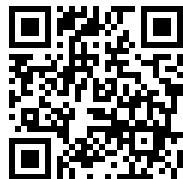

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

Det här är en digital kopia av en bok som har bevarats i generationer på bibliotekens hyllor innan Google omsorgsfullt skannade in den. Det är en del av ett projekt för att göra all världens böcker möjliga att upptäcka på nätet.

Den har överlevt så länge att upphovsrätten har utgått och boken har blivit allmän egendom. En bok i allmän egendom är en bok som aldrig har varit belagd med upphovsrätt eller vars skyddstid har löpt ut. Huruvida en bok har blivit allmän egendom eller inte varierar från land till land. Sådana böcker är portar till det förflutna och representerar ett överflöd av historia, kultur och kunskap som många gånger är svårt att upptäcka.

Markeringar, noteringar och andra marginalanteckningar i den ursprungliga boken finns med i filen. Det är en påminnelse om bokens långa färd från förlaget till ett bibliotek och slutligen till dig.

Riktlinjer för användning

Google är stolt över att digitalisera böcker som har blivit allmän egendom i samarbete med bibliotek och göra dem tillgängliga för alla. Dessa böcker tillhör mänskligheten, och vi förvaltar bara kulturarvet. Men det här arbetet kostar mycket pengar, så för att vi ska kunna fortsätta att tillhandahålla denna resurs, har vi vidtagit åtgärder för att förhindra kommersiella företags missbruk. Vi har bland annat infört tekniska inskränkningar för automatiserade frågor.

Vi ber dig även att:

- Endast använda filerna utan ekonomisk vinning i åtanke
Vi har tagit fram Google boksökning för att det ska användas av enskilda personer, och vi vill att du använder dessa filer för enskilt, ideellt bruk.
- Avstå från automatiska frågor
Skicka inte automatiska frågor av något slag till Googles system. Om du forskar i maskinöversättning, textigenkänning eller andra områden där det är intressant att få tillgång till stora mängder text, ta då kontakt med oss. Vi ser gärna att material som är allmän egendom används för dessa syften och kan kanske hjälpa till om du har ytterligare behov.
- Bibehålla upphovsmärket
Googles "vattenstämpel" som finns i varje fil är nödvändig för att informera allmänheten om det här projektet och att hjälpa dem att hitta ytterligare material på Google boksökning. Ta inte bort den.
- Håll dig på rätt sida om lagen
Oavsett vad du gör ska du komma ihåg att du bär ansvaret för att se till att det du gör är lagligt. Förutsätt inte att en bok har blivit allmän egendom i andra länder bara för att vi tror att den har blivit det för läsare i USA. Huruvida en bok skyddas av upphovsrätt skiljer sig åt från land till land, och vi kan inte ge dig några råd om det är tillåtet att använda en viss bok på ett särskilt sätt. Förutsätt inte att en bok går att använda på vilket sätt som helst var som helst i världen bara för att den dyker upp i Google boksökning. Skadeståndet för upphovsrättsbrott kan vara mycket högt.

Om Google boksökning

Googles mål är att ordna världens information och göra den användbar och tillgänglig överallt. Google boksökning hjälper läsare att upptäcka världens böcker och författare och förläggare att nå nya målgrupper. Du kan söka igenom all text i den här boken på webben på följande länk <http://books.google.com/>

FD
5847
S205

A
0
0
1
3
5
4
6
3
8
7

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

Södra Luggudemålets Ljudlära
Af
Nils Olséni

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

SÖDRA LUGGUEMÅLETS LJUDLÄRA

AKADEMISK AFHANDLING

SOM FÖR FILOSOFISK GRAD MED VEDERBÖRLIGT TILLSTÅND
TILL OFFENTLIG GRANSKNING FRAMSTÄLLES

Å LÄROSALEN N:o 6

DAGEN DEN 15 1887 KL. 15 M.

AF

NILS OLSÉNI
FIL. LIC. SKÅN.

STOCKHOLM, 1887

KONGL. BOKTRYCKERIET
P. A. NORSTEDT & SÖNER

141
ANNOUNCED BY THE
FEDERAL GOVERNMENT

PD
5847
5205

Inledning.

Föreliggande arbete behandlar allmogemålet i Ottarps, Fjärestads, Bårslöfs, Frillestads, Ekeby ock Hesslunda socknar, belägna i södra delen af Luggude härad i Skåne. Ursprungliga afsikten var att utsträcka området för denna undersökning till hela södra delen af häradet, d. v. s. utom ofvannämnda socknar äfven till Kvistofta, Raus, Vällufs, Kropps, Mörarps, Bjufs, Vrams, Katslösa, Kågeröds, Halmstads ock Sireköpinge socknar. Men enär vi vid våra undersökningar snart kommo till det resultat, att språket i dessa socknar ej så obetydligt afviker från språket i de först nämnda socknarna, hvilka utgjorde själfva utgångspunkten för vårt studium af de skånska allmogemålen, öfvergafs denna ursprungliga plan. Vi hoppas emellertid att inom en ej så långt aflägsen framtid komma i tillfälle att behandla äfven dessa socknars mål. Af dem bildar språket inom Raus (med det inom denna socken belägna Rå fiskläge), Kvistofta (som delvis ligger i Luggude, delvis i Rönnebärgs härad) ock Glumslöf (gamla tingsstället för Rönnebärgs härad) en grupp för sig. Välluf, Kropp ock Mörarp, i hvilka socknar målet betydligt närmar sig det s. k. Kullaspråket (Kullen = norra ock nordvästra delen af häradet) sammanfatta vi under benämningen Mellersta Luggude. I Vram, Kågeröd ock Halmstad närmar sig målet Åsbo- ock Onsjödialekterna, hvilka äga mycket med hvarandra gemensamt. Språket i Bjuf ock Katslösa har drag gemensamma såväl med de två senast upptagna grupperna som med södra Luggudemålet.

Orsaken till att vi bibehållit benämningen Södra Luggudemålet på den här behandlade dialekten är den, att vi anse denna dialekt såsom den för språket i södra delen af häradet så att säga typiska.

268885

Med det bygdemål, som här behandlas, har författaren varit förtrogen från sin barndom, ock materialet är ursprungligen till större delen samladt ock uppskrifvet efter minnet; men sedermera ha hvarje ord ock hvarje form noggrant blifvit genomgångna med personer från de särskilda socknarna, personer som varit födda ock uppfödda på den ort, från hvilken ordet eller formen upptecknats. Något har äfven vunnits genom långvarigt aktgifvande under umgänge med personer på trakten. Däremot äro de ord ock former, som vi för att belysa det behandlade målets ljudförhållanden ofta anført från andra trakter af landskapet, vanligen grundade på uppgifter af Skånska landsmålsföreningens medlemmar. Vi begagna oss här af tillfället att uttala vår hjärtliga tacksamhet till alla dem, som bistått oss vid undersökningarna för denna afhandling; vi tacka äfven biblioteksamanuensen A. MALM för hans oförtrutna biträde vid korrekturläsningen.

Den företagna jämförelsen med fornskånskan (l. fornsvenskan) afser att på samma gång belysa ljudens historiska utveckling i det behandlade målet ock visa dettas ställning inom det nordiska språkområdet. Ursprungligen hade vi äfven upptagit fullständiga jämförelser med isländskan, forndanskan, fornsvenskan, nysvenskan ock nydanskan. Men enär denna uppställning befanns mindre lämpa sig för tidskriftens format, lemnades detta sätt att gå till väga.

När författaren genom erhållandet af det Tegnér-Oehlen-schlägerska stipendiet kom i tillfälle att i Köpenhamn idka studier öfver fornskånska, var det hans afsikt att genom en afhandling i detta ämne förbereda afhandlingar i skånska bygdemål. Då detta arbete någon tid fortgått, fick han i P. MACHULES afhandling *Die lautlichen verhältnisse und die verbale flexion des Schonischen land- und kirchenrechtes* (Halle 1885) ett arbete, som gjorde egna forskningar i fornskånska öfverflödiga. Vi företogo oss då att utföra den ursprungliga uppsatsen i föreliggande form. Till sin uppräning är afhandlingen af äldre datum. Långvarig sjukdom med därigenom minskad arbetsförmåga har tyvärr hindrat förf. att i en genomgående öm arbetning tillgodogöra sig de sista årens vetenskapliga litteratur.

Ordformerna äro för isländskan hämtade från J. FRITZNER, *Ordbog over det gamle norske sprog* (1 uppl.), för fornsvenskan

från C. J. SCHLYTER, *Ordbok till samlingen af Sveriges gamla lagar* ock J. E. RYDQVIST, *Svenska språkets lagar*, för fornskånskan från SCHLYTERS Glossar till Skånelagen, för forndanskan från G. T. V. LUND, *Det äldste danske skriftsprogs ordforråd*. När språken erbjuda dubbelformer, hafva sådana i de fall blifvit upptagna, då de tjäna till att visa ljudens historiska utveckling.

Intet af de skånska bygdemålen har, oss veterligen, förut varit föremål för behandling på ljudlärans område. Däremot hafva de delvis blifvit i lexikaliskt hänseende behandlade i ett par mindre arbeten af H. P. KLINGHAMMER, *Skånskt dialektlexikon* (i Bihang till *Minnen från 1829—39*), ock T. WIBERG, *Bidrag till ordbok öfver skånska landskapsmålet*, samt i J. E. RIETZ, *Ordbok öfver svenska allmogespråket*. Slutligen föreligga i handskrift (på Lunds universitetsbibliotek) omfattande ock värdefulla samlingar till ett *Skånskt dialektlexikon* af H. P. KLINGHAMMER. Intet af dessa arbeten äger dock den noggrannhet i beteckningsättet eller i angifvande af ordens förekomst, att det kan läggas till grund för en framställning af de skånska målens ljudlära.

Med hänsyn till beteckningen hafva vi i detta arbete så nära som möjligt anslutit oss till det af de svenska landsmålsföreningarna antagna ock af J. A. LUNDELL i *Det svenska landsmålsalfabetet* (Sv. landsm. I. 2) afhandlade beteckningsättet. En afvikelse hafva vi dock ansett oss tvungna att göra. Enär vi anse, att ej för stor vikt kan fästas vid det förhållandet, att de i målet förekommande expiratoriska starka aksenterna äro af två slag, en med fallande ock en med jämnt (l. stigande) ljudstyrka, hafva vi för vår del funnit det lämpligt att använda tecknen ´ ock ` för utmärkande af expiratorisk aksent i den betydelse, som afhandlingen under rubriken »Expiratorisk aksent» närmare angifver. Enär man från den expiratoriska aksenten kan sluta sig till en stafvelses musikaliska tonhöjd, hafva vi ansett onödigt att utsätta tecknen för den musikaliska aksenten utom i de fall, då denna aksent själf är föremål för undersökning.

Jämte här förut upptagna arbeten hafva nedanstående blifvit begagnade:

- AASEN, I. Norsk grammatik, Christiania 1864.
 — — Norsk ordbog, Christiania 1873.
 BELFRAGE, Å. G. Om verbet i Vestgötamålet, Lund 1871.
 BUGGE, S. Sproglige oplysninger om ord i gamle nordiske love, i Nord. tidskr. f. filologi, Ny r. III.
 FICK, A. Vergleich. wörterbuch der indogerm. sprachen, 3 aufl., Göttingen 1874.
 GREIN, C. W. M. Sprachschatz der angelsächs. dichter, Cassel & Göttingen 1861—64.
 KOCK, A. Ljutförsvagning i akcentlösa ord, i Nord. tidskr. f. filologi, Ny r. III.
 — — Svensk akcent, Lund 1878.
 LEFFLER, L. F. Bidrag till läran om i-omljudet, i Nord. tidskr. f. filologi, Ny r. II.
 — — Om konsonantljuden i de svenska allmogemålen, Uppsala 1872.
 — — Om v-omljudet af i, i och ei i de nordiska språken. I, Uppsala 1877.
 LYNGBY, K. J. Bidr. til en Sønderjysk sproglære, Kbh. 1858.
 — — Udsagnsordenenes böjning i Jyske Lov og i den Jyske sprogart, Kbh. 1863.
 MOLBECH, C. Dansk dialect-lexikon, Kbh. 1841.
 — — Dansk ordbog, Kbh. 1859.
 MÖBIUS, TH. Dänische formenlehre, Kiel 1871.
 MÖLLER, P. Ordbok öfver halländska landskapsmålet, Lund 1858.
 NOREEN, A. Dalbymålets ljud- ock böjningslära, i Sv. landsm. I. 3.
 — — Fryksdalsmålets ljudlära, Uppsala 1877.
 — — Färömålets ljudlära, i Sv. landsm. I. 8.
 SCHILLER, K. und LÜBBEN, A. Mittelniederdeutsches wörterbuch, I—IV, Bremen 1875—78.
 SIEVERS, E. Grundzüge der lautphysiologie, Leipzig 1876.
 SWEET, H. A. A handbook of phonetics, Oxford 1877.
 VIGFUSSON, G. An icelandic-english dictionary, Oxford 1874.
 WIMMER, L. Fornnordisk formlära, Lund 1874.
 — — Navneordenenes böjning i ældre dansk, Kbh. 1868.

Förkortningar, hvilka kunna anses behöfva förklaring:

da. d. = danska dialekter.	nda. = nydanska.
fda. = forndanska.	nht. = nyhögtyska.
fr. = franska.	nln. = målet i norra Luggude.
fsk. = fornskånska.	no. d. = norska dialekter.
hln. = hallandsmålet.	sln. = södra Luggudemålet.
isl. = fornisländska.	snn. = Smålandsmålet.
mlat. = medeltidslatin.	sv. d. = svenska dialekter.
mln. = målet i mellersta Luggude.	vgn. = västgötamålet.
mlt. = medellågtyska.	ögn. = målet i Östra Göinge härad i Skåne.

I. Vokaler.

§ 1. I slm. finnas 17 vokaler, hvilka, ordnade med afseende på sitt bildningssätt, kunna uppställas i följande skema (jfr Sweet Handb. s. 16, Lill Alf. s. 84):

	0.	1.	2.	3.	4.
	Ungefär en pekfingerbred öppn. mell. tandraderna; munkip. dragna åt sidorna	Sammas öppn. vid tandraderna som vid 0; munkip. ej dragna åt sidorna	Något mindre öppn. mell. tandraderna än vid 0 ock 1; läpp. något rundade	Ungefär en halpekfingerbred öppn. mell. tandraderna; läpp. mera rundade än vid 2	Sammas öppn. mellan tand. som vid 3; läpparna bilda största möjliga rundning
Tungspetsen närmas mot öfre tandgårdsvallen	höga: <i>i</i> medelh.: <i>ɨ</i> låga: —	—	—	<i>y</i> <i>ɣ</i> —	<i>u</i> — —
Främre delen af tungan närmas mot mellersta delen af hårda gommen	höga: <i>e</i> medelh.: <i>æ</i> låga: —	—	—	<i>ø</i> — —	— — —
Mell. delen af tungan närmas mot bakre delen af hårda gommen	höga: — medelh.: <i>œ</i> låga: —	—	—	— — —	<i>u</i> — —
Bakre delen af tungan närmas mot främre delen af mjuka gommen	höga: — medelh.: — låga: —	—	—	<i>ɑ</i> <i>o</i> —	<i>o</i> — —
Bakre delen af tungan närmas mot bakre delen af mjuka gommen	höga: — medelh.: <i>a</i> låga: —	<i>a</i> — —	— <i>ə</i> —	— — —	— — —

Med hänsyn till käköppningen åsyfta vi här blott att beskrifva det vanliga läget, utan att därmed vilja förneka, att den kan vara större eller mindre; mycket beror på talorganens skapnad hos särskilda individer.

Anmärkas bör, att vid uttalet af *i, ɨ, y, ʏ, e, ɛ, ø, œ, ø, a, ø* struphufvudet höjer sig, vid uttalet af *u, u, o, ɔ, ɔ* sänker sig, under det att det vid uttalet af *a* i det närmaste förblifver i normalläge.

Angående de i målet befintliga språkljuden hvart för sig kunna vi anmärka följande:

i bildas genom samma tungläge som *ɨ* eller obetydligt längre bakåt.

För uttalet af *y* bilda läpparna en medelstark rundning ock framskjutas något litet.

För *u* framskjutas läpparna betydligt starkare än vid bildandet af *y*.

e bildas ungefär vid läget för konsonanten *j*.

ɛ bildas med samma tungläge som *e* eller något längre bakåt.

œ bildas något bakom läget för konsonanten *j*; käk- ock läppläget något öppnare än vid *i*.

u är rätt svårt att bestämma, emedan det i slm. blott förekommer i diftongen *au*. Tungläget tyckes dock vara det för *œ* eller något bakom; käkarna intaga läget för *y*; läpparna bilda högsta graden af rundning, men framskjutas ej så långt som vid bildandet af *u*, utan blott ungefär som vid bildandet af *y*.

Tungan är vid bildandet af *o* ej så starkt tillbakadragen som vid bildandet af *ɔ, a, a, ø*; läpparna bilda en svag rundning ock framskjutas något litet, ungefär som vid bildandet af *y*.

a bildas genom nästan samma tungläge som *o*, tungan är dock starkare tillbakadragen, äfvensom öppningen mellan tungan ock gommen är trängre; läpparna bilda en starkare rundning än vid *y*, men ej fullt så stark som vid bildandet af *u* ock *o*; läpparna framskjutas ungefär som vid *y*.

ɔ bildas genom samma tungläge som *o*, tungan är dock starkare tillbakadragen; öppningen mellan tunga ock gom är trängre; käk- ock läppläge ungefär som vid *u*.

Käk- ock läppläget för *a* är något öppnare än för *ɨ* ock *œ*.

a bildas genom nästan samma tungläge som *a*, dock att öppningen mellan tungan ock gommen är något trängre än för *a*; läpparna skiljas från hvarandra något mera än vid *a*.

Emedan man för att noggrant bestämma ett ljud ej kan nöja sig med blotta beskrifningen, utan äfven måste hafva hört ljudet, kunna vi ej med fullkomlig bestämdhet påstå, att vårt *ø* är precis samma ljud som det, hvilket LUNDELL i Alf. tecknar med *ø*, men troligen kommer det hans ljud ganska nära.

I slm. förekomma två diftonger, nämligen *au* ock *ai*; vid den senare kan man stundom tveka, huruvida *ai* eller *aj* närmast motsvarar uttalet.

Af förutnämnda vokaler förekomma i slm. *i*, *y*, *u*, *e*, *ø*, *æ*, *ø*, *o*, *ɑ*, *a*, *ɑ* både korta ock långa, men *i*, *y*, *e*, *u*, *æ* ock *ø* blott korta. Till följd af de olika ljudlagar, som tillämpas på de förra, när de uppträda som korta ock när de äro långa, hafva vi ansett det lämpligast att i följande framställning särskildt behandla en vokal, då den är kort, ock särskildt, när den är lång.

A. Enkla vokaler.

1.

§ 2. *i* motsvarar oftast fsk. *i*, isl. *i*, t. ex. *bja* fsk. *bijæ*, *kniv* fsk. *knif*, *vja* fsk. *visæ*, *skrin* fda. *skrin*, *stra* jfr fsk. löpstigh; på samma sätt: *lida* lita, *vila* hvila, *figa* fika, *blia* bliga, *flisa* flisa, *hja* koja, *snj* snida, *vja* vide ock många andra.

§ 3. *i* motsvarar sällan ett ursprungligen kort i-ljud: *hin* bin, *hid* hit, *did* dit, *tistal* l. *tist'l* tistel, *snil* snigel, *stra* stege.

§ 4. *i* motsvarar, liksom i sv. ock da., stundom isl. *é*: *vj* fsv. *vir* isl. *vér*, *i* l. *nj* fsv. *ir* isl. *ér*, *mja* nda. *mile* jfr isl. *mél*, *fj* nda. *fiil* isl. *þél*.

§ 5. *i* svarar till isl. *e* i några ord, i hvilka äfven sv. ock da. hafva *i* (uppkommet genom invärkan af *g* l. *j*, se Mach. s. 12): *gj* fsk. *givæ* isl. *gefa*, *gja* fsk. *gitæ* fsv. *gita* (med förlängning af vokalen liksom i nda. *gide*, då däremot nsv. *gitta* förlängt konsonanten), *tja* fsk. *þighæ* fsv. *þigia*. *sj* motsvarar fsk. *sighæ* fsv. *sighia*, men nsv. *säga* är fsv. *sæghia*. *i* ej är fsv. *eigh* *æi* *igh*, t. ex. *e han gæuan? ne mæn e han i*.

§ 6. *z* har stundom uppkommit af ett äldre *y*: *sp₁* fsv. 'spya l. 'spy (pres. *spyrh* VGL. s. XIV) nda. *spye*, *f₁ra* fsk. *fiuri fyra f₁ræ* fsv. *fiurir fyri*. *st₁v* nda. *stiv* mlt. *stif* l. *stive* synes ej höra hit, hvilket däremot är fallet med *b₁rau* nsv. *byrå* fr. *bureau*.

Utvecklingen *u* → *y* → *i* föreligger troligen i *st₁va* nsv. *stufva* nda. *stue* mlt. *stoven*. *n₁va* nypa har väl uppkommit genom analogi med *kn₁va* knipa.

§ 7. *z* svarar till ett ursprungligare *ö*- l. *y*-ljud i *tiger* l. *t₁g* matfrisk fsk. *tökær* fsv. *tyker* isl. *tókr*.

§ 8. *d₁vla* l. *d₁vas* tvista, gräla, disputeras synes sammanhänga med ordet *djävul*. I målet finnes äfven *jævlas* i bet. svärja, föra oväsen, hvilket kan vara af yngre ursprung. Sådana dubbelformer äro i målet rätt vanliga, vi hänvisa blott på *d₁va* ock *d₁va* § 29 anm., *fænga*, *foka*, *sæfa* § 119.

z.

§ 9. *z* motsvarar ofta fsk. *i*, isl. *i*, t. ex. *hita* fsk. *hittæ*, *flintørstē'n* flinta, *sp₁la* fsk. *spillæ*, *fisk* fsk. *fisk*, *j₁l* fsk. *gildær*; sålunda ofta före *t*, *s*, *n*, *l*.

§ 10. Genom förkortning af stavokalen kommer *z* ofta att motsvara ett ursprungligen långt *i*-ljud: *gr₁ma* isl. *grima* (men nsv. *grimma*), *sm₁* sedan isl. *síðan*, *s₁la* sent isl. *síðla*, *ístør* jfr isl. *ístra* (men nsv. *ister*); ock på samma sätt i orden: *s₁d* dæld (isl. *sídd*), *sist* *sist*, *t₁ma* timme, *l₁m* lim, *n₁tan* nitton, *sp₁rit* sprit, *kn₁d* krita, *t₁lat₁l* tio eller tolf, *b₁bal* bibel, samt i neutr. af adj. ock i impf. ock part. pret. af verb efter 3:e konjug., t. ex. *v₁t* af *v₁* vid, *v₁t* af *v₁d* hvit, *sm₁da* *sm₁t* af *sm₁* smida, *st₁va* *st₁v* af *st₁* strida.

§ 11. *z* svarar till nsv. *e* l. *i*, nda. *e* l. *i*, isl. *ei*, t. ex. *ítør* etter nda. *edder*, *f₁t* fett nda. *fedt*, *gn₁sta* gnista nda. *gnist*.

Hit hör äfven ordet *t₁l₁g₁*¹ telning fsv. *telninger* *telonger*, jfr isl. *t₁inn* (se vidare Bugge, Oplysn. s. 270), samt *u₁* eld ögm. *au₁* (se Leffler i Sv. landsm. I. 7). Hit föra vi äfven *v₁nsk* hingst, *v₁nskas* (jämt *v₁na*) gnägga fsv. nsv. *v₁nskas* nda. *v₁nske*,

¹) Benämning på flere slags pil, som nyttjas vid takläggning såsom vidja hvarmed *tæfærævt'n* täckkäppen sammanbindes med *læftæd* läktet.

jfr fsv. *uren* (ÖGL.) isl. *reini*, hvilka af BUGGE (Oplysn. s. 273) föras hit.

§ 12. *i* motsvarar i några ord ett äldre *e*-l. *ä*-ljud: *fsila* fsv. *kælda* isl. *kelda*, *hla* fsv. *hælda*, *gla* fsv. *gælda* isl. *gelda*, *mú* fsk. *æn* isl. *en*, *dna* fsk. *þœnni* isl. *þenna* (ack.), *dita* fsk. *þættæ* isl. *þetta*, *dise* fsk. *þæsæ* isl. *þessir*, *hinna* Henrik.

Märkas bör, att denna öfvergång äger rum blott före postdentaler; vid *fsila* ock *gla* kan därjämte tänkas på framåtvärkande assimilation (jfr § 27).

§ 13. I ordet *ilrg* rägnby motsvarar *i* isl. *é*: isl. *él* fsv. *nv*. il nda. *iling* (jfr § 4).

§ 14. I ord sammansatta af *dimal*:- *dimaldána* dymmel-dagarna, *dimalónsta* dymmelonsdag o. s. v. torde *i* motsvara ett äldre *y*-ljud, jfr fsv. isl. *dymbil*(daghar, -vika) *nv*. *dymmelveckan* nda. *dimmeluge*; en annan åsikt hyser Nn Fryksdalsm. s. 11, jfr isl. *dimma*. Samma öfvergång finnes i *entrilsk* fsv. *pryzker* tritzsker tresker *nv*. *treask* l. *trilsk*.

§ 15. Vokalisering af *j* kunna vi blott uppvisa i *ári* arg; jfr Nn Dalbym. s. 10 (168).

§ 16. *i* finnes i afledningsändelserna på *-i*, *nv*. *-ig*, t. ex. *auri* årig, *avri* avrig, *geri* girig, *skáli* skadlig, *ygkeli* ömklig, *skröveli* skröplig, *skojeti* »skojtig». Hit får på språkets nuvarande ståndpunkt äfven räknas *fati* fattig (jfr § 7).

§ 17. *i* har bortfallit i *runéra* ruina, *spehtór* inspektor.

2.

§ 18. *i* förekommer framför *h*, *g*, *g*, motsvarande fsk. *i*, isl. i l. *e*, t. ex. *byga* fsk. *bindæ*, *fyger* fsk. *fiŋgær*, *lyga* fsk. *liggæ*, *kvæh* fsk. *qvikær*; vidare *ig* in, *miga* minne, *siga* sinne, *strig* stinn, *viga* vinda ock vinna, *kvæha* kvicke, *væha* vinka, *bræha* bringa, *bræha* brink, *dræha* dricka, *fæh* fick, *gæh* gick.

§ 19. *i* motsvarar ett ursprungligen långt *i*-ljud i *vihan* fsk. *hvilkin* fsv. *hvilikin* *hvilkin* isl. *hvílikr* ock i det af *se vihan* uppkomna *síhan*.

§ 20. *i* svarar i följande ord till fsk. *æ*, *nv*. ock nda. *i*, isl. *ei* l. *e*: *væn* ingen fsk. *ængin* isl. *eingi* *engi*, *sænka* sinka fsv. *senka* isl. *seinka*, *fsænka* *nv*. *kænka* isl. *kveinka*.

Orden *ryvédan* enveten ock *ryvis* envis böra uppfattas eller rättare hafva i målet blifvit uppfattade såsom sammansatta med *ry* in, enär *en* annars i sammans. uttalas *en*, t. ex. *ensam*. Äfven har slm. *rymár* illmarig, jfr Rydqv. IV, s. 311.

§ 21. *ɹ* svarar till ett äldre *ǣ*-l. *e*-ljud i *hryas hryas* l. *hryasa* (gen. hannes) fsv. *hænnær* ock *hrya* (dat. ock ack.) fsk. *hænnæ* (jfr ofvan § 12).

§ 22. *ɹ* motsvarar ett äldre *y* i *stɹja* stycke fsv. *stykki stikki*.

§ 23. *ɹ* förekommer i afledningsändelserna på *-ry*, t. ex. *grøny* ett grönt fält, *gløny* halfklart stickord, *grøvny* gröpning.

Förklaringen till att *ɹ* förekommer i st. f. *ɹ* före *h*, *g* ock *g* ligger däri, att tungan drages tillbaka för bildandet af dessa konsonanter ock i följd däraf med mindre styrka föres mot främre gommen för bildande af den föregående korta vokalen.

§ 24. *ɹ* har bortfallit i *præɹa* predikan, *lærka* lärka fsv. *lærikia*, *pæy* pänning.

y.

§ 25. *y* motsvarar vanligen fsk. *y*, isl. *ý*, t. ex. *by* fsk. *by*, *dyna* fsk. *dyne*, *lyda* fsk. *lyte*; samt vidare: *bly* *bly*, *gryda* gryta, *ty* (se *te* sluta sig till, jfr isl. *þýðast*), *yda* (*ɹ* *hø* betala skatt genom sammanläggning) isl. *ýta*, *yda* (*gau yda* vara tillräcklig) o. s. v.

§ 26. *y* svarar äfven till fsk. *y*, då detta motsvarar isl. *jú* ock *jó*, t. ex. *flya* fsk. *flyghæ* isl. *fjúga*, *bryda* fsk. *brytæ* isl. *brjóta*, *stryga* fsv. *stryka* isl. *strjúka*, *kryva* fsv. *krypa* isl. *krjúpa*.

§ 27. Något annorlunda böra de ord uppfattas, som i fsv., nsv. ock fda. vanligen visa former med *iu* eller *ju* i stamstafvelsen: *by* *bjuda* fsk. *biupæ*, *sy* *sjuda* fsk. *siude*, *ly* *ljud* fsv. *liup*, *nysa* *nysa* fsv. *niusa*, *byg* *bjugg* fsk. *biug*, *fyga* *yra* isl. *fjúka*, *nyra* *njure* fsv. *niura nyra* isl. *nýra*, *jyv* *djup* fsv. *diuper*, *jyva* *ljuga* fsv. *liugha*, *fsyv* *tjuf* fsk. *piufær*, *fsyva* *tjuga* fsv. *tiugha*, *fsyr* *tjuder* fsv. *tiuper* jfr fsk. *tiupræ*.

Att *j* står kvar i *jyv* ock *jyva* ock med *t* sammansmält till *js* i *fsyv* o. s. v., är af synnerligt intresse, emedan däri-

genom visas, huru dessa former uppkommit. Utvecklingen har nämligen varit t. ex. *bjuda* → *bjy*(da) → *by* ock *djup* → *djyb* → *jyv*, d. v. s. *j* har genom framåtvärkande assimilation framkallat öfvergången *u* → *y*, hvarefter det bortfallit mellan en konsonant ock följande *y*, emedan det i denna ställning erbjöd svårighet för uttalet, men däremot bibehållits i framljud ock i den fasta konsonantkomplexen *js*. Härvid bör dock anmärkas, att *ly* uppkommit på ett äldre stadium än *jyv* ock *jyva*, då *i*-ljudet ännu hördes i uttalet.

Svårare är *y* att förklara i *stryva* strupe isl. *strjúpi*, *styva* stupa isl. *stúpa*, *gnyva* (*se*, jämte *grua se*) grufva (*sig*) nda. *grue* mlt. *gruwen grown*, *gnyvli* grufflig mlt. *gruwelik*. Hafva dessa former bildats genom analogi med ofvan upptagna?

Öfvergång från ett *u*-ljud till *y* finnes vidare i: *ysla se* beklaga sig fsv. *uslas jír* fsk. *ysalde* fda. *ysæl ysældæ*, samt måhända i *ysla* aska af bränd halm isl. *usli* jfr ags. *ysle*.

§ 28. Man skulle måhända känna sig frestad att antaga *y* i *sný* snöa isl. *snjófa* äldre sv. *sniögha* l. *snögha* nda. *snee* närmast vara uppkommet genom *v*-omljud af *i* (jfr ags. *snīvan*). Slm. skulle således i detta fall stå på samma ståndpunkt som isl. Vi tro dock, att utvecklingen varit en annan ock att formen *snior* i fsv. blifvit *sniö*, hvilken form med bortfallet *j* (l. *i*?) är nsv. *snö*. Genom framåtvärkande assimilation har slm. af formen **snjö* utvecklats **snjy*, hvori *j* bortfallit (se § 27). På ett liknande sätt har verbet *sný* uppkommit af fsv. *sniögha*. Huruvida däremot *y* i *jsyd* kött fsv. *kiöt kët kyt* jfr fda. *kiøtmangær* har utvecklats på samma sätt, kan afgöras först sedan man afgjort, om fsv. *kiöt* l. *kyt* är den äldre formen.

§ 29. Öfvergång från *i*-ljud till *y*, värkad af det följande *v* l. *w*, som sedermera bortfallit, har slm. i *drya*¹ fsk. *driffue* ock *klya* klifva fsv. *kliva* nda. *klyve*.

y svarar äfven till ett äldre *i*-ljud i *hyra* fda. *hirthæ* nda. *hyrde* isl. *hirðir* (jfr Aasen Gram. s. 83—84; Leffler, *I*-omljudet s. 243) ock i *smydi* foglig, om detta hänföres till nsv. *smidig*, jfr dock mlt. *smidich smodich smudich*.

¹) I slm. blott i frasen: *gau o drya* gå ock drifva, under det t. ex. drifva en hjord heter *driva* (lån från nsv.?). Andra skånska dialekter (t. ex. Onsjömålet) hafva *drya* äfven i denna senare betydelse, jämte *yadrya* öfverdrifva (enl. uppgift af stud. L. Nyrup).

y.

§ 30. *y* förekommer i slm. sällan svarande till ursprungligen kort *y*-ljud, såsom i *yilta* sugga isl. *gylta*, *tylt* fsv. isl. *tylft*, samt måhända *hyl* hylla nda. *hylde*, *hyl* fläder nda. *hyld*. Mera allmänt finnes *y* såsom förkortning af långt *y*-ljud: *lys* lyssna (jfr isl. *hlýða*), *lyt* lytt (fsv. *lyter lytter*), *nylja* nyttja, *hyda* städa (jfr ags. *hýðan* dölja), *byta* byta, *byte* byte, *knyta* sticka, frekventativ till *knyda* knyta; samt i neutr. af adj., i impf. ock part. pret. af verb, t. ex. *nyt* af *ny* ny, *smyda* *smyt* af *smy* smyga, *snyda* *snyt* af *sny* snöa. *tyta tyt* hafva uppkommit af nsv. *tyckte tyckt* (jfr Göingemålens *tyta tyt*).

§ 31. *y* har utvecklats af ett äldre ö-ljud i *yse* *yxa* isl. *öx* fsv. *öx öxe* *yxi* fda. *öxæ*, *hyti*¹ af högtid nda. *høitid*. Däremot är *y* ursprungligt i *byle* böld fsv. *byld* böld nda. *byld* (jfr nsv. *bulna*), *jsyl* köld fsv. *kyld*.

§ 32. *y* motsvarar ett långt u-ljud i *sypa* supa fsv. *supa* isl. *súpa*, *syp* sup fsv. *sup*. Impf. *syp* ock part. pret. *sypan* *sypad* hafva uppkommit genom analogi med presens. Om förklaringen af *y* i *nyfla* ljufig se § 27.

§ 33. *y* svarar troligen till ett kort o eller u i ordet *syrk*² sork, jfr sv. dial. *mullsork*, *-surk*.

y.

§ 34. *y* står framför *h*, *g* ock *g* ock motsvarar fsk. *y*, isl. *y*, t. ex. *tyha* fsk. *pykkia*, *byga* fsk. *bygge*, *syp* fsk. *synd*, *nyha* fsv. *nykkia*, *nyha* fsv. *rykkia*, *sløha* släcka fsv. *slykkia* slykia slökia; vidare: *knyh* knyck, *styg* stygg, *tryg* trygg, *nyg* rygg, *dyg* dygn (fda. *dyghæn døgn*), *tyga* tynga, *jsygalma'sa* kyndelmässa, *fyga* skynda, *ygra* yngre, *yyst* yngst, *byga* sammandraget af *begynna*, *dyga* gödselhög (fsv. *dyngia* jfr fsk. *møghdyng*), *skrygka* skrynka, *skrygkla* skrynkla.

¹) Begagnas i frasen: *jæra non hyti* = krusa för någon, samt i sammansättn. *hytistá* högtidsdag, *hytiskvél* högtidsafton o. s. v.

²) 1) en liten pojke; 2) i sammans. *mullsyrk* sork.

§ 35. *y* svarar stundom till ett äldre ö-ljud: *ygka* ömka jfr fsv. *ömkan* nda. *ynke*, *ygkeli* ömklig, *bygka* enträget bedja (af *bøn* bön).

§ 36. *y* svarar till ett äldre e-ljud i *ygka* enda fsv. *enka* isl. *einka*.

Angående förklaringen af *y* före *k, g* ock *g* se § 23.

u.

§ 37. *u* svarar oftast till fsk. fsv. *u*, isl. *ú*, t. ex. *huu* fsv. *huva*, *knuda* jfr fsv. *knuter*, *dug* fsk. *dug*, *hus* fsk. *hus*, *mur* fsv. *mur*. Bland dessa ord böra vi särskildt fästa oss vid dem, som hafva ett *y* före *u*, emedan vi i dem kunde hafva väntat *y* (jfr § 27). Dessa äro: *jus* jfr fsk. *dagslius*, *jusa* lysa (till äktenskap) fsk. *liusee*, *fug* fsk. *siukær*, *jsur* fsv. *piur*, *jsuda* fsv. *piuta*, *li'rahol* rököppning fsv. *liuri*, *jur* fsk. *diur*, *mjug* jfr fsv. *omiuker*, *jur* nsv. *jufver*, *jul* fsk. *hiughl*, *jul* fsk. *iul*, *ju* fsk. *siu*.

§ 38. Ofta motsvarar *u* ett ursprungligen kort u-ljud: *du* fsk. *dughæ*, *ru* fsk. *rugh*, *ful* fsk. *fughl*, *tru* tråg fsk. *trugh*; på samma sätt: *hu* håg, *gu* l. *gud* gud, *flua* fluga, *stua* stuga, *lua* låga, *luna* sinnelag (jfr isl. *lund*), *gul* gul, *sul* sofvel, *ugla* ugglå. Ett ursprungligt u-ljud finnes troligen äfven i *mulas* mögla jfr isl. *mygla* fsv. *möghlotter*, enär detta ord kan sammanställas med *mögen* fuktig, möjlig nda. *muggen*; *urta* blomma isl. *jurt* urt nda. *urt*; *kru* krog, *kruara* krögare, *kruerska* krögarska jfr nda. *kro* nht. *krug* mlt. *krogen* kroger l. *kruger* *krogersche*.

I de flesta af ofvanstående ord har ett *g* bortfallit, troligen efter att först hafva öfvergått till *w* l. *v*, hvilket förklarar bibehållandet af u-ljudet i slm. Till denna klass torde äfven böra föras: *juna* blixst jfr fsv. *liugn- liogn- lygnelder*, ock måhända *gluna* kisa jfr nsv. *glugg* slm. *glog* (grundformen till detta ord borde då hafva varit *'glugna*).

§ 39. *vgya* fönster fsk. *wyndwe* fsv. *vindögha* nda. *vindue* torde snarast hafva uppkommit genom *vindögha* → *vindöwa* → *vinduwe* → *vindue*, d. v. s. *gh* skulle hafva öfvergått till *w*,

hvilket åter skulle hafva värkat öfvergången af *ö* till *u* ock därefter bortfallit. För denna förklaring tala formerna *vǫpava* i Harjagersdial. ock *vǫpava* i Tornadial. Detta ords former äro för öfrigt i skånskan betydligt växlande: *vǫpua* l. *vǫpú* i Luggude, *vǫpua* i Färs, Vemmenhögs ock Skytts, *vǫpu* i Vemmenhögs ock Skytts, *vǫpa* i Frosta, *vǫpava* i Harjagers, *vǫpava* i Torna här.

§ 40. *u* svarar mot äldre *vi* l. *ve* i *uga* vecka fsk. ukæ isl. *vika*, *unt* vört isl. *virtr* ock måhända *úsal* usel isl. *vesall* fsk. *usal* (jfr Mach. s. 22).

u.

§ 41. *u* svarar oftast till fsk. fsv. *u* l. *o*, isl. *u* l. *o*, t. ex. *ful* fsk. *fuldær*, *hul* fsv. *huld hold*, *lut* fsv. *lukt lokt*, *grun* fsv. *grunder*, *ud* fsv. *udder odder*; samt på samma sätt i *avun* afund, *grun* adj. grund, *hun* hund (jämte *hog*, se § 111), *runa* rom (jfr isl. *hrogn* nda. *rogn*), *gul* guld, *mul* mull, *ful* kull (af barn), *hula* kulle, *mǫhul* gödselhög (jfr isl. *kollr*), *fulad* kullig, *shul*¹ skuld, *tul* tull, *ul* ull.

Äfven finnes *u* såsom förkortning af *u*, t. ex. *duda dut* af *du* duga, *gufár* gudfader, *gumór* gudmoder o. s. v., *tultna* l. *töltna* två eller tre, af det sällan förekommande *tu* två. *u* svarar äfven till ett ursprungligen långt *u*-ljud, isl. *jó*, i *grud* nda. *grud* (fsv. *gryt* isl. *grjót*) ock *brusk* l. *bruska* nda. *brusk* (isl. *brjósk*).

§ 42. *u* har uppkommit af *i* + *w*-ljud i orden *juta* gifta fsk. *giftæ* ock *juta* gifte. Utvecklingen har troligen varit *jwta* → *jwta* → *juta*.

Såsom af ofvanstående redogörelse framgår, förekommer kort *u* blott före *t*, *d*, *s*, *l*, *n*. Förklaringen till förekomsten af *u* i denna ställning ligger däri, att tungan för bildandet af *u* närmar sig främre delen af gommen vid platsen för dessa konsonantljud.

§ 43. Ett *u*-ljud har bortfallit i *hør* huru, *hóðan* l. *hóðan* hurudan, troligen efter att först hafva öfvergått till *e*, jfr *høed* l. *høde* hufvud § 68.

¹) Blott i bet. pänningskuld (måhända lån från rspr.), annars *føl*.

e.

§ 44. *e* svarar oftast till fornspråkets långa *e*-ljud, fsk. *e*, isl. *ei*, t. ex. *bne* fsk. *bred*, *nev* fsk. *rep*, *bēda* fsk. *betæ*, *hel* fsk. *hel*, *nesa* fsk. *ressæ*, *her* fsk. *heder*; vidare: *ena* en (växten), *he* hed, *kvesa* blemma, *tēda* gyckel, upptåg (isl. *teiti*), *fe* sked, *feas* kappas (jfr isl. *skeið*). Hit hör äfven impf. af de starka verb, som böjas i analogi med *bēda* bita, t. ex. *bēd* bet, *lē* led, *sled* slet o. s. v.

§ 45. I analogi med förhållandet i nsv. ock nda. svarar *e* ofta till ett ursprungligen kort *i*-ljud, t. ex. *lē* led (m.), *lē* led (n.), *leva* lefva (fsk. *livæ*), *lévør* lefver, *fedje* l. *feg* passma (fsv. *fiti*), *gned* gnet, *lēdi* ledig, *smē* smed (fsk. *smēdh*), *veda* veta (fsk. *vitæ*), *bevra* bäfva, *len* len, *fen* sken, *jera* tunnband, kjortel-skoning (isl. *girði*); samt med olika kvantitetsutveckling i slm. ock nsv. *ved* vett, *beg* beck.

I slm. har denna ljudöfvergång fått något vidsträcktare tillämpning än i nsv. ock nda., t. ex. *tē* till, *vē* vid (prep.), *méatan*¹ fsv. *midaptan*, *mēdja* midja, *sēda* sitta, *velen* villig fsv. *vilin*, *vēh* villig, *vesen* vissen, *fesla* sladdra nda. *fisle*, *gresla*² brödspade (jfr fsv. *grislikaka* VGL. XIII).

Hit höra äfven part. pret. ock sup. af de starka verb, som böjas såsom *bēda* bita, t. ex. *bēden* *bēdad* biten bitit, *lēn* *lēd* liden lidit, *lēdad* litat, *nēn* *nēd* riden ridit, *nevan* *nevad* rifven rifvit. Ehuru tillräckligt många exempel på denna öfvergång från *i* till *e*, såsom ofvan visats, förekomma, måste man dock i detta fall äfven taga i betraktande den analogiinvärkan mellan impf. ock part. pret., hvilken är så vanlig i andra verbalklasser, se §§ 79, 108.

e har uppkommit af ett äldre kort *i*-ljud äfven i ordet *mēn* *mēd* mycken mycket, såsom synes af fsk. *mikil* *mikit* isl. *mikill* *mikit*.

§ 46. Mera sällan motsvarar *e* ett ursprungligen långt *i*-ljud: *jena* fsv. *skina* isl. *skína*, *klēna* nda. *kline* isl. *klína*, *resla* kvist isl. *hrisla*, *resma* hafreax.

¹) Däremot *míða* middag, *mínat* midnatt, men *mésamar* midsommar.

²) Bör hänföras till § 44, om det kan anses höra till isl. *greiða*.

§ 47. *e* har uppkommit af ett äldre *y*-ljud i *negal* nyckel fsk. *nygel* l. *nögel*. Utvecklingsgången har varit *y* → *i* → *e*, mellanformen *mgal* finnes i Onsjömålet.

§ 48. *e* motsvarar äldre långt *e* (isl. *é*) i *le* l. *lar* (se § 165) lie fsv. *le* *lee* liji nda. *lee* isl. *lé* ock *brev* bref isl. *bréf*.

§ 49. *e* svarar till fsk. fsv. *e* l. *æ*, isl. *e* uti *ebla* fsv. *æpli*, *eda* fsk. *ætæ*, *jen* gen jfr fsk. *gen*, *daména* töa för solen jfr isl. *dagsmegin*, *sela* fsv. *sele* sili, *vjel* fsv. i *hæl*, *jsela* fsv. *kætil*, *blesad* bläsigt, *egra* gräsbevuxen åker isl. *ekra*, *neg* fsv. *nek*.

§ 50. I några ord, i hvilka vanligen brytning inträdt, hafva de föregående *j*, *f*, *js* genom framåtvärkande assimilation först värkat öfvergång af det ursprungliga *a*-ljudet till *a*-ljud ock sedan af detta till *e*: *fjed* fsk. *fiat*, *fjel* fsk. *fiat* *fiel*, *fjela* stoppa korf fda. *fiælæ*, *fjela* stjåla fsk. *stiaælæ* *stiaælæ*, *bjen* trågårdssäng fda. *biærg*, *jsena* tjåna jfr fsk. *pianastæ*.

Däremot förklaras *e* i ordet *mel*, fsv. *miöl* fda. *miöl* l. *miel*, måhända lättast ur en form utan brytning; fastän analogier ej saknas för det antagandet, att *j* kunde hafva bortfallit i en form **mjel*, jfr fda. *miel* ock se § 240. Huruvida *e* i *fjel* gräns, fsv. *skial* *skiæl* *skiel* *skæel* *skil*, har utvecklats af den brutna eller obrutna formen, kan ej afgöras; det förra är troligast (jfr adj. *fjeli* nsv. *skålig*).

§ 51. Svår är förklaringen af adj. *negan* fsv. *nakin* nda. *nøgen*. Man kan tänka sig utvecklingen *nakin* → **nækin* (smm. *näkän* enligt Rietz) → *negen* ock hänvisa på sådana former som isl. *degi*, *tekinn*; hvaremot dock talar, att *k* i slm. ej i andra fall före *e* öfvergår till *j* efter hård, betonad vokal (jfr § 226). Man kunde också utgå från nda. *nøgen* (bildadt genom *v*-omljud) till *nygan* (finnes i Tornamålet, *nygan* l. *nyan* i Vemmenhögsmålet) → *nigan* (i Onsjömålet) → *negen*, jfr *negal* § 47.

Huru bör *e* förklaras i *reva* fsv. *rapa* nd. *ræbe*? I Gårds här. finnes *reiba* ock *reiba*, i Åsbo, Onsjö ock Frosta här. *ræba*.

§ 52. *e* motsvarar ett *u* i *feru* furuved, furuskog, fsv. *fora* fur for nda. *fyr* (äfvén *fēnaród*, *fēnæéþa* m. fl.). Utvecklingsgången synes hafva varit *u* → *y* → *i* → *e*, jfr isl. *fyriskógr* ock nda. *fyr*.

e.

§ 53. *e* svarar ofta till fornspråkets korta *i*-ljud, t. ex. *klepa* fsv. *klippa*, *svemla* svimma jfr. fsv. *forsvima*, *lenyg* linning jfr. fsk. *lindi*, *mesta* fsk. *mistæ*; vidare i *me* mig, *de* dig, *se* sig, *slepa* slippa, *neba* ribba, *mema* mumsa (jfr fsv. *minna* *minnas* isl. *minnast*), *selka* silke, *sélvor* silfver, *felja* skilja, *krestan* kristen, *kvest* kvist, *resta* rista, *lesta* smyga (jfr nsv. *list*), *vesta* visste, *veska* viska (jfr isl. *halmvisk*, *sefvisk*), *vrest* vrist, *mésamar* mid-sommar (jfr § 45), *ješa* gissa. Denna öfvergång finnes äfven i nsv.: *besmår* besmau fsv. *bismari* *bisman* fda. *bismær*.

§ 54. Ordet *te* dess, ju motsvarar isl. *því* l. *þí*, fsv. *þy* l. *þi*, nda. *thi*.

§ 55. Liksom i nsv. motsvarar *e* i slm. ofta ett ursprungligen långt *e*-ljud (isl. *ei*), t. ex. *hem* fsk. *hem*, *et* fsk. *et*, *fresta* fsv. *fresta*; samt på samma sätt i *nem* rem, *vem* hvem, *les* ledas, *lesan* ledsn, *svet* svett, *svet* svettig, *besk* besk, *lest* läst, i neutr. af adj. samt impf. ock part. pret. af verb på *e*, t. ex. *let* af *le* led, *sveda* *sved* *svet* af *svē* sveda, *leda* *led* *let* af *le* leda, samt då ett ursprungligen långt *e*-ljud kommer att stå i svagt betonad stafvelse, t. ex. *stenór* stenläggning.

§ 56. *e* har utvecklats af ett äldre *y* i *selya* sölja isl. *sylgia* nda. *syllē*, samt af ett ur ju uppkommet *y* i *stefár*, *stemór*, *stebárn* o. s. v., fsv. *stiupfapir* nda. *stivfader* o. s. v. I *bremis* fsv. *brims* l. *bryms* nda. *bremis*, synes däremot *e* vara det ursprungliga, jfr fht. *bremen* *brumma* ock nht. *bremse*.

§ 57. *e* har uppkommit af ett *ö*-ljud i *glema* fsk. *glömmæ*.

§ 58. *e* motsvarar ett äldre *a*-ljud i *nem* mottaglig, läraktig isl. *næmr* (jfr *tigør* § 7); *ješa* gissa fsv. *gæta*, *jesivara* gästgivare (framåtvärk. assimilation).

§ 59. *e* har utvecklats af ett äldre *a*- l. *ä*-ljud i t. ex. *bjelka* fsv. *bjalki* *biælki*, *jselka* fsv. *kialki* *kælke* (i samman-sättn.), *fjélstør* fsv. *fiälster* *fiælster*. I dessa ord har *e* uppkommit genom framåtvärkande assimilation (se § 50).

§ 60. I afledningsändelse förekommer *e* i ord på *-erí*: *vryplerí* krängel, *søknerí* dröjsmål, *bagení* bageri.

a.

§ 61. *a* finnes i slm. blott i svagt betonade stafvelser ock motsvarar i allmänhet nsv. s. k. tonlöst *e*. Dess område i slm. inskränkes å ena sidan i det att tonlöst *e* framför *h* blir *ø* (se detta), men *a* har å andra sidan gjort stora eröfringar på de öfriga vokalernas områden i svagt betonade stafvelser.

a förekommer inom substantivens område i sing. af svaga maskulina, t. ex. *juska* ljumske, *måuna* måne, *albúa* armbåge, *blea* kil, *mava* mage. Särskild uppmärksambet bör härvid egnas åt sådana substantiv, som i nsv. öfvergått till feminina ock fått *-a* i sing., men i allmänhet bibehållit *e*-ljudet ock mask. kön i slm., t. ex. *grøa* gröda, *jarna* hjärna, *skaa* skada, *vana* vända, samt åt sådana, som i målet förete svag böjning gentemot stark i nsv., t. ex. *byle* böld, *dåvra* dagvard, *slåula* slagträ i en slaga (eg. *slagval se § 168), *yša* yxa l. yx. Vidare förekommer *a* i ord på *-ara*, t. ex. *jyvare* ljugare, *bøfara* tunnbindare, *mølara* mjölnare, *kryana* krögare, samt i analogi med dessa *håmara* fsv. **hamar**. Som ex. på förekomsten af *a* i neutrala ord kunna tjäna: *stæla* ställe, *jena* tunnband, *knevla* fröhus på lin, *bøge* bokved, *jsølna* bränsle. Härvid framhålla vi särskildt de ord, i hvilka *a* är en jämförelsevis ung daning: *høda* hufvud, *manse* fähus (se § 133 not.). Ytterligare ex. äro ord på *-ana*, hvilka ursprungligen äro part. pres. eller med dem likdanade substantiv, t. ex. *gavana* gapande, gap, *krušana* krusande, *nyšana* nysande, *æhana* ärende, *hemana* hemman, ock ord på *-ala*: *kahala* kärl, *trøsale* 1) råttor ock möss, 2) troll.

§ 62. I adjektivböjningen förekommer *a* i best. formen i mask. sing. ock i hela bestämda plur., t. ex. *dæn store pången* den store pojken, *dæn grana gløten* det vackra barnet, *di nælle ågen* de fula hästarna, *di nølle pasåforna* de roliga berättelserna. I obest. plur. ock best. sing. fem. ock neutr. har man ändelsen *-a* (se § 146).

§ 63. I verbalböjningen har slm. *a* i pres. ind. pass. af verb efter 2:a ock stundom 4:e konjugationen, t. ex. *stæles* ställes, *fæles* kallas (eg. *skålles*), *bræas* bindes, *bæras* bäres; i impf. ind. akt. ock pass. af verb efter 2:a ock 3:e konjug.,

t. ex. *stælda stældas* ställde ställdes, *dga* (af **dōda*) dog, *þora þoras* gjorde gjordes, *flada flādas* flådde flåddes; samt i part. pret. af verb efter 4:e konjug., hvars neutrala form äfven begagnas som sup., t. ex. *agen aged* åkt, *bedan bedad* biten bitet bitit, *farean faread* faren faret farit.

§ 64. I afledningsändelsen förekommer *a* i adj. på *-an*, t. ex. *ryvėdan* enveten, *gotrőan* godtrogen, *őan* öppen, *rődan* rutton, *negan* naken; i adj. på *-san*, t. ex. *legsan* lekfull, *lesan* ledsen; i adj. på *-ad* (fsv. *-otter -utter* fda. *-æth* nda. *-et*), t. ex. *skalad* skallig (fsv. *skallutter* nda. *skaldet*), *avad* avvig (nda. *avet*), *bløad* blodig, *gløted* barnslig. Anmärkas bör, att *-ad* är den oftast förekommande adjektivändelsen i ord, där nsv. har *-ig*.

§ 65. Vidare har slm. *a* i substantiv på *-al* ock *-sal*, vare sig att detta *a*-ljud blott är en yngre hjälpvokal¹, t. ex. *gőval* gafvel (isl. *gafi*), *håsal* hassel (isl. *hasl*), *őjsal* axel (isl. *őxl*), eller motsvarar ett ursprungligt i l. u, t. ex. *bejal* bygel (isl. *bygill*), *negal* nyckel (isl. *lykill*), *læjal* lägel (isl. *legill*), *a'sal* axel (fsv. *axul*), *deval* djäfvul (fsv. *diavul* l. *diævul*); vidare i subst. på *-alse*, t. ex. *håkal'se* hackelse, *stęnkals'e* stärkelse; i subst. på *-an*, t. ex. *þęvan* göpen, *a'lan* aln, *a'vanbōg* afvenbok, *maran* morgon, *i maras* i morse, *túsan* tusen, *sōskan* syskon.

§ 66. *a* motsvarar ett *ö*-ljud i *båsal* barnsöl fda. *barnsöl barsöl* nda. *barsel*, ock måhända i *þinada'* (en svordom), såvida detta ord är uppkommet af nsv. *pina* + *dōd*²; på samma sätt i: *hęrsle* Herslöf, *glåmsle* Glumslöf, *båursle* Bårslöf, *þęvra* Kågeröd.

§ 67. *a* motsvarar ett öppet *ä*-ljud i: *tęrkla* hufvudklåde eg. **tork-klępi* d. v. s. *torkklåde*, *fęrkla* förklåde eg. **for-klępi*, *mōlasa'* mald af *mōla* kvarn + *se* säd.

§ 68. *a* svarar till ett äldre *u*- l. *o*-ljud i: *nra* nio fsv. *niu* fsk. *ni ny*, *tra* tio fsk. *ti*, *þęuga* tjugo fsk. *tiughu*, *borta* borta fsk. *borto*, *hōad* l. *hōda* hufvud fsk. *hovop*, *-san* *-son* i nom. prop., t. ex. *ånors'an* Andersson, *bęnsan* Bengtsson, *gōdman* Gudmund, samt i plur. *ęan* ögon, *ęran* öron. *a* motsvarar ett äldre *u* i: *fåfal* skedfull, af *fe* sked ock *ful* full.

§ 69. *a* svarar till *o*- l. *å*-ljud i *åsa* också.

¹) Följande ord uttalas dock stundom med reduceradt *a*: *gőval*, *håsal*, *őjsal* eller med vokalisiert *'l*: *gőv'l*, *hås'l*, *őjs'l*, jfr § 221.

²) Man skulle kanske äfven kunna antaga det vara uppkommet af *pina* + *det*.

§ 70. *a* motsvarar ett äldre *a* i: *lagan lakan* (jfr fsv. *linlakan* nda. *lagen*), *sóðan* (jänte *sóðan*) sådan, *hóðan* (jänte *hóðan*) hurudan, *sáman samman*, *gamal* (jänte *gamal*) gammal, *i jatas* i går afton (jfr *atan* afton), *i mídas*, *i sóndas*, *i mándas*, *i tístas* o. s. v. (men *mída*, *sónda*, *mánda*, *tísta* o. s. v.); i plur. *nøsten* af sing. *nøsta* nystan, *nyran* af *nyra* njure, *jartan* af *jarta* hjärta, hvilka former äro bildade i analogi med *gan*, *gran* (se § 68); slutligen i *an* suffigeradt pron. honom (fsk. *han*).

§ 71. Om bruket af *-a* såsom sammansättnings- eller afledningsvokal kan anmärkas, att det begagnas:

1) när den första sammansättningsleden är ett substantiv på *-a*, t. ex. *bøysatøj* byxtyg af *bøysa* byxa, *høsuba'n* strumpband af *høsa* strumpa, *prøfastøl* predikstol af *prøfja* predikan, *ly'ljali* lycklig af *løfja* lycka (jfr Rydqv. V, s. 53 o. följ.).

2) när första sammansättningsleden är ett verb, t. ex. *bågatruú* baktråg af *båga* baka, *målkadås* mjölkdays af *målka* mjölka, *strygaspåun* strykspån af *strygja* stryka (jfr Rydqv. V, s. 78 o. följ.). Som ofvanstående exempel visa, afviker slm. i förevarande fall ofta från nsv.

§ 72. *a* bortfaller:

1) vanligen så ofta *a* genom bortfallandet af en föregående konsonant skulle komma att stå efter en vokal, t. ex. *snal* snigel, *sal* sadel, *røli* ful (fsv. *røpeliker*). Det är föga troligt, att sådana ord som *ful* fogel (fsk. *fughl*), *nagl* nagel, *vann* vatten, *bon* botten någonsin haft *a*, då sådana ord som *sonn* socken, *sojn* söcken, *sejl* segel i målet uppträda utan hjälpvokal. Denna regel följa äfven part. pret. af starka verb, t. ex. *bøn* bjuden bjudit, *tæn* tådn tagen tagit, *gåun* gåud gången gått. Men adj. på *-an* bibehålla vanligen sitt *-a*, t. ex. *øan* öppen, *gotrøan* godtrogen. *a* bortkastas i *nøn* nõd någon något, *ønn* annan, *øn* ød egen eget.

a bortfaller i *tina* tiondeafgift (fsk. *tindi* fsv. *tiundi*), men behålles i ordningstalen *næna* nionde, *tæna* tionde (fsk. *tindi* fsv. *tiundi*) ock har äfven inkommit i *fuæna* sjunde (jfr fsk.).

2) i ordet *ønn* botten i en bakugn (fsv. *arin* l. *ærin*).

3) Så snart i subst. l. adj. (part. pret.) på *-al*, *-sal*, *-en* vid böjningen en vokalisk ändelse tillägges, bortkastas *a*, t. ex. *gåvla* gafflar, *nøgla* nycklar, *gåmla* gamla, *ålna* alnar, *nøgna* nakna, *bødna* bitna, *nyvødna* envetna.

Stundom kan dock hända, att *a*, vanligtvis reduceradt, bibehålles, t. ex. *öarna öppna, galarna galna, träarna trängande*. Fullt hörbart är *a* i *söderna sådana* ock *höderna hurudana*.

4) i pl. best. form i *önan* ögonen af *önan* ögon, *önnen* öronen af *öran* öron men däremot *nöstenan, nyrenan, jårtenan*.

5) *a* bortfaller i impf. af 1:a konjug., t. ex. *kala kalas* kallade -des, *fjala fjulas* kittlade -des, samt i *lä* lade, *så* sade, men bibehålles i *då* dog.

6) Vokalen bortfaller i suffigerade pron. *an* efter på vokal slutande tvåstaviga verbalformer, men bibehålles efter enstaviga, t. ex. *han kala* *n* han kallade honom, *han stælde* *n* han ställde honom, men *han slo an* han slog honom, *han dro an* han drog honom.

7) *a* har bortfallit i *byga* af **begynna**.

8) *a* har bytt plats med följande konsonant i några ord: *hoda* hufvud i st. f. *hoad* (denna senare form finnes såväl i slm. som i flere andra skånska dialekter), *fjela* kittel i st. f. *fjæl*, *manse* fähus i st. f. *manas* af **man-hus** (se § 133 not.), *dåvra* dagvard i st. för *davør* l. *davør* fsv. **daghvarder daghurper**. Mellanformerna hafva varit t. ex. **manase, dövra* (jfr Rietz).

ø.

§ 73. *ø* motsvarar vanligast fsk. långt *ö*-ljud, isl. *ou ey ø*, t. ex. *dø dö, løva löpa, løn lön, løs lös, øga öka, hø hö, øra öra, bøda böta, bøger böcker*. Särskildt hafva vi att lägga märke till de omljudna plur.: *bøger* böcker, *brøra* bröder, *føder* fötter, *røder* rötter, *klør* klor, samt de sing., i hvilka pluralens omljud inträngt: *glø* glöd pl. *gløvør*, *bøg* bok (fagus) pl. *bøger* (jfr nda. *bøg*).

§ 74. *ø* svarar till fsk. fsv. *ö*, isl. *ø* (omljud af *a*) i följande ord: *jøra* fsk. **göræ**, *smør* fsv. **smör**, *ørn* fsv. **örn**, *hør* fsv. **hör**, *bjørn* fsv. **björn biörn**, *øl* fsk. **öll** fsv. **öll**.

§ 75. *ø* svarar i ett par ord till fsv. *ö*, isl. *y*: *sør* suggor isl. *sýr*, *fjør* kor fsv. **kör** isl. *kýr*, *fjosa* fösa fsv. **fösa** isl. *fýsa*.

§ 76. *ø* motsvarar i slm. liksom i nsv. ock nda. ofta ett ursprungligt kort *y*-ljud: *øvør* öfver fsk. **yvir**, *stødja* stödja jfr fsv.

upstydia, *krøvlyg* fsv. krymplinger kriplinger krömplinger kröplinger, *fsðragga'ur* kyrkogård fsk. kirkiugarþ fsv. kirkiu-kyrkiugarþer, *nødja* klubba jfr isl. hnjóða, *støna* fsv. 'stynia (stunde), *fsøn* fsv. skyn, *døna* fsv. dynia, *føl* fsv. fyl fyll, *høl* fsv. hyl, *fsøla* fsk. kylfue kölfue, *møg* fsk. mögh, *tyræl* fsv. pyril.

§ 77. I *drøva* l. *snydrøva* snödrifva har i-ljudet till följd af invärkan från det följande *v* (eller måhända ett äldre *w*, *drøwa* finnes näml. i andra trakter af häradet) öfvergått till *ø* (jfr § 29).

§ 78. *ø* motsvarar ett äldre kort i-ljud i *nør* ned fsv. niþ niþer nyd (jfr ags. niðer nyðer niðor) ock *nøra* nere. Såsom fsv. ock ags. visa, har i först öfvergått till *y*, hvilket (mähända genom invärkan af *r*, jfr §§ 77, 83) blifvit *ø*.

drø dref, *drød* drifvit, *klø* klef, *klød* klifvit hafva uppkommit därigenom, att dessa verb under invärkan af *v* (eller *w*) öfvergått till en annan konjugationsklass (jfr § 29).

§ 79. *ø* svarar till ett äldre *u-* l. *o-*ljud i *øplø* öfre delen af ett lentyg isl. upphlutr, *øden* ruten fsv. rotin, *ødna* ruttna fsv. rotna rutna, *øda* var i sår, *løen* luden fsv. lodhin ludhin. *nød* nöt, fsv. not nut, har troligen uppkommit genom invärkan från plur. *nøder* nötter; *sø* soppa, fsv. sup sodh, kan vara bildadt i analogi med *sø* sjöd, *sød* sjudit.

Följande part. pret. af de starka verb, som i sin böjning följa *bryda brød brøded*, hafva bildats i analogi med tillhörande impf.: *brøden brøded* bruten brutit, *fløden fløded* fluten flutit, *fløn flød* flugen flugit, *frøsan frøsed* frusen frusit, *frøsed* af *fnysa* fnysa, *jøved* ljugit, *krøvan krøved* krupen krupit, *smød* smugit, *snød* af *snyda* snyta, *sød* sjudit, *trøded* af *tryda* tryta ock i öfverensstämmelse med detta *førtrøden* afundsjuk. Om de fall då i denna verbalklass impf. ombildats efter part. pret. se § 108.

I impf. *løv* lopp, fsv. lop nda. *løb* isl. hljóþ, har *ø* uppkommit genom analogiinvärkan från pres. *løva* ock part. pret. *løved*.

ø.

§ 80. Genom förkortning af stavvokalen kommer *ø* ofta till att motsvara ett långt ö-ljud, isl. *øu ey ø'*, t. ex. *øm* fsv. ömber, *jøm* fsk. gömæ, *høns* fsk. höns, *høst* fsk. höst, *bøsta* slå fsv. bösta; vidare: *søm* söm, *tøm* töm, *løn* undandöljande fsk.

lönd, bånor bönder, *öster* öster, *bösta* stort stycke (kött ock dylikt, isl. *beysti*), *lönda* lördag; samt i impf. ock part. pret.: *stäfte stöft* stöpte stöpt, *jöfte jöft* köpte köpt, *böta böt* af *böda* böta, *föde föt* af *fö föda*, *möte möt* af *möda* möta.

§ 81. Genom en utveckling, som äfven äger rum i nsv. ock nda., kommer *ø* att motsvara ett ursprungligt kort *y*. I detta fall har dock slm. gått mycket längre än de nämnda språken, t. ex. *följa* fsk. *fylghia*, *hölja* fsk. *hylie*, *jörna* fsv. *hyrna*, *lön* isl. *hlynr*, *flöta* fsv. *flytia*, *möla* fsk. *mylnæ*, *söster* fsk. *systær*; ock på samma sätt: *bölja* bölja, *följa* följe, *följa* ungt sto (isl. *fylja*), *jömonlám* honlam (isl. *gymbriamb*, nda. genom en annan utveckling *gimmerlam*), *löta* lyfta, *söskan* syskon, *föla* skylla, *nösta* nystan, *sköma* skrymma, *jöma* skymma, *vösa* vyssja, *jörne* törne m. fl. Måhända hör hit *krösta* krysta fsv. *krysta krista*.

§ 82. Mera sällan svarar *ø* till ett ursprungligen långt *y*-ljud, t. ex. *mös* fsv. *mys myss*, *röma* fsk. *rymæ*, *bröst* fsv. *bryst*. *lus* *lus* har i slm. plur. = sing.

§ 83. Genom invärkan af det föregående *v* har ett *i*-ljud öfvergått till *y* → *ø* i *vöska* fsv. *hviska*, *vösla* hvissla isl. *hvisla*, *vösta* kasta nda. *hviste*, *söma* simma fsv. *sima* isl. *svima*, *jöalna* elda fsv. *qvildna* (jfr isl. *kynda*).

I *tömer* fsk. *timbri timber tymber* fsv. *timber tymber*, *tömrä* timmerresning, *tömrä* upptimra har, såsom de fsk. ock fsv. formerna visa, utvecklingen varit *i* → *y* → *ø*, måhända förorsakad af det följande *m*. I analogi med *tömer* är *fruntömer* fruntimmer omformadt.

Svårförklarligare är *ø* i *rönsa* rensa, enär adj. *ren* bibehållit *e*-ljudet. Troligen har dock *r* haft denna invärkan på *e*. I sydligare Skånemål (Vemmenh., Skytts, Oxie) förorsakar *r* nämligen ofta öfvergång af *i*- l. *e*-ljud till *ø* l. *u*, t. ex. *rösta* l. *rusta* rista slm. *resta*, *rüsäl* rissel, *rüsle* slm. *resle* isl. *hrisla*, i Skyttsm. efter allmänna regeln: *rösta* l. *rusta*, *rüsle* (se § 78).

ø svarar till äldre *e* i *jöfal* skedfull (*ø* för *e* genom invärkan af följande *f*?).

§ 84. *ø* motsvarar, liksom i nsv., ofta ett ursprungligare *u*-ljud, fsk. *u* l. *y*, t. ex. *sönda* fsk. *sundagh*, *sönor* fsv. *sundersuper-*, *brölöp* fsv. *brullöp*, *töna* fsk. *tynnæ* fsv. *tunna*, *sölt* fsv. *sylter sulter*; ock på samma sätt *i*: *hölde hölt* af *hölja* hölja, *löska* löska, *döpa* doppa (mlt. *dupen* nda. *dyppe*), *glöt* barn (nda. *glut*),

plödra (nda. **pluddre**), *lonta* lunka (nda. **lunte**), *flödra* flundra, *löns* luns, *klöns* kluns, *kröla* krusa, *krölad* krusig (jfr mlt. **krulle**), *döst* fint mjöl (isl. **dust**) m. fl. De upptagna exemplen tyckas visa, att utvecklingsgången ofta varit *u* → *y* → *ø*. Man bör väl dock ej neka, att öfvergången från *u*-ljud till *ø* kunnat ske direkt utan förmedling af mellanliggande former med *y*, såvida dessa ej i hvarje fall kunna bestämdt påvisas.

§ 85. *ø* svarar ofta till *o*- l. *å*-ljud, utan att orsaken till öfvergången alltid är tydlig: *rota* råtta nda. **rotte**, *roste* fsv. **roste**, *frøst* frost, *frøsta* frosta (jfr dock isl. **frysta**), *rust* rost nda. **rust**, *rotting* rotting.

æ.

§ 86. *æ* motsvarar fornspråkets långa *ä*-ljud, fsk. fsv. **æ**, isl. **æ**, t. ex. *klæ* fsv. **klæpa**, *stræda* fsk. **stræte**, *læna* (l. *læuna*) fsv. **læna** lana, *hæl* fsv. **hæl**, *læra* fsv. **læra**.

§ 87. *æ* svarar till fornspråkets korta *ä*-ljud, fsk. fsv. **æ**, isl. **e**, t. ex. *slæa* fsv. **slæpi**, *næva* fsv. **nævi**, *vær* fsv. **pvær**.

Härvid bör man särskildt lägga märke till de ord, i hvilka slm. har långt *æ* vanligen motsvarande kort *ä*-ljud i de nynordiska språken: *rægn* fsv. **ræghn** regn, *mær* isl. **merr** (jfr fsv. **mæri**), *vær* fsk. **værpær**, *ærm* fsv. **ærm**, *længa* fsk. **længi**. Dessutom har *vær* hvarje bibehållit sitt *ä*-ljud (fsk. **hvær** l. **hvar**).

§ 88. Öfverensstämmande med förhållandet i nsv., har slm. *æ* i följande ord för fsk. **æ**, isl. **é**: *fæ* fsk. **fæ**, *knæ* fsk. **knæ**, *læred* fsk. **læret**, samt dessutom i *træ* trä, *fælad* betesmark (se § 145), *hæn* hädan, *hær* här, *sær* egen till lynnet (jfr nsv. **särskild**), *græd* grät fsv. **græt** gret.

§ 89. Pres. *græda* ock sup. *græded*, fsv. **grata** nda. **græde**, hafva uppkommit genom analogi med impf. *græd*. *blæsa* *blæsta* *blæst*, fsv. **blasa** l. **blæsa**, förklaras bäst på samma sätt; Rietz s. 42 ock Rydqv. I, s. 165 anföra den till isl. **blés** svarande imperfektformen **blæes** från sv. dial., Nn Dalbym. s. 57 (215) har *blæs*. Verbet har dock i svensk skrift alltid haft svag böjning (Rydqv. **anf. st.**).

§ 90. I följd af framåtvärkande assimilation af *j*, *fj*, *ſj* svarar *æ* till genom brytning uppkommet **a**, fsk. **a** l. **æ**, isl. **a**,

t. ex. *fjær* fsv. *fiæper?* *flædher*, *fjæra* fsk. *flarpi flerdhe*, *fsæra* fsv. *tiæra*, *fsærna* fsv. *kiærni* isl. *kjarni*, *fsævt* fsv. *kæpter* isl. *kjaptr*, *fæl* fsv. *sial siæl*. Däremot beror troligen *sæl*, fsv. *sialver* l. *siælver*, på uteblifven brytning.

jær dat. ock ack. pl. af 2:a pers. pron. ock *jær jært jæra* samma persons possessivpron. hafva närmast uppkommit af till fsv. *iper ipar ipart* svarande former, i hvilka *d*-ljudet bortfallit; något som äfven ägt rum i nsv. *er ert* i st. f. *eder edert*. Men i slm. har *d*-ljudet bortfallit på en tid, då *i*-ljudet ännu ej öfvergått till *e*, hvarför detta framför en följande vokal kunde blifva *j*, under det att i nsv. den följande vokalen bortföll efter *e*-ljudet. Med slm. stämmer den danska formen *jør* (jämte *øder*).

Äfven i andra fall svarar *æ* stundom till ett äldre *a*-ljud: *græs* fsv. *græss* isl. *gras*, *næsa* fsk. *næsæ* isl. *nqs*, *svær* svål jfr fsk. *svarþ spranger*, *blæra* blåsa isl. *blaðra*, *ærn* fsv. *arin ærin*, *dær* fsk. *pær* isl. *par*, *sæ* fsk. *sæþ* isl. *sáð*.

§ 91. *æ* motsvarar fsk. fsv. *i*, isl. *i*, t. ex. *sæjla* fsv. *sigla segla*, *sæjna* signa, *dæjta* fsv. *dikta*, *sæjt* fsv. *sikt*, *væjt* (fsv. *vecth væcht*), *æve* väfbom jfr isl. *rifr*, *næ* nedan fsv. *nip nipar*, *næan* fsv. *nipan næpan*, *fsærna* fsv. *kirna*.

I de först upptagna orden med *j* efter vokalen beror öfvergången från *i*- l. *e*-ljud till *æ* på invärkan af just detta följande *j*, hvilket tydligt framgår af den liknande invärkan *j* har på *e*, *y*, *ø*, se §§ 95, 100, 102, 104, 105, 106.

æ.

§ 92. *æ* svarar vanligast till fsk. fsv. *æ*, isl. *e*, t. ex. *tæpa* fsv. *tæppa*, *stæma* fsv. *stæmma*, *hæta* fsv. *hætta*, *læn* fsv. *lend*, *fæsta* fsk. *fæstæ*, *bæj* fsk. *bæck*, *æj* fsk. *æng*. Här må särskildt framhållas de ord, som hafva förlängt konsonanten, vare sig i öfverensstämmelse med eller i motsats till nsv.: *læma* fsv. *læmias*, *sæta* fsk. *sætiae*, *sæjja* fsk. *sæliæ*, *væj* fsk. *vægh*, *væja* fsk. *væghæ*, *tæja* fsv. *pækkia*.

§ 93. Liksom svenskan har slm. stundom *æ* svarande till fsk. fsv. *æ*, isl. *é*: *flæta* fsv. *flætta*, *læt* fsv. *lætter*, *ræt* fsk. *rættær rættær*, *slæt* fsv. *slætter slæter*, *stæta* jfr fsv. *kirkiu stætta*.

§ 94. *æ* har uppkommit af *a* genom framåtvärkande omljud: *jæmn* jfr fsk. *iafnæ iæfnæ*, *jæl* fsk. *giald giæld*, *bjæla* bjällra, *jæla* fsv. *hiælle*, *jælm* fsv. *hiælmber*, *jælpa* fsk. *hiælpæ hiælpæ*. Hit hör äfven *spjælsam* ostadig, rägnig (om väderlek) jfr fsv. *spiall spiall*.

I *blæst* fsv. *blæster* (jfr nsv. *blæster* isl. *blástr*) har *æ* snarast uppkommit i analogi med *blæsa*, se § 89. Fsk. *ia* l. *æ* motsvarar målets *a* i *sæg* fsk. *siang sæng*, jfr Rydqv. IV, s. 452, Mach. s. 10.

§ 95. Genom invärkan af det följande *j* (se § 91) har ett *e*-ljud i slm. öfvergått till *æ*: *dæj* fsv. *degger*, *dæja* fsv. *deghia*, *læja* fsk. *leg hæ*, *sæj* fsv. *sægger*, *æja* fsk. *æghæ* (isl. *deigr* o. s. v.). Hit, eller måhända till § 92, böra föras *læjal* lägel isl. *legill*, *spæjal* spegel fsv. *spegil*.

Äfven i ett par andra ord förekommer samma ljudöfvergång: *hænta* fsv. *hæmta hænta* isl. *heimta*, *hælsa* fsv. *helsa* isl. *heilsa*, *hæfti* häftig isl. *heiptugr*.

§ 96. *æ* svarar till ett *ö*-ljud i *træt* fsv. *prötter* nda. *træt*. *mælk* mjölk svarar mot nda. *melk*, sydsvenska dialekters *mljg*.

§ 97. *æ* motsvarar i några ord fsk. *æ* l. *i*, isl. *i*: *fæm* fsk. *fæm*, *væn* fsk. *vin*, *næsta* isl. *nista*. Troligen hör äfven hit *snæl* fsv. *snilder*; eller har ett *j* bortfallit i den brutna formen (fsv. *snialder sniælder*)?

Slm. har *æ* i *igælvæ* fsv. *inæarvi* ock *hæska* skojarefölje fsv. *hæskaper* m. fl. (jfr fda. *hæski hærski hærskap* m. fl.).

§ 98. *æ* bortfaller i: *tûltra* af *tu æla tre*, *filafæm* af *fira æla fæm*, *fu'læata* af *fu æla ata*, *tilæto'l* af *tu æla tol*.

ø.

§ 99. *ø* svarar mera sällan till ett fsv. *ö*-ljud, isl. *ou ey ø'*: *kløv* fsv. *kløf*, *røv* isl. *rouf*, *røjta* fsk. *røktæ*, *tøjda* isl. *teygða*.

§ 100. Genom invärkan af ett följande *j* (se § 91) har *ø* uppkommit af ett äldre *y*-ljud. Vanligast är detta fallet i impf. ock sup. af verb, som i pres. hafva *y* (se § 34): *bøjda* *bøjt* fsv. *bygpe bygper*, *løjta* *løjt* fsv. *lukter* l. *lykter*, *røjta* *røjt* fsv. *rökte*, *nøjta* *nøjt* isl. *hnykta hnyktr*, *brøjda* *brøjt* fsv. *brygde*, *sløjta* *sløjt* fsv. *slökte* slikt l. *slækt*, *drøjda* *drøjt*

isl. *drýgða* *drýgðr*, samt i några andra ord: *bæjd* fsk. *bygd*, *læjn* fsv. *lyghn*, *sæjn* fsv. *sykn*, *dæjd* fsv. *dyghþ*.

§ 101. *v* (eller måhända ursprungligare *w*) har värkat öfvergången af *o* till *ø* uti: *løv* fsk. *lof*, *løva* fsk. *lovæ*, *løvt* fsv. *lopt*, *løvt* fsk. *toft*, *søva* fsv. *sova*, *trøva* fsv. *tropa*, *høvna* fsv. *kofna*, *shévl* nsv. *skofvel*, *shøv* fsv. *skogher*, *høv'l* l. *høvel* fsv. *hyvel* *höfvel*.

Hit höra troligen äfven *shøvta* vara flansig, *shøvta* ett flansigt fruntimmer, *shøvtað* flansig, jfr isl. *skopa* ock sv. dial. *skofta* (enl. Rietz).

I *shøv* fsv. *skogher*, *shøva* skoga har först det slutna o-ljudet öfvergått till öppet *o* (jfr nda. *skov* ock de i flere skånska dialekter förekommande *skov* ock *skow*), hvilket sedan blifvit *ø*.

§ 102. I flere fall svarar *ø* till ett ursprungligare *a*-ljud: *vøjn* fsk. *vagn* *vogn*, *vøjs* fsv. *vax*, *vøjsa* fsk. *vaxæ*, *vøjta* fsv. *vakta*, *gøva* fsv. *gava*, *løv* fsv. *lagher*, *gøvel* l. *gøv'l* fsv. *gaf*, *øjs* fsv. *ax*, *øjs'l* fsv. *axl*. *vrøvla* tala oredigt har utvecklats af det i målet befintliga *vrøvla* med samma betydelse, jfr nda. *vrøvle*. *høvna* Kågeröd, *høvs* Raus (äldre *Rahus*?).

Utvecklingen af dessa ord torde hafva varit följande: *vagn* → **vagn* → **vogn* (som i nda.) → **vojn* → (genom invärkan af *v* ock *j*) *vøjn*. Svårförklarligare äro *øjs* ock *øjs'l*. *j* kan ej i slm. visas förorsaka öfvergång från *a*-ljud till *ø*, men väl stundom från *o* till *ø* (jfr § 106). Sålunda ligger svårigheten i att förklara öfvergången af *a* till *ø*. En gissning, hvarpå vi dock ej lägga synnerlig vikt, kunna vi ej underlåta att framställa. Dessa båda ord böra en gång i vissa former hafva haft *u*-omljud, såvida detta omljud kan anses hafva haft regelbunden tillämpning i fsv. ock fda. Nu kunna vi visserligen ej uppvisa omljudna former af dessa ord i fornspråket, se Mach. s. 17; men att omljudet en gång funnits, visa sådana ord som fda. ock nda. *børn*, i flere skånska dial. *børn* i både sing. o. plur., Villandsm. sing. *børn* pl. *børn*, Frostam. ock Villandsm. *nøt* natt, slm. *dog* dag, *hoga* hugga, för att ej nämna *ørn* örn, *hør* lin, *bjørn* björn o. s. v.

§ 103. Huruvida *ø* i *bøjsa* mlt. *boxe* *buxe* nda. *buxer* nsv. *byxa*, *løjta* mlt. *lochte* *luchte* nsv. *lykta*, *frøjt* fsv. *frukt* *frykt* nsv. *frukt* närmast uppkommit af *y* eller af *o*, *u*, våga vi ej afgöra.

ø.

§ 104. ø svarar före *j* (se § 91) till fsk. ø, isl. *qu ey ø'*, t. ex. *høj* s. fsv. *högher*, *høj* a. fsk. *högher*, *trøja* fsv. *trøia*, *tøja* fsv. *tøghia*, *nøja* fsv. *nøghia*, *pløja* fsk. *pløghia*. Hit hör äfven *trøj* *trög* (jfr isl. *tregr*). *sløj* *slö*, fuktig har uppkommit af det i svenskan emellanåt synliga *sløgher slög* (se Rydqv. II, s. 377, 378, Leffler, Konsonantlj. s. 8, not 4).

§ 105. Genom invärkan af det följande *j* har ø uppkommit af ett äldre *y*-ljud: *drøj* fsv. *drygher*, *drøja* fsk. *dryghæ*, *tøjæl* nsv. *tygel*, *bøja* fsv. *bøghia*. På samma sätt kunna *bøjæl* *bygel* ock *tøj* fsv. *tygh* förklaras (jfr §§ 91, 95, 100, 102, 104, 106).

§ 106. Genom invärkan af *j* har ø uppkommit af *o* i *sjøj* *skej*, *sjøja* *sjoja*.

§ 107. Genom invärkan af *v* l. *w* har ett *o*-ljud öfvergått till ø i *sømn* socken fsv. *sokn*. I mlm. ock nlm. heter ordet *søwn*. Utvecklingen torde hafva varit *sokn* → *sogn* → *sown* → *sown* l. *sgwn* → *sømn*. Samma öfvergång finnes i *sømna* fsv. *sofna somna*, i mlm. *sgwna*. Redan i fornspråket finnes ø-ljud i tillsvarande subst. *sømn*: fsv. *søfn sømn symn*.

u.

u förekommer i slm. blott i diftongen *au*, se nedan §§ 166—170.

o.

§ 108. *o* svarar oftast till fsk. *o* l. *u*, isl. *o*, t. ex. *bø* fsk. *buþ*, *grøw* fsv. *grover*, *køna* fsk. *kunæ konæ*, *høl* fsk. *hol hull*, *tøla* fsk. *þolæ*, *posa* fsv. *pose puse*, *loga* fsv. *loka luka*, *børa* fsv. *bora*.

Närmast hit hör *dør* dörr, motsvarande isl. ock fsv. gen. *dura* dat. *durum*, under det att nsv. *dörr* svarar till nom. ock ack. *dyr dyrr*. *føra* före motsvarar fsv. *fore*, jfr isl. *fur*.

Särskildt bör man lägga märke till de ord, som ursprungligen hafva två konsonanter efter vokalen ock följaktligen i nsv. hafva kort vokal, men som i slm. förlorat den ena konsonanten ock förlängt vokalen, t. ex. *gol* fsv. *golf gulf*, *tol* fsk. *toif*, *tor* fsk. *torgh*, *tor* fsk. *törf* fsv. *torf*.

o finnes i part. pret. af verben *bæra færa fela*: *børan børad*, *skøran skørad*, *stolan stølad*. Vidare har slm. i analogi med dessa verb ock måhända äfven med de verb, som böjas såsom *by bō bōd* (se nedan) skaffat sig: *sødad* setat (fsv. *sitit*), *gōn gōd* gifven gifvit, *bōn bōd* bedd bedit, *gødad* gittat.

Part. pret. af *svarja* svärja är *svørad* l. *sørad* svurit. En del starka verb har vokalserien *y-o-o*. *o* i part. pret. svarar då till fsk. *o* l. *u*, isl. *o*: *bōn bōd* bjuden bjudit, *fogad* af *fyga* fyka, *rogad* af *ryga* ryka, *slogad* af *sluga* sluka, *strogen* *strogad* af *stryga* stryka, *skøden skødad* af *fjuda* skjuta, *dogan dogad* af *dyga* dyka, *sogan sogad* af *syga* fara häftigt fram. Genom analogiinvärkan från part. pret. hafva uppkommit impf.: *bø* bjöd, *fog* fök, *rog* rök, *skød* sköt, *slog* slök, *strog* strök, *dog* af *dyga*, *sog* af *syga*.

Oviss är förklaringen af verbet *løda* *lød* *lødad* *ljūda*. Man kan sammanställa det med nsv. *ljuda* eller med nsv. *låta*. I förra fallet borde en gång funnits ett part. pret. *ljudin*, hvarifrån slm. skulle fått *lødad* ock därefter impf. *lød*, pres. *løda*; nda. har *lyde* *lød* *lydt* i samma betydelse. Emot denna förklaring talar: 1) att den starka böjningen af *ljuda* i nsv. är rätt ung (jfr Rydqv. I, s. 229) ock att danskan ej håller torde kunna påvisa någon gammal stark böjning af detta ord; 2) bibehållandet af *d*, hvilket efter regeln i slm. bortfaller efter lång vokal; 3) Att impf. ock part. pret. invärka på pres., så att denna tidsform får samma vokal som de förstnämnda, är ovanligt i målet (jfr dock *græda*, *blæsa* § 89). Återstår då förklaringen från fsv. *lata* l. *læta*, *læt* l. *lot*, latin l. *lætin*. *å*-ljudet borde då hafva blifvit *o* ock *t* regelbundet öfvergått till *d*. Emot denna förklaring talar, att i bet. »låta» verbet böjes: *la* *lō* *låd*. Måhända ha vi här ett exempel på de dubbelformer, som ofta i målet förekomma, jfr §§ 8, 29, 119.

§ 109. *o* motsvarar ett äldre *a*-l. *å*-ljud i *nōn nōd* (pl. *nona*) isl. *nakkvarr* *nøkkurr* fsk. *nokær*, *bø* både fsk. *baþe*,

dø då fsk. þa. *indo'* ändå fsk. æn þo har måhända uppkommit genom invärkan af *dø* (jfr Kock, Ljudförsv. s. 241 not.).

o.

§ 110. *o* svarar stundom till fsk. *o* l. *u*, isl. *o*: *loft* fsv. *lopt*, *skot* fsv. *skot* skut, *bon* fsk. *boden*, *koy* fsk. *konung*; på samma sätt i *brod* brodd, *dolsk* dolsk, *folk* folk, *spot* spott, *tolt* tolft, *tolta* tolftte ock i *foka* sjunka, hänga ned (fsv. *stonka* *siunka*) se § 119.

§ 111. *o* svarar ofta till ett ursprungligare *u*-ljud, fsk. ock isl. *u*, t. ex. *stoba* fsv. *stubbi*, *kona* fsv. *kunna*, *glog* fsv. *glugger*, *stoy* fsk. *stund*; på samma sätt i *goba* gubbe, *skola* skulle, *hondra* hundra, *mogan* möjlig, *skoga* skugga, *toga* tugga, *dokti* duktig, *bloz* blund, *hoy* (jämte *hun*) hund, *moy* mun, *oy* ung, *o'gør* under, *loy* (jämte *lun*) Lund ock lund, *joy* ljung.

Alla verb, som böjas efter samma klass som *byga bant* *bojad* hafva i part. pret. *o*, hvilken än vokalen är i öfriga nordiska dialekter, t. ex. *spoyan spoyad* spunnen spunnit, *drokan drokad* drucken druckit, *svoltan svoltad* svulten svultit, *drotad* af *dræta* falla, *dompad* af *dimpa* falla.

§ 112. *o* har ursprungligen uppkommit genom *v*-omljud af *a* i *bol* isl. *þollr*, *dog* fsv. *dogg* (se Rydqv. IV, s. 181 anm.), *hoga* fsk. *hoggæ* *höggæ*. Impf. *hog* *högg* är bildadt i analogi med pres. *hoga* ock part. pret. *hogan hogad* (jfr § 119).

§ 113. *o* har uppkommit genom utvecklingen *a* → *å* → *o* i *dolr* dålig, *tot* fsv. *tatter totter*, *so* fsk. *sva svo so*.

Man sammanställer gärna oböjliga adj. *dónor* förträfflig med fsv. *dande* l. *donde* (se Rydqv. II, s. 425), fastän *-r* är svårt att förklara.

§ 114. *o* motsvarar ett äldre *e*-ljud i *dom* fsk. *þæm* *þem*; jfr *doras* § 160.

æ.

§ 115. *æ* har stundom uppkommit genom förkortning af ett långt *å*-ljud: *månda* måndag isl. *mánadagr*, *åta* åtta isl.

átta, låsa látsa isl. *látast, brás brås*. Hit höra neutr. af adj. på *au*, t. ex. *brat* af *bräu* bråd, *grat* af *gräu* grå; impf. ock part. pret. af verb på *au*, t. ex. *fat* (jänte *fäud*) af *fäu* få, *gat* (jänte *gäwan gäud*) af *gäu* gå, *flade flad flat* af *fläu* flå, *nade nad. nat* af *näu* nå m. fl.

§ 116. Den i nsv. ock nda. ofta förekommande öfvergången af urspr. kort *a-* till *å-*ljud har i slm. ägt rum i långt flere ord än i de nämnda språken, t. ex. *vam* fsv. *vamb*, *lampa* fsv. *lampa*, *fast* fsk. *fastær*, *ask* fsv. *asker*, *vana* fsv. *vande*, *vanta* fsk. *vanti*, *kala* fsk. *haldæ*, *halt* fsv. *halter*, *lag* fsk. *langær*, *høyk* fsv. *hank hanker*. Sålunda har slm. *æ*, när den efterföljande konsonanten eller konsonantförbindelsen är:

m, så vidt detta är uppkommet af *mb* (i annat fall *a*, t. ex. *dam* dam, *gamal* l. *gamal* gammal);

mp, med undantag af *damp*, impf. af *dimpa* falla, ock *tamp* selstropp;

n, uppkommet af *nd*, med undantag af *blan* prep. bland (men *blana* blanda), *lan* land, *stran* strand; framför äldre enkelt *n* kvarstår *a*, t. ex. *tan* tand fsv. *tæn*;

nt, med undantag af *brant* brant, *rant* rann;

l, uppkommet af *ld* (i annat fall *a*, t. ex. *fala* falla, *halm* halm; dock *stal* stall fsv. *staller*);

lt alltid, med undantag af *falt* impf. af *fala* falla (se § 145);

st, *sk* alltid;

g, *gk* alltid.

Regeln har således i slm. ej blifvit fullständigt genomförd. Men undantagen äro i förhållande till det antal ord, som följa densamma, högst få; några af dem kunna måhända tillskrifvas inflytande från nsv.

För öfrigt kan genom jämförelse med närliggande Skånemål bevisas, att *æ* närmast uppkommit af *a*-ljud. Sålunda hafva vi upptecknade från Onsjö, Frosta ock Norra Åsbo här.: *spant* spann, *sprant* sprang, *svalt* svalt, *vant* vann l. vindade, *rant* rank, i slm. *spant*, *sprant*, *svalt*, *vant*, *rant*.

§ 117. När *a* i följd af konsonantsammanstötning förkortas, öfvergår det till *æ*: *tafta taft* af *tava* tappa, *skafta skaft* af *skava* skapa, *balsyg* nedtrampadt ställe i säd, gräs ock dyl. af *bala* nedtrampa.

§ 118. α svarar till fsk. fsv. ock isl. o l. u: *tap* fsv. *topper* *tupper*, *drapa* fsv. *dropi drupi*, *hana* fsk. *kommæ kummæ*, *stalpa* fsv. *stolpi stulpi*, *kast* fsk. *kost costær*, *laha* fsv. *lokka lukka*; likaså i: *kæp* kopp, *krap* kropp, *stapa* stoppa, *sapa* soppa, *åfer* offer, *træl* troll, *stala* stolle, *asa* också, *naka* nock, *sak* socka, *stak* stock, *taka* flytta (isl. *þoka*). Jfr de fall då α finnes i slm. § 108.

Till ett α -ljud svarar α äfven i *malka* mjölka fsv. *molka* ock *malka* tillgång till ock förråd på mjölk.

§ 119. α svarar ofta till fsk. o l. u, isl. u, t. ex. *samar* jfr fsk. *midsommer* fsv. *sumar somar*, *tama* fsk. *þumulfingær* *thumme*, *bræn* fsk. *brun*, *taya* fsk. *tungæ*; α svarar till mlt. u, nsv. nda. u, t. ex. *dam* mlt. *dum*, *kræn* mlt. *krum*, *klamp* mlt. *klumpe*, *slamp* mlt. *slump*; ock på samma sätt i orden: *æn* om, *sæn* som, *sæna* somliga, *træna* trumma, *tæn* tum, *jam* ljum, *hænla* humla, *gæmp* gump, *ræmpa* rumpa, *stæmpa* stump, *skæn* skum, *dræmel* drummel (sålunda ofta före *m*); samt *bæyka* bunke, *tæg* tung, *læg* lunga, *lægk* lunk. Troligen hafva *fæya fæyæd* sjunga sjungit, *fægka fægkad* sjuuka sjuukit närmast uppkommit af de nsv. formerna (se Leffler, V-omlj. ss. 41, 56 ock jfr *foka* § 110). Impf. *fæg* sjöng ock *fægk* sjönk hafva bildats i analogi med pres. ock part. pret.

Angående den nu påvisade ofta förekommande öfvergången $u \rightarrow \alpha$ bör märkas, att den blott äger rum framför nasaler, mest *m*; jfr härmed öfvergången af a -ljud till α § 116.

§ 120. En liknande invärkan har *m* på slutet α -ljud, fsk. α , isl. \acute{o} , t. ex. *blæma* fsv. *blomi*, *tæn* fsv. *tomber*, *dæn* fsk. *dom*, *læmhærd* fsv. *lomhörder*. Öfvergång från slutet α -ljud till α har slm. äfven i *næk* nog (nda. *nok*) ock i *gæt* neutr. af *gø* god, i hvilket senare ord öfvergången var förberedd i forn-språket: isl. *gott* l. *gótt* nsv. *godt*.

§ 121. Äfven till ursprungligen slutet u -ljud sträcker sig denna invärkan af *m*, t. ex. *nam* fsk. *rum*. Öfvergången har varit slutet $u \rightarrow$ öppet $u \rightarrow (\alpha?) \rightarrow \alpha$.

§ 122. α har måhända närmast uppstått af ett u -ljud i *gram* fsv. *grimber grymber* nda *grum*. Öfvergången skulle i ty fall varit $i \rightarrow y \rightarrow u \rightarrow \alpha$.

§ 123 a. Slm. har α i *mæsa* fsv. *mæssa*, när detta ord ingår i sammansättningar: *jsy'ælma'sa* kyndelsmæssa, *ðlma'sa*

olofsmässa, *lärsma'sa* larsmässa, *m'helma'sa* mikaelsmässa. Annars brukas *mæsa*.

§ 123 b. *æ* motsvarar fsk. *io* i *halt höll* fsk. *hioldo* genom analogi med pres. *hala* ock part. pret. *halan*, jfr Mach. s. 14, 38.

ø.

§ 124. *ø* svarar vanligast till fsk. *o*, isl. *ó*, t. ex. *slø* (impf.) fsv. *slo*, *bøæ* jfr fsv. *bogher*, *fød* fsk. *fo*t, *sol* fsk. *soll*, *mør* fsk. *mopær*; på samma sätt: *flør* tvärgång i ett stall (isl. *flórr*), *hø* hop, *øg* åkte, *slø* trampad väg i snö ock dagg (isl. *slóð*), *øla* odla m. fl.

§ 125. *ø* motsvarar, liksom i nsv. ock nda., isl. *ú*, t. ex. *bø* fsk. *bo*, *bø* fsk. *both* *bodh*, *brø* fsv. *bro*; på samma sätt: *ø-* *o-*, *knøg* knoge, *kø* *ko*, *sø* *so*, *snø* *sno*, *trø* *tro*, *frø'eda'n* (25 mars, nda. *fruedag*). *brøgamán*, fsv. *brūgome*, har uppkommit sedan ordets ursprungliga betydelse blifvit glömd; af *brudgum* har blifvit *'brøgam*, därur genom tillägg af *man* *brøgam-man* → *brøgamán*.

§ 126. Liksom nsv. har slutet *o* före *r*, motsvarande ett ursprungligen kort *o*-ljud, äger detsamma rum i slm.; men i följd af frikativans benägenhet att blifva kort före en annan konsonant, blir vokalen i slm. ofta lång, under det att den i nsv. är kort: *bør* fsk. *borp*, *hørn* fsk. *horn*, *ørn* fsv. *ormber*; vidare: *kørn* *korn*, *førn* *rutten*, *forn*, *nør* *norr*, *nørn* *nordan*, *tørn* *torn*, *jørn* *jort* gjorde gjort.

ø svarande till ursprungligt kort *o* har slm. dessutom i *løfød* ladufogde, *hørny* hofveri, *øn* fsv. *ofn* *omn* *oghn* *ugn*, *øen* l. *øvan* öppen fsv. *open* *upin*. Dessa ord hafva troligen närmast utgått från sådana former som *'hørny*, *øvn*, *'øvan*; det slutna *o*-ljudet vore då uppkommet genom invärkan af *w*.

§ 127. Mot ursprungligen kort *u* svarar *ø* i *smørda smørt* jfr fsv. *nysmurper*, *ørne* fsv. *runi*, *tørn* fsv. *torn*, *stenør* *stenläggnig* jfr isl. *urð*, *jsortel* fsv. *kiortil* *kiurtil*.

§ 128. I några ord har i sv. ock da. *o* ursprungligen uppkommit genom *u*-omljud; slm. öfverensstämmer med dessa språk: *jør* fsk. *iørp*, *jør*, fsv. *giordh*, *nøs* fsv. *nos* *nas* *næs*, *høde* fsk. *hovop*.

§ 129. *o* har uppkommit af *va* i *on* ond fsv. **vander onder** isl. *vánder*, *hør* hvar fsk. *hvar* isl. *hvar*, *hør* huru fsv. **hvaru huru horo** isl. *hváru*, *ol* jämte *val* nsv. **val** (80 st.), *hænl* handträ i en slaga eg. **handval** fsv. **val** rund käpp nda. **handel**, *vov* impf. af *vava* väfva (*v* har uppehållits genom *v* i pres. ock part. pret.).

§ 130. *o* finnes i *lo*, impf. af *la* låta, fsv. **læt lot** fsk. **lot** löt isl. **lét**. Kanske *o* i *lo* är uppkommet genom analogi med *for* af *fara* fara o. s. v., se Mach. s. 14.

o.

§ 131. *o* svarar i några få ord till ursprungligt långt o-ljud: *bona* fsk. **bonde**, *ota* fsv. **otta**, *gos* fsk. **gotz**, *rosa* berömma fsv. **rosa**, *rosa* ros jfr fsv. **ros**.

Mera ofta förekommer *o* i böjningsformer ock sammansättningar såsom förkortning af *o*, t. ex. *not* nogräknadt af *no* noggrann, *hoda* *bot* af *bo* bo, *snoda* *snot* af *sno* sno, *gotåen* godtrogen, *hōdan* hurudan, *nåho* granne, *oråneli* olydig.

§ 132. Mot urspr. kort *o* svarar *o* i *ost* fsv. **oster**.

Angående *hōn* hon jfr Kock, Ljudtörsv. s. 253.

a.

§ 133. När ett urspr. a-ljud i nsv. förlänges, begagnas alltid det slutna ljudet, hvilket anses vara det enda långa svenska a-ljudet. I nda. synes däremot endast det öppna a-ljudet förekomma (se Möbius, Dän. formentl. s. 14). I slm., liksom i många andra sv. dial., förekomma både *a* ock *ā*, hvilka ljud i slm. tyckas hafva ungefär lika stort område.

a motsvarar sålunda vanligast fsk. **a**, isl. **a**, t. ex. *lam* fsv. **lamber**, *graw* fsk. **graf**, *hawi* fsk. **haghi**, *fad* fsv. **fat**, *gad* (impf.) fsv. **gat**, *galan* fsv. **galin**, *magør* fsv. **magher**, *fara* fsk. **faræ**; på samma sätt: *tam* **tam**, *bostāv* bokstaf, *nar* **naf**, *slav* **slaf**, *skava* skafva, *trava* trafva, *qvad* avvig, *trava* trafve, *narvør* nafvare, *avun* afund, *kravla* krafva, *navla* nafve, *havra* hafve, *qvad* afvad, *kravny* tvebakadt bröd, *lav* **lag**, *java* **jaga**, *gnava* **gnaga**, *slav* slag, slags, *mava* **mage**, *krava* **krage**, *narla* **ragla**, *därva* förmiddags-

måltid (fsv. *daghvarper*), *prata* *prata*, *söldát* *soldat*, *sad* impf. satt, *flad* *flat*, *gada* *gata*, *lad* *lat*, *skade* *skata*, *fastelån* *fastlagen* (jfr Rydqv. III, s. 45), *månse*¹ *fähus*, *flagna* *flaxa*, *vymår* *illmarig*, *besmår* *besman*. Vi hafva upptagit en mängd exempel, emedan vi ej tilltro oss kunna gifva en bestämd regel på förekomsten af *a* ock *a*. Det som strax faller i ögonen är, att *a* ofta följes af *v*; men detta kan äfven, fastän ej så ofta, äga rum vid *a*. Dessutom borde väl *v* hafva framkallat *a*, om någon invärkan däraf på vokalen kunde förutsättas. Eller hafva vi här en art af dissimilation? Jfr uppkomsten af *æ* ock *ø* före *j*, §§ 91, 95, 100, 104, 105, 106.

§ 134. I flere fall har vokalen först genom en senare utveckling blifvit lång i slm., under det att nsv. ock nda. vanligen bibehållit den korta vokalen. Detta inträffar:

1) framför frikativorna *v* ock *h* (om *j* se nästa mom.), hvilka i följd af en i slm. ofta tillämpad ljudlag (se § 271) förkortas framför en annan konsonant med förlängning af föregående vokal, t. ex. *skavt* fsv. *skapt*, *havt* isl. *raptr*, *hade* fsk. *hafpi*, *barm* fsk. *barm*, *mark* fsk. *mark*, *hara* fsv. *harva* *harf*; på samma sätt: *snavs* *skräp* (nda. *snavs*), *tavs* *nedslagen* (nda. *taus*), *rausa* *rafsa*, *varm* *varm*, *kar* *karl*, *bark* *bark*, *mark* *mark*, *markad* *marknad*, *spark* *spark*.

2) Genom förkortning af frikativan *j* förlänges vokalen, hvarefter *j* bortkastas: *ata* fsv. *akta*, *lat* fsk. *laghat*, *a'sal* fsk. *axul*, *gan* fsv. *gagn*, *sana* fsv. *sakna*, *nal* fsk. *naghl*, *vale* fsv. *vaghli*; på samma sätt i: *mat* *makt*, *slat* *slakt*, *sat* *sagt*, *tada* *tat* *teg* *tegat* (isl. *þagða* *þagat*), *tata* *tat* *täckte* *täckt* (isl. *þakta* *þaktr*), *rata* *rat* *räckte* *räckt* (isl. *rakta* *raktr*), *flata* *flat* *fläckte* *fläckt* (nda. *flakte* *flakt*), *sas* *sax*, *stras* *strax*, *a'nor* *agnar*, *hal* *hagel*, *nala* *nagel*.

¹) Eg. trälhus af fsv. *man* *träl* ock *hus*. IHRE, som dock uppgifver formen **manhus* (enligt Möller s. 124), ock efter honom MÖLLER ock RIETZ härleda detta ord från mlat. (urspr. kelt.) *mannus* häst. Men hur skulle detta ord kunna hafva inkommit i sv. dial. (ock det blott i en härledd betydelse)? I *manhus* har *h* bortkastats, enär ordet ansetts för enkelt; *u* blef *e*, hvilket är den regelbundna vokalen i svagt betonade stafvelser (se §§ 61—72). Sälunda få vi formen **manas* (Rietz uppgifver best. f. *maneset*), hvilken öfvergått till *månse* i analogi med *hoda*, *jsela*, *dávra* (se § 72, mom. 8). Liknande bildningar hafva da. dial. i *nøds*, *nødset*, *kuset* (se Molbech, Dialektlex. s. 384).

Dessa ords utveckling är följande: **k** ock **g** hafva framför *t, d, s, l* ock *n* öfvergått till *j*. När då *j* såsom frikativa förkortades, förlängdes vokalen, hvarpå det korta *j* bortkastades. Närbesläktade Skånemål lemna oss mellanformerna *tajda tajt, ajta, najl, najla, vajla* från N. Åsbo, Onsjö, Frosta ock V. Göinge härad; från det närbelägna Rönnebärgs härad hafva vi antecknat: *tajda* l. *tajda*, *tajt* l. *tajt*, *najl* l. *najl* o. s. v. med öfvergång af *a* till *a* l. *æ* före *j*; *vajla* o. s. v. från Färs. Öfvergången har i slm. exempelvis varit *nagl* → *najl* → *najl* → *njl*.

fån famn, *fana* famna från slm., *fajn* från N. Åsbo, Onsjö, Frosta ock V. Göinge, *fajn* l. *fajn* från Ö. Göinge, *fajn* från Rönnebärgs ock Torna, svara närmast till fsv. *fagn* (se Rydqv. III, ss. 42, 43, IV, s. 320); om dessa formers ställning till isl. *faðmr* fsv. *famn fagn* o. s. v. se Nn Färöm. s. 40 (322).

3) Framför *l* delar *s* de öfriga frikativornas böjelse att uppträda som korta: *hás'l* l. *hásal* hassel (fda. isl. *hasl*).

4) Före förbindelsen *dr* blir *a* långt: *padra* pladdra, *smattra*, *sláðer* sladder, *sládra* sladdra.

5) I konsonantförbindelserna *lv* ock *lj* bortkastas *v* ock *j* med förlängning af stamvokalen: *hvl* fsk. *halvær*, *kal* fsv. *kalver*, *bal* fsk. *balg*, *tal* fsv. *talgher*.

6) Genom bortkastande af följande konsonant har vokalen blifvit förlängd i *ån* annan fsk. *annær annan* (neutr. *anud*, pl. *andra*), *fån* fan fsv. *fandin*, *skå* skall.

§ 135. Nsv. har stundom långt *å*-ljud, motsvarande ett ursprungl. kort *a*-ljud, slm. behåller vanligen (om undantagen se § 167) *a*-ljudet såsom *a* (se § 152), *a* (se § 143) eller *a. a* för fsk. l. fsv. *a* förekommer i *ad* åt fsk. *at*, *åder* åter fsk. *atær*, *sav* såg fsv. *sagh*.

§ 136. En egendomlig företeelse möter oss i impf. ock sup. af *træya* tränga: *tranda trant*, samt neutr. af *tray*: *trant*. De förra kunna jämföras med *talda talt* af *tälja* skära (se § 154), *sorda sort* af *serja* sörja; det senare med *lant* långt (se § 152).

§ 137. *a* svarar till ett urspr. långt *a*-ljud i *la* med sup. *låd* fsk. *latæ*, *ja* fsv. *ja*, *hanam* honom fsk. *hanum*.

§ 138. *a* motsvarar fsk. *æ* l. *a*, isl. *e*: *va* fsk. *væræ* *væræ*, *mær* fsv. *mærgher*, *varma* fsv. *værmi varmi*, *varma* nsv. *värma*, *kværn* fsv. *qværn*, *mærka* fsk. *mærki*. Denna ljud-

öfvergång är framkallad af det följande *r*; måhända också i sin mån af det föregående *v*, där detta finnes. Öfvergången har dock ägt rum, då vokalen ännu var kort, emedan *r* ej har denna invärkan på långt *e*, jfr §§ 86, 87, 90. Utvecklingen har sålunda varit t. ex. *värme* → *varme* → *varma*. Är *a* ursprungligt, har *r* uppehållit det: *ar* ärr fsv. *ar* *ær*, *jarn* l. *jarn* se § 144. Om förkortningen af *r* se §§ 134, 271.

§ 139. *frænad* fräknig isl. *fræknótt* ock *frænor* fräknar hafva utvecklats sig på det sätt, att *k* framför *n* öfvergått till *j* (se §§ 134, 238), sedan har förbindelsen *æj* i analogi med *najl* ock *dyl*. blifvit *aj* → *aj*, hvarefter *j* bortfallit; således: **fræknæd* → **fræjnæd* → **fræjnad* → *frænad*. En analog utveckling hafva måhända *sal* dregel, *sala* dregla, *salad* dreglig, hvilka förekomma jämte *sejl*, *sejla*, *sejlad* (GL. har *sikil*). Från närliggande Skånemål hafva vi antecknat: *ségal*, *segla* från S. ock N. Åsbo, Onsjö, Frosta ock Gärds härad, *sejl* ock *sejla* från Luggnde ock Rönnebärgs härad. Utvecklingsgången skulle, efter dessa former att dömma, hafva varit: *sikil* l. *sekel* (denna form i vgm.) → *segäl* l. **segl* → *sejl* l. *sejl* → *sajl* l. *sajl* → *sal*. Nda. har *sagl*. Huru bör detta med hänsyn till de svenska formerna förklaras?

a.

§ 140. *a* svarar företrädesvis till fsk. *a*, isl. *a*, t. ex. *knapp* fsv. *knaper knapper*, *gamal* fsk. *gamal*, *atan* fsk. *aftan* (i sammansättn.), *lan* fsk. *land*, *fala* fsk. *fallæ*, *vaga* fsv. *vagga*, *naka* fsv. *nakki*.

§ 141. Mera sällan svarar *a* till ett urspr. långt *a*-ljud, isl. *á*: *kapa* fsv. *kapa*, *nábo* fsk. *nabo*, *nat* fsk. *nat*, *fatr* fsk. *fatökær*, *látör* fsv. *later*, *pram* fsk. *pram*. I *válmal* fsv. *vajmal* har sista vokalen förkortats, emedan den står i svagt betonad stafvelse. Samma skäl finnes för förkortningen i räkneorden: *trætan* tretton, *fjærtan* fjorton o. s. v. till ock med *nítan* nitton (isl. *þrettán* etc.).

§ 142. Särskildt böra de ord uppmärksammas, som i nsv. hafva långt, men i slm. kort *a*-ljud: *gnadad* gnatig, *kram* kram, *krama* krama. Hit höra en del ord, i hvilka vokalen förkortats, emedan han står i svagt betonad stafvelse: *alún* alun, *malúrt*

malört, *abaséta* abc-bok, *bastúa* brytstuga af *badstuga*, *sönda* söndag, *mánda* måndag o. s. v., *míða* middag; däremot *vérda*, se § 156.

§ 143. *a* bibehålles i slm. i några ord, där nsv. har långt *ä*-ljud: *tabad* täpig, *fabad* sjäpig, *klaba* kläpa, *fjate* fäne nda. *fante flante*.

§ 144. Den redan i fsv. förekommande öfvergången af *ä*-ljud till *a* har fått mycket större tillämpning i slm.: *hara* fsk. *hærræ*, *arva* fsk. *ærvæ*, *farsk* fsk. *færsker*, *svarya* fsk. *sværiæ*, *barja* fsk. *biærg hæ*, *valp* fsv. *hvælper*; på samma sätt: *has* här (svagt betonadt, starkt betonadt *hær*), *dar* där (svagt betonadt, starkt betonadt *dær*), *farv* skärf, *farv* skärfva, *arj* erg, *farj* färg, *fsara* kärra, *snarya* snärja, *vare* varst värre värst, *vard* värld, *vark* värk (m.), *varka* värka (göra ondt), *varka* värka (arbete), *harsken* härsken, *passa* prässä, *margel* märgel, *jarnæg* gärning, *parmediq* perpendikel (Leffler, I-omlj. s. 163 anför från en holsteinsk munart *parmtik*), *barj* bärg, *bark* björk, *barka* björke.

Som de upptagna formerna till fullo visa, har denna öfvergång förorsakats af det följande *æ*. Dock har måhända *v*, där det finnes, underlättat ljudöfvergången. Invärkan af *v* är äfven antaglig i *valp*; eller är *l* orsaken till denna öfvergång? Det senare synes LEFFLER (I-omlj. s. 275) benägen att antaga.

Invärkan af *æ* uppehåller i slm. *a*, där detta i nsv. ock nda. blir *ä*-ljud, såvida man ej suarare bör antaga, att vokalen i slm. återgått till *a* efter att hafva varit *ä*, i följande ord: *jarn* fsk. *iarn* *iærn*, *jarna* fsv. *giarna* *giærna*, *jarne* fsk. *hiærni*, *jarta* fsv. *hiarta* *hiærta*, *farne* fsv. *stiarna* *stiærna*.

Det föregående *æ* har troligen värvat, att *a* finnes i *framad* främmande fsv. *fræmadhe* (jfr got. *framaps* fht. *framadi* l. *fræmede*).

§ 145. Impf. *falt* fsk. *fjol* (Mach. s. 39) har, liksom nda. *faldt*, uppkommit genom analogiinvärkan från pres. *fala* ock part. *falen*; jfr *halt* af *hala*, *fæg* af *faga*, *fægk* af *fægka*, se § 119, 123 b.

Sista delen af ordet *fælad* betesmark, fsk. *fælap* l. *fellet* nda. *fælled*, har någon gång blifvit sammanställd med isl. *læð*. Häremot talar dels ordets kön (m. l. f., ej neutr.), dels den omständigheten att *læp* ej finnes hvarken i fsv. eller fda. Vi föreslå att i stället sammanföra detta ord med det i VGL. före-

kommande *fæ* löt betesmark. Det korta t-ljudet skulle då regelmässigt hafva öfvergått till *d* ock *a* uppkommit i analogi med subst. på *-ad*, se § 147. ock jfr öfvergången i sv. *borto* → *borte* → *borta* (Rydqv. IV, s. 19). Ett fullkomligt analogt exempel erbjuder Albodial. *aplād* slm. *aplý* isl. *upphlutr*, se § 79. *brutáma* kvinna som kläder bruden bör enligt BUGGES förklaring (Sprogl. oplysn. s. 260) sammanställas med det i ÖGL. förekommande bruttu *mö* af 'bruptughu *mö*, sv. dial. *brudtamma* (Rietz), da. dial. *brudetemmer*. *a* i *brutáma* har måhända uppkommit genom analogi med det i flere dialekter vanliga *brudframma* (se Rietz).

§ 146. *a* förekommer i böjningsändelsen

i subst.-böjningen: i fem. sing., t. ex. *blāma* blomma, *flua* fluga, jfr § 61; i plur. af mask. subst. på *-a* l. konsonant, t. ex. *agra* åkrar, *fjæra* fjädrar, *albúa* armbågar;

i adj.-böjningen: i obest. plur., t. ex. *grana glōta* vackra barn, *stōga kreg* elaka kreatur; vidare i best. sing. fem. ock neutr., t. ex. *den pyra tōsan* den lifliga flickan, *da krōlada haurad* det krusiga håret; samt i komp.- ock superl.-ändelsen, t. ex. *snælara snælast* snällare snällast; ofta då *nsv.* har komp. ock superl. på *-re -st*, t. ex. *gamlara gamlast* äldre älst, *højara højast* högre högst; alltid *-ast* i superl., då *nsv.* har *-ørst*, t. ex. *hīdast* biterst, *īyast* innerst, *nīeast* nederst;

i verbalböjningen: i 1:a konj. pres. inf., t. ex. *ansa ansa*, *bqa* buda; pres. ind., t. ex. *ansar*, *bqar*; pres. part., t. ex. *ansana*, *bqana*; impf. ind., t. ex. *ansa*, *bqa*; part. pret., t. ex. *ansad*, *bqad*; — i 2:a konj. pres. inf., t. ex. *arva* ärfva, *blæsa* blåsa; pres. part., t. ex. *blæšana*; — i 3:e konj. pres. part., t. ex. *smyana* smygande, *bqana* boende; — i 4:e konj. pres. inf., t. ex. *kryva* krypa, *bæra* bära (om bortfallande af *a* se § 149); pres. part., t. ex. *kryvana* krypande.

§ 147. I afledningsändelsen förekommer *a*

i adverb på *-a*, t. ex. *hema* hemma, *lā* lika, *æna* ända;

i subst. på *-ad*, t. ex. *markad* marknad, *sponad* spånad;

i adj. på *-ad*, bildade i analogi med part. pret. på *-ad*, t. ex. *grā'uhāurad* gråhårig, *lāybēnad* långbent, *bā'smōyad* nedslagen;

i adj. på *-al*, t. ex. *gamal* (jämte *gamal*, se § 70) gammal;

i subst. på *-ala*, t. ex. *kārāla* käril, *trōsāla* troll;

- i subst. på *-an*, t. ex. *satan* satan, *aftan* afton (fsk. *aftan* i t. ex. *pingis aftan*);
- i adv. på *-an*, t. ex. *jæmnan* jämnan, *ógan* undan, *smnan* sunnan, *væstan* västan;
- i subst. ock adj. på *-ana*, eg. part. pres. ock därmed likbildade ord, t. ex. *nysana* nysande, *krusana* krusande, *hemana* hemman, *ærana* ärende, *glöana* glödande, *ilana* (*ilana* og eldröd);
- i subst. på *-ar* ock *-ara*, t. ex. *sæmar* sommar, *bagara* bagare, *hamara* hammare, *stakara* stackare.

§ 148. *a* begagnas såsom sammansättningsvokal, när den första leden är ett substantiv med annat slutljud än *a*, t. ex. *bónaváran* bondaktig, *bæhamáran* bäckhästen, *brúustús* brudståt, *fjélagól* brädgolf, *mælkabóta* mjölkbytta (af *mælk* mjölk, men *mælkabóta* af *malka* mjölka, jfr § 71 mom. 2).

§ 149. *a* bortfaller

- i *forstu* l. *fostu* förstuga;
- i plur. *dá* dagar;
- i afledningsändelsen *-al* före vokalisk ändelse: *gamla gamla* af *gamal* gammal;
- i inf. af 3:e konj., hvarvid märkes att flere verb i slm. öfvergått från 2:a till 3:e konj., t. ex. *klæ* kläda, *ly* lyda, *trø* tro, *strø* strö;
- i inf. af det oregelbundna *sí* säga;
- ofta i 4:e konj. i inf. efter vokal, t. ex. *smy* smyga, *lá* låta (men bibehålles stundom, t. ex. *svía* svida);
- i *sm* sedan, *mæn* medan, *hæn* hädan, måhända efter att först hafva öfvergått till *a*;
- i suff. pron. fem. *-na* (fsk. *hana* l. *hanæ*);
- i *tultre* af *tu æla tre* två eller tre.

a.

§ 150. Såsom ofvan § 133 nämndes, har i slm. liksom i nsv. ett ursprungligen kort *a*-ljud öfvergått till långt slutet *a*-ljud, t. ex. *gá* (impf.) fsk. *gaf*, *má* fsv. *man*, *gava* fsv. *gapa*, *skava* fsk. *skapæ*, *mála* fsv. *mala*, *skagal* jfr fsv. *halmskakul*, *kar* fsv. *kar*.

§ 151. Särskildt böra märkas de ord, som i nsv. hafva kort öppet a: *frā* fradga fsv. *fradha*, *tava* tappa fsk. *tapēs*, *malt* malt fsv. *malt*, *arm* arm fsk. *arm*, *tarm* tarm fsv. *tharmber*.

§ 152. a-ljudet bibehålles i några ord, som i nsv. hafva långt å-ljud (jfr § 135): *aga* fsk. *akæ*, *åger* fsk. *akær*, *skap* fsv. *skap*, *pråla* pråla, *lant* fsv. *langt*.

§ 153. I *moran* morgon, fsv. *morghin* *morghun* isl. *morginn* *morgunn*, har slm. öfvergången o → ø → a, förorsakad af det följande r.

§ 154. Efter bortfall af j (se § 242 mom. 3) hafva *talda* *tält* täljde täljt, *svalda* *svält* sväljde sväljt fått återgångsljud i analogi med *vulda* *vält* af *vælja* välja, *vanda* *vant* af *vænja* vänja, *snarda* *snart* af *snurja* snärja; jfr *tranda* *trant* § 136.

§ 155. I ordet *van*¹ håll, riktning, sätt fsk. *þæn wagh* (III: 9; i hdskr. M. *þæn wæghn*) fsv. *þæn wæghin* har v verkat öfvergången ä → a → a. De flesta Skänemål hafva *van* best. *vånan* pl. *våna* *vånana*, i Vemmenh. pl. *vejna*, Skytts *vejna*.

a.

§ 156. Kort a förekommer i slm. mycket sparsamt såsom en yngre ock mera tillfällig förkortning af a. Är förkortningen något äldre, har målet a (se § 142) eller æ (se § 117). Sålunda finnes a i *vårda* sökendag (eg. *hvardag*), *fåfar* farfader, *måfar* morfader, *hagålen* girig af *hå* hafva, *glalýnt* glad till lynnet, *agústr* augusti (se § 170), *aláþ* aflång, *akróg* afkrok.

I sammanhängande tal finnes a ofta, då ett a till följd af satsaksexenten förkortas.

ø.

§ 157. ø förekommer i slm. vanligen blott framför r ock har uppkommit genom invärkan af detta ljud.

¹) Artikelns inträngande i obest. sing. får förklaras på samma sätt som nsv. d i *tråd*, n i *lekamen*.

Sällan svarar *ø* till ett ursprungligt *a*-ljud, t. ex. *svært* fsv. *svarter*, *ørpa* nsv. *varpa*. Säkerligen har här *v* bidragit till uppkomsten af *ø*, emedan *a* annars vanligen bibehålles framför *r*.

§ 158. Oftare motsvarar *ø* ett urspr. *o*-ljud, t. ex. *tørp* fsk. *þorp*, *størn* fsv. *stormber*, *hørn* fsk. *hörn* isl. *hross*, *tørsk* l. *tøsk* isl. *þorskr* *þoskr*, *børjan* fsk. *borghæn*; på samma sätt i *skørpa* *skorpa*, *kørn* l. *køsn* *kors*, *sørj* *sorg*, *gørma* *gorma*, *skørta* *skorra*, *kørt* *kort*, *skørstén* *skorsten*.

§ 159. *ø* motsvarar ofta ett ursprungligt *u*, t. ex. *børst* l. *best* fsv. *borst* *börst* isl. *burst* *bust*, *børt* fsk. *bort* isl. *burt*; på samma sätt i *børk* *burk*, *sørta* *surra*, *hørta* *hurra*, *snørta* *snurra*, *lørvad* *lurfvig*, *hørti* *hurtig*, *hørk* *pojke*.

§ 160. I flere ord har *ø* uppkommit af ett äldre *ö*-ljud: *størta* fsv. *större*, *tørst* l. *tøst* fsv. *þyrster* *þörster*, *jsørka* fsk. *kirkio*; på samma sätt i *størst* *störst*, *tørsta* l. *tøsta* *törsta*, *tørka* l. *tøka* *tröska*, *førstu* l. *føstu* *förstuga*. *ø* svarar till urspr. *ø* i *dørnas* *deras* fsk. *þerræ* isl. *þeirra*.

§ 161. I svagt betonad stafvelse uppträder *ø* såsom hjälpvokal, motsvarande nsv. »tonlöst ø», före *r*, t. ex. *åger* åker, *figer* finger, *vinter* vinter, *åder* åter. Stundom motsvarar det ett ursprungligare i l. *e*, fsk. *æ*, t. ex. *søster* syster, *møster* moster. Någon gång motsvarar *ø* ett äldre *a* i svagt betonad stafvelse, t. ex. *nåver* fsv. *nafvar* *niafwor* (se H. Birg. Up. II: 226), *møster* fsv. *mæstari* *mæstær*, *tøter* *tattare*, *pøver* fsv. *pipar*, *kåmørs* väl eg. *kammarhus* → *kamares* → *kamørs* (jfr § 133 not. 1).

§ 162. I böjningen finnes *ø* i pluraländelsen *-ør*, motsvarande nsv. *-or* l. *-er*, t. ex. *bønør* bönor, *duør* *dufvor*, *hørør* *strumpor*, *åner* ånder, *båger* böcker, *båjder* *bygder*; hvarvid stundom händer, att ordet i slm. följer annat böjningssätt än i nsv., t. ex. *åner* *agnar*, *mørør* *medar*, *nøger* *nekar*, *mørør* *märrar*; i pres. ind. af 2:a ock 4:e konj., t. ex. *støler* *ställer*, *jsømør* *kammar*, *bijør* *binder*, *sédør* *sitter*, *fjələr* *stjäl*.

§ 163. *ø* bortfaller i subst. på *-ør* framför pluraländelsen, t. ex. *ågra* åkrar, *vintra* *vintrar*, *nåvra* *nåvare*.

B. Diftonger.

ai.

§ 164. Diftongen *ai* är i slm. stadd i utdöende. Vanligen är det blott af äldre personer man får höra den begagnas. Oftare förekommer den i norra delen af häradet äfvensom i de mera norr ock österut belägna Bjäre, S. ock N. Åsbo ock Onsjö härad. Denna diftong är i målet alltid växelform till *e* ock motsvarar vanligen fsk. *e*, isl. *ei*, t. ex. *laj* fsv. *løper*, *laja* fsk. *løthæ*, *hæw* fsk. *rep*, *baida* fsv. *beta*, *stain* fsk. *sten*, *aiq* fsv. *øk*.

Anmärkas bör, att *ai* aldrig förekommer i sådana impf.-former som: *ne* red, *see* sved, *led* litade, troligen i följd af assimilerande invärkan från impf. pl. ock part. pret. *ne nēn* o. d.

§ 165. Mera sällan får man höra *ai* i andra fall, t. ex. *laj* grind fsk. *løth* isl. *hlið*, *smaj* smed isl. *smiðr*, *laj* lie isl. *lé*, *majl* mjöl (jfr *mél* § 50), *blaj* blifva, *saj* se, *klajna* klena. I slm. växlar *ai* i detta fall alltid med *e*, liksom i de i föregående § upptagna orden.

Frågan, huruvida denna diftong kvarstått från gammalt (isl. *ei*, got. *ai*) eller är en senare utveckling, är ej lätt att besvara. Skäl kunna i tillräcklig mängd uppletas för båda åsikterna. För den förra kan bland annat anföras, att diftongen vanligen blott finnes i de ord, i hvilka en sådan fördom en gång funnits. De ord, som i slm. hafva *ai*, men i hvilka ingen diftong urspr. funnits, äro för få för att motsäga detta skäl ock kunna lätteligen förklaras genom analogi. För den motsatta åsikten talar dels att denna diftong uppträder jämförelsevis sällsynt i fsv. ock fda. skriftliga minnesmärken, dels att målet af en vokal *a*, förut vanligen långt *a*-ljud, utvecklat diftongen *au*. Men förhållandet med *a* → *æ* → *au* är dock mycket olika. Alla långa *æ*-ljud ersätter målet med *au*, hvilken diftong är ung ock griper raskt omkring sig; däremot förlorar *ai* allt mer i användning. Att förklara denna diftong för kvarstående från gammalt i västgötamålet ock Smålandsmålet, men såsom en senare utveckling i skånskan, såsom Rydqv. IV, s. 138—144 synes vara benägen att göra, går näppeligen för sig, hälst som

man kan uppvisa denna diftongs förekomst i hela norra Skåne under formerna *au* eller *ai* eller *gi* eller *gu*: *bain* i sydvästra Göinge samt N. ock S. Åsbo, *bain* i Villands härad, *bain* i nordöstra Göinge, *bæin* i nordvästra Göinge.

au.

§ 166. *au* svarar vanligen till fsk. fsv. *a*, isl. *á*, t. ex. *flau* fsk. *fla*, *rau* fsk. *raþ*, *vauð* fsv. *vater*, *gaus* fsv. *gas*, *loun* fsk. *lan*, *kaul* fsv. *kal*, *kræuga* fsv. *kraka*, *saur* fsk. *sar*. Part. pret. *gåun* l. *gåuen* ock *gåud* (jänte *gat*) gången gått, *fåud* (jänte *fåt*) fått, *ståuen* *ståud* (jänte *stat*) stånden stått hafva troligast uppkommit genom analogiinvärkan från pres. *gau* gå, *fau* få, *stau* stå.

§ 167. *au* svarar stundom till äldre kort *å*-ljud före *r*, fsk. fsv. *a*, isl. *a*, t. ex. *aur* fsv. *arþer*, *haur* fsk. *harthær*, *vaurta* nsv. *vårta*, *vaur* fsv. *var*, *naur* konj. när fsk. *nar*. Utvecklingen i dessa ord har varit *a* → *å* → *â* → *au*.

Emedan slm. annars vanligen har *a* l. *a* l. *ä* (se §§ 135, 143, 152) i de ord, hvori nsv. har långt *å*-ljud hörande till urspr. kort *a*-ljud, kan man misstänka, att några hithörande ord äro inkomna i målet från nsv. Sådana äro: *plaut* plåt (mlt. *plate*), *plauga* plåga (mlt. *plage* nda. *plage*), *frauga* fråga (nht. *fragen*), *snaul* snål, *ausna* åsna. Ordet *smaug* fsv. *smaker* synes däremot själfständigt hafva utvecklats *au*.

Utvecklingen *o* → *å* → *au* förekommer i ordet *faur* fåra (sulcus) fsv. *for*.

§ 168. *v* har vokaliserats ock sammansmält med *a*-ljudet till *au* i *svaul* svafvel, *slåual* l. *slåule* slagträ i en slaga af 'slagval (fsv. *val* rundt trästycke jfr Rydqv. III, s. 179) → 'slåval l. 'slåwal → *slqual*, samt *au* fsk. fsv. *af*.

au.

§ 169. Diftongen *au* förekommer sällan kort. Mest förekommer prep. *au*, när den är svagt betonad (starkt betonad *qu* se § 168), t. ex. *auhógan* afhuggen, *auéden* utmagrad eg.

afäten, *aukróg* eg. afkrok, *anstá* eg. af stad; jfr de växlande formerna med *a* l. *æ* § 170. Mera sällan finnes *au* i andra fall, t. ex. *rauméilk* råmjölk, *rauhént* bekvämt, *byrau* byrå (fr. bureau).

Ofta får man dock i Ekeby ock Hesslunda socknar höra hvarje af *a*-ljud uppkommet *æ* uttalas som *au*, t. ex. *naude* nådt nådde nått, *flaude flaut* flådde flått, *vaum* våmb, *raun* rand, *haun* hand o. s. v. (jfr § 116).

§ 170. *u* får betraktas såsom bortfallet ur diftongen i ord som: *alæg* affång, *akróg* afkrok, *astá* åstad, *agústi* augusti, *rauhént* bekvämt. Men *au* har sammandragits till *æ* i *alæg*, *akróg*, *rauhént*, *astá*.

II. Konsonanter.

§ 171. I slm. finnas 23 konsonanter, hvilka kunna uppställas i följande skema:

		Blabiala	Dentilabiala	Postdentala	Dentipalatala	Prepalatala	Mediopalatala	Postpalatala
Explosiva ljud	tenuës (klanglösa).....	<i>p</i>	—	<i>t</i>	<i>f</i>	<i>þ</i>	<i>k</i>	—
	mediæ (klingande)....	<i>b</i>	—	<i>d</i>	—	<i>g</i>	<i>g</i>	—
Frikativa ljud	tenuës (klanglösa).....	—	<i>f</i>	<i>s</i>	<i>ʃ</i>	—	—	—
	mediæ (klingande)....	—	<i>v</i>	—	—	<i>j</i>	—	<i>ʀ</i>
Nasala ljud.....		<i>m</i>	—	<i>n</i>	—	—	<i>ŋ</i>	—
L-ljud		—	—	<i>l</i>	—	—	—	—
Dallerljud		—	—	—	—	—	—	<i>ʀ</i>

Härtill komma *w*, *f* ock *h*, hvilka ej lämpligen kunna uppställas i skemat. *w* ock *f* hafva dubbelt artikulationsläge, *h* är till sin bildning ett mellanting mellan vokaler ock konsonanter.

Anmärkningar:

f ock *ʃ* förekomma i slm. blott i förbindelsen *fʃ*, som motsvarar nsv. »tj-ljud» ock uttalas med stark expiration af *ʃ*.

h ock *g* äro *k*- ock *g*-ljud, som bildas strax bakom läget för *j*. De i sydligare Skänemål förekommande *h* ock *g* bildas något längre fram, näml. vid läget för *j*.

f, målets »sch-ljud», är en mediopalatal frikativa; vid uttalet af detta ljud är tungspetsen sänkt ock luftströmmen stryker starkt mot de framskjutna läpparna.

Vid *p*, *t*, *h*, *k* hafva vi att märka, att de uttalas med eller utan aspiration. Om dessa konsonanter nämligen stå: a) i början af ord, vare sig framför vokal, t. ex. *prga* pinne, *ta* taga, *hise* kisse, *kala* kalla, eller framför konsonant, t. ex. *prh* prick, *triga* tvinga, *klog* klok; b) i mid- eller slutljud såsom långa, t. ex. *kapa* kappa, *hat* hatt, *lyha* lycka, *haka* hacka; c) efter en konsonant i slutljud, t. ex. *torp* torp, *tørt* torrt, *fømt* skymt, *kørk* kork, *kørsk* matfrisk: så uttalas de med stark aspiration. I mid- ock slutljud efter lång vokal, t. ex. *skapli* skaplig, *mata* mäktä, förmä, *leht* lekt, *slakt* slakt af *slag* slak, äfvensom mellan en konsonant ock följande vokal, t. ex. *skørpa* skorpa, *lønta* springa, *jselja* kälke, *sagka* samka, uttalas de med svag eller i det närmaste ingen aspiration. I förbindelserna *sp*, *st*, *sh*, *sk* framför vokal, *v* ock *u* närmar sig uttalet af *p*, *t*, *h*, *k* till *b*, *d*, *g* ock *g* utan att dock fullkomligt öfvergä därtill. Angående detta uttal jfr Leffler Konsonantlj. s. 53, Lyngby Sündj. sprogl. s. 1.

p.

§ 172. *p* motsvarar fsk. *p*, isl. *p* i framljud före vokal ock i förbindelserna *pl*, *pa*, *pa*, *sp*, *spa*, t. ex. *poø* fsv. *pund*, *pæø* fsk. *pænning*, *plø* fsv. *ploger*, *præst* fsk. *præst*, *spæna* fsv. *spænna*, *spraga* fsv. *spraka*, *pjuska* spergel (sv. dial. *pjyska* l. *pjåska* se Rietz), *pjaska* vara tafatt (jfr nsv. *plaska*), *pjøk* hög (sv. dial. *pjuk*).

§ 173. I mid- ock slutljud förekommer *p* vanligen blott såsom långt efter föregående vokal, t. ex. *klepa* klippa, *tepa* täppa, samt i förb. *mp*, *lp*, *sp*, *rp*, t. ex. *hæmp* hampa, *valp*

valp, *torp* torp, *asp* asp. Högst sällan förekommer *p* efter lång vokal, t. ex. *skapli* skaplig, utan öfvergår i ty fall till *b* l. *v* (se §§ 178, 192). Oftare förekommer kort *p* i svagt betonad stafvelse: *brølap* bröllop, *senap* senap, *sirap* sirap.

I ljudförbindelsen *pt* förekommer *p* blott i de fall, då *t* tillhör böjningsändelsen, t. ex. *slapta släpt* släppte släppt, *knappt* knappt, *skarpt* skarpt. I annat fall öfvergår *p* före *t* till *f*, hvilket stundom bortfaller, se § 187.

§ 174. *p* motsvarar *b* i *sneþ* snibb (mlt. *snibbe*) ock *jakap* Jakob.

§ 175. *p* har uppkommit af *f* i *tramp* trumf ock *trampa* trumfa, emedan målet ej känner förbindelsen *mf*.

b.

§ 176. *b* svarar till fsk. fsv. *b*, isl. *b* i framljud före vokal ock i förbind. *bl*, *bj*, *bn*, t. ex. *bæþ* fsk. *bæck*, *by* fsk. *by*, *blana* fsv. isl. *blanda*, *byelka* fsv. *bialki* *biælki*, *bræ* fsk. *brød*.

§ 177. I mid- ock slutljud förekommer *b* långt, t. ex. *stob* stubb, *staba* stabbe, *flab* flabb.

§ 178. I *ebla* fsv. *æpli* har målet ett minnesmärke af den öfvergång från *p* till *b*, som har så vidsträckt tillämpning i nda. ock flere Skånemål (t. ex. *tapa* tappa, *skap* skåp, *skapa* skapa från Åsbo, Onsjö, Frosta ock Göinge härad), ehuru slm. i detta fall annars gått längre ock fått *v*.

Motsvarande nsv. kort *p* har slm. långt *b* i *taped* tåpig (nda. *taabelig*), *fabad* sjåpig, *skråba* äpplekart jfr nsv. *afskrap*. Dessa ord hafva under en tid, då öfvergången af *p* till *b*, men ännu ej till *v*, ägde rum, förlängt konsonanten, hvilken sedermera, när öfvergången af det korta *b* till *v* inträdde, efter de vanliga reglerna kvarblef.

§ 179. Liksom nsv. ock nda. har slm. bortkastat *b* i förbind. *mb*, t. ex. *lam* fsv. *lamb*, *kam* kam, *vam* våm, *tómon* timmer.

m.

§ 180. *m* svarar till fsk. fsv. *m*, isl. *m* i framljud före vokal ock i förbind. *mj*, *sm*, t. ex. *mesta* fsk. *mistæ*, *mælk* fsv. *miolk miælk*, *mjug* jfr fsv. *omiuker*, *smør* fsv. *smör*, *smya* fsv. *smygga*.

§ 181. Efter vokal i mid- ock slutljud förekommer *m* både långt ock kort, hvarvid dock bör märkas, att ursprungligen kort *m* ofta blifver långt (se § 268); *m* finnes också i förb. *mp*, *mn*, *ml*, *mj*, *ms*, *mr*, *sm*, *lm*, *rm*, t. ex. *hem* fsk. *hem*, *jøma* fsk. *gömæ*, *tøm* fsv. *tamber*, *lampa* fsv. *lampa*, *jæmn* jfr fsk. *iafnæ* *iæfnæ*, *hæmle* fsv. *humbli*, *tæmja* fsv. *tæmia*, *bremis* fsv. *brims bryms*, *læmra* nsv. *larma*, *besmår* fsv. *bis-mari bisman*, *hælm* fsk. *hælm*, *sværm* fsv. *sværmber*.

I förbind. *mt* förekommer *m* vanligen blott när *t* är böjningsändelse, t. ex. *læmt* *læmt*, *skræmt* *skræmt*. I några fall växlar det med *n* (se § 212), t. ex. *jømta* l. *jønta* *skymta*, *grømta* l. *grønta* *grymta*, i andra är *n* ensamt rådande.

§ 182. Den i fsv. ock nsv. vanliga öfvergången af ett *f* eller *v*-ljud till *m* före *n* äger rum äfven i slm.: *sømn* fsv. *søfn* l. *sømn*. Af formen *søwn* i mellersta Luggude härad synes, att *m* uppkommit närmast af *w*, äfven som att denna öfvergång i målet är yngre än i nsv. En lång utvecklingshistoria har *sømn*, fsv. *fa. sokn*; utvecklingen har varit: *sokn* → *sogn* (jfr *nda.*) → *sown* (formen *sewn* antecknad från Vemmenhögs härad) → *søwn* (antecknad från mell. Luggude) → *sømn*. Formen *jømna*, svarande till det vanligare *jøvna* *domna*, hafva vi antecknat från Hesslunda socken; mell. Luggude har mellanformen *jævna*.

§ 183. *m* har uppkommit af ett äldre *n* i *momsa* ock *memsa* *mumsa* jfr fsv. *munder* ock isl. *minnast* *kyssa*.

§ 184. *m* svarar till äldre *ng* i *jæmsru* *jungfru*. Öfvergången ägde rum redan i fsv. (Rydqv. III, s. 95, IV, s. 318).

§ 185. *m* har måhända bortfallit i *krypling* *krymping*. Härför tala åtminstone isl. *kryppil* (*krymping*) *kryppa* (*puckel*), fsv. *krymplinger* *krömplinger*, jfr nsv. *krympa* fsv. *krumpin*. För en annan tolkning tala isl. *krypill* *kryplingr*, fsv. *krip-linger* *kröplinger*, *nda. krøbling*, jfr nsv. *krypa*; Fick III, s. 51

antager grundformen **krupila**. *m* har måhända bortfallit i *juske* ljumske.

I *fan* famn, *fana* famna har ej *m*, utan *j* bortfallit, se § 134.

f.

§ 186. *f*, motsvarande fsk. fsv. **f**, isl. **f**, finnes i framljudet före vokal ock i förbind. *fn, fl, fj, fr, t. ex. fad* fsv. *fat, följa* fsk. *fylghia, flyda* fsv. *flyta, fjed* fsk. *fiat, frø* fsv. *frö*. **Fn-** är sällsynt i fornspråket (jfr Rydqv. IV, s. 240), hvarför vi upptaga alla oss bekanta ord i målet: *fns* skratt, *fnsa* skratta, *fnat* utslag på huden, *fnatas* klia hvarandra, *fnog* stoft, *fnyg* grand, *fnask* grand, *fnøra* fnurra.

§ 187. I midljudet förekommer *f* sällan ock då alltid som långt; som kort öfvergår det alltid till *v*. Vanligen äro hit hörande ord låneord: *gáfel* gaffel, *kafa* kaffe, *söfa* soffa, *åfer* offer, *skafa* skaffa, *skafa* skofvel, *sefra* siffra, *jyfl* ljudlig.

I förbind. *ft* förekommer *f* vanligen blott i följande impf. ock part. pret.: *skafte skäft* af *skava* skapa, *støfte støft* af *støva* stöpa, *jsøfte jsøft* af *jsøva* köpa. *f* har här uppkommit genom invärkan af *t*.

§ 188. Öfvergång ifrån den lingvodentala frikativan **p** till den labiodentala *f* hafva vi i *fil* isl. **pél** fsv. **fæl** måhända genom inflytande från någon lågtysk munart, jfr ags. **feól** **fél** nht. **feile**. Samma ljudöfvergång finnes i *fjeda* fsv. **piali** **piæli**; Onsjömålet har mellanformen *fjæla*. Om denna ljudöfvergång jfr Sievers s. 70, 71, Rydqv. IV, s. 250.

§ 189. Ofta bortfaller **f**, äfven när det uppkommit af **p**, framför (l. assimileras med) ett följande *t*, t. ex. *lota* fsk. **lyftæ**, *atan* fsk. **aftan** (i sammansättn.), *æta* fsk. **æftir**, *qder* fsk. **atær** **adir**, *læræd* fsk. **læret** isl. **lérept**, *hat* (sup.) fsk. **haft** **havæt** **havat**, *hælt* fsv. **hæltf**, *tolt* fsk. **tylt** fsv. **tylpt** **tylft**, *tolta* fsk. **tolfti**.

v.

§ 190. *v* motsvarar fsk. fsv. **v**, isl. **v** i framljud före vokaler ock i förbind. *vr, tv, sv, kv, t. ex. vrya* fsk. **vinnæ**, *vænja* fsv.

vænia, *væp* jfr fsk. *vranglikæ*, *træa* fsv. *þvinga*, *svært* fsv. *svarter*, *svæva* fsv. *svæpa*, *kvæn* fsv. *qværn*.

§ 191. I mid- ock slutljud förekommer *v* blott kort, motsvarande fsk. fsv. *v*, *f*, isl. *f*, *t*. ex. *leva* fsv. *liva*, *rev* fsk. *ræf*, *lova* fsk. *lovæ*, *grav* fsk. *graf*, *gøvl* fsv. *gafi*, *navla* fsv. *nafi*, *havra* fsk. *hafri*. Enär de frikativa ljuden i slm. sällan äro långa, då de följas af en annan konsonant ock enär kort *f*-ljud i mid- ock slutljud alltid öfvergår till *v*, svarar *v* ofta till nsv. *f*, som i fsv. o. isl. tecknas *p*, *t*. ex. *skart* fsv. *skapt skaft*, *løt* fsv. *lopt*, *navt* fsk. *raft*, *jsært* fsv. *kæpter kæfter*, *tøt* fsv. *topt toft*.

§ 192. *v* svarar regelbundet efter lång vokal till fsk. fsv. isl. *p*, *t*. ex. *jsøva* fsk. *köpæ*, *stryva* fsv. *strupi*, *rev* fsk. *rep*, *tava* fsk. *tapæ*, *jøvan* fsv. *göpn*.

Utvecklingen har varit *p* → *b* → *v*, hvilket bevisas ej blott af den äldre danska formen, utan äfven af sådana former som *jsøba*, *reb*, *tåba* i Onsjö- ock Åsbodialekterna, jfr § 178.

§ 193. *v* motsvarar ett äldre *d*-ljud i *tøva* fsv. *tropa* *trudha*, *gløv* fsv. *glöp*.

Troligen hafva vi här en öfvergång från lingvodentalen *ð* till labiodentalen *v* (jfr öfvergången från *p* till *f*, § 188). Visserligen finnes ej *ð* i slm., men att det en gång funnits i Skånemålen, göres troligt såväl af *p* (l. *th*) i sådana ord som *møpær* *mæp* *mæpæn* o. s. v. i SkL., hvilket antages hafva ägt detta uttal (se Lyngby, Udsagnsord. s. 10), som af det nydanska uttalet (se Möbius, Formenl. s. 33). Leffler, Konsonantlj. s. 45 anför ett yttrande från HIÄRNES *Orthographia Svecana*, att i början af 1700-talet man »ännu någrestädes i Skåne kan skiönja», att orden »*gudh*, *budh*, *hudh* med ett lindrigt aspirato utnämnas». Äfven är *ð* uppgifvet för södra Skånes dialekter, men jag har vid mina undersökningar ej påträffat detta ljud. Jfr Belfrage s. 25.

§ 194. Liksom i nda. svarar *v* ofta till ett ursprungligt *g*, fsk. *g*, isl. *g*, *t*. ex. *have* fsk. *haghi*, *java* fsk. *iaghæ*, *gnava* gnaga, *klava* jfr fsk. *klaghé*, *krava* krage, *lav* fsk. *lagh*, *mava* mage, *sav* såg, *slav* slag, *navla* ragla, *jyva* ljuga, *jsyva* tjuga, *lør* läg, *skør* skog.

Att öfvergången varit *gh* → *w* → *v*, hvilket Lundell Alf. s. 71(81), antager, är troligt såväl på ljudfysiologiska grunder som af uttalet af *v*-ljudet i danskan ock af förekomsten af sådana

former som *sjew* skog i mell. Luggude. Detta senare bevis förlorar dock något därigenom, att *w* äfven brukas för ursprungl. *v* efter *o*, t. ex. *howna* fsv. **kofna**, *sewa* sofva, ock att *v* för ursprungligt *g* nyttjas i t. ex. *gnava* gnaga, *have* hage.

§ 195. I *janvår* januari, *febervår* februari har *u* öfvergått till konsonant, jfr Nn Fåröm. s. 20 (302).

v i *väs* oss har inkommit genom analogi från nom. *vz* ock pron. poss. *vaur* vår.

§ 196. *v* bortfaller:

1) i *jsölna* elda fsv. **qvildna**, *jsygka* kinka isl **kveinka**, *sömu* isl. **svima** nda. **svømme**, *sör* (jämte *svör*) *sorad* (jämte *svorad*) *svor* svurit, *käst* kvast, *søltan* svulten, *hanól* handträ i en slaga eg. **handval**, *ól* val, *hór* huru, *hór* hvar se § 129; måhända i *úsel* usel, *uga* vecka, *urt* vört se § 40.

2) efter *u*, *o* ock *ø*: *dua* dufva, *grua* grufva, *lua* lufva, *rua* rufva (på sår), *næsgruas* på näsan nda. **næsegruus** (jfr isl. **á grúfu**), *hoda* hufvud, *homry* hofveri; äfven när *v* svarar mot ett ursprungligt *p*: *grø* (jämte *grøv*) grop, *hø* hop, *søa* sopa, *øan* öppen. Troligen har i alla dessa ord ej *v* utan *w* bortfallit, åtminstone synas de starkt labialiserade vokalerna *u* ock *o* tala därför. Likaledes torde ett *w* hafva bortfallit i *du* duga, *ru* råg, *ful* fogel, *tru* tråg, *hu* håg, *flua* fluga, *stua* stuga, *føstu* l. *føstu* förstuga, *nur* jufver, *sul* sofvel (se §§ 37, 38), *runa* rom (se § 41), *høa* bog, *øn* ugn, *la'fód* ladufogde (se § 126), *øa* öga (i Frostam. ock Onsöm. *øva*), *væløv* l. *vælø* vändbord på en vagn eg. **vrideløp** → *væløb* → *væløv* → *væløw* → *vælø*.

3) efter *y* i *drya* drifva, *klya* kliuva (se § 29);

4) i *je ga gôd* gifva *gaf* gifvit, *ble* *ble* *blêd* blifva *blef* blifvit, *brø* nda. **brav**, *hø* *høde* *haft* hafva hade haft, **fastelån** fastlagen nda. **fastelavn**, *lø* (jämte *lav*) lag.

5) ofta efter *l* ock *r*: *høl* half, *køl* kalf, *gøl* golf, *tøl* tolf, *sæl* själf, *jsöla* ett slags klubba (isl. **kylfa**), *hara* harf, *tør* torf. Efter *l* ock *r* behålles *v* stundom: *sêlvør* silfver (troligen lån från nsv.), *arv* arf, *farv* skärf, *farv* skärfva, *slarv* slarf, *garva* garfva, *karva* skära, *skarv* skarf.

w.

§ 197. *w* tillhör egentligen ej den traktens språk, hvars ljudförhållanden denna afhandling afser att framställa, om än utaf flere omständigheter kan slutas, att *w* en gång tillhört äfven detta mål. Men i de strax intill liggande socknarna Välluf och Mörarp är *w* vanligt efter *ø*. Öfvergången från ett språkområde till ett annat är suksessiv, det bör ej vara påfallande, att *w* i denna ställning förekommer omväxlande med *v* äfven i slm. Vi hafva från slm. upptecknat: *søwa* sofva, *høwna* domna, *shøw* skog, *trøwa* trampa omväxlande med *søva*, *høvna*, *shøv*, *trøva*.

t.

§ 198. *t* svarar till fsk. fsv. isl. t l. p i framljudet före vokaler ock konsonanterna *v* ock *u*, samt till *t* i förbind. *st*, *str*, t. ex. *tina* fsk. *tindi*, *tæmja* fsv. *tæmia*, *tæha* fsk. *tekkæ*, *tra* fsk. *þighiæ*, *trvga* fsv. *þvinga*, *trvga* fsv. *tvinna*, *tryna* fsv. *tryne*, *tryda* fsv. *þryta*, *styra* fsv. *styra*, *stran* fsk. *strand*.

§ 199. I mid- ock slutljud förekommer *t* vanligen blott långt, motsvarande fsk. fsv. isl. *t*, t. ex. *flōta* fsv. *flytia*, *hita* fsk. *hittæ*, *net* fsk. *rættær rættær*, *slæt* fsv. *slætter slæter*.

När en konsonant bortfallit mellan den föregående vokalen ock *t*, bibehålles *t*-ljudet, änskönt det är kort, t. ex. *ata* akta, *mat* makt, *sāt* sakta, *slat* slakt, *ngata* *ngat* räckte räcktt, *tāt* tegat, *tata* *tāt* täckte täcktt, *lat* lagt, *sāt* sagt (jfr § 134). Några ord med bibehållet *t* efter lång vokal äro låneord från nsv.: *plaut* plät, *prat* prat, *net* nät, *stat* ståt, *söldāt* soldat.

I andra fall går *t* öfver till *d*, se § 205. Om förekomsten af *t* i förbind. *pt* se § 173, *mt* § 181, *ft* § 187, *vt* § 191, *st* § 209, *nt* § 211, *lt* § 218, *ht* § 226, *gt* § 230, *jt* §§ 238, 244, *nt* § 258.

§ 200. *t* motsvarar stundom ett *k* i afledning: *rant* rank, *lōnta* lunka (nda. lunte); jfr *grvysma* ock *grvysna* § 212.

§ 201. I öfverensstämmelse med fornspråken ock *nda.* har *slm.* *-nt, -lt* i följande imperfektformer: *bant nda. bandt, vant nda. vandt, halt nda. holdt.* Genom analogi med dessa äro följande bildade: *spant spann (nda. spandt), sprant sprang, hant hann, vant rann, svant svann (nda. svandt), falt föll (nda. faldt).* Imper. är *brę, sprę* o. s. v., men *halt håll, stat fsv. stat,* samt i analogi med dessa *falt fall.*

Under böjningen finnes *t* för öfrigt:

1) vanligen i neutr. af adj. i obest. sing., t. ex. *blat blått* af *blau blå, gat godt* af *go god, vit vidt* af *vı vid, sanalt* som saknas af *sanala*, jfr § 208.

2) I impf. ock part. pret. af verb efter 2:a konj. stämmer *slm.* vanligen med *nsv.*, t. ex. *sęgte sęgt* sökte sökt, *bęta bętt* af *będa bęta*, samt i sup. af verb efter 3:e konj., t. ex. *trot trott, nåt nått.*

§ 202. *t* bortfaller alltid framför (= assimileras med) *s, n, l:* *las låtsa, plas plats, spes spets, fus skjuts, fusa skjutsa, van vatten (fsv. vatn), bon botten (jfr fsv. hafsbutn), lila lille (fsv. litli), næla nässla (fsv. nætla), sprala sprattla, fęsla kittla, vala vassle (fsv. vatli).* *t* har bortfallit äfven i *kresna döpa* (men *krestan kristen*), *tęsna tystna* (men *tęst tyst*), *sysę syssling* (fsv. systlungęr), *pęs pingst, slębo slättbo, bęhara tunnbindare* (fsk. bętkęre), *ęęfivara gęstgifvare.* Om bortfallande af *ur t* uppkommet *d* se § 207.

d.

§ 203. I framljud, motsvarande ursprungligt *d*, finnes detta ljud före vokaler ock i förbindelsen *dr*, t. ex. *dęr fsv. diur, dog fsv. dagg, dra fsk. draghę.*

Liksom i *nsv.* motsvarar *d* ett äldre *p* i *du du, da dig, din din, dęn den, da l. dęd det, dę de, dęras deras, dom dem, dęna denne, dęta detta, dęsa desse, dę då, indę dock, dęr l. dęr där, dęd dit*; jfr Kock, Ljudförsvagn. s. 241 o. följ.

§ 204. I mid- ock slutljud förekommer *d* långt, motsvarande ursprungligt *d*, t. ex. *fådęr fadder, gад gadd, ud udd.* Såsom kort i starkt betonad stafvelse efter vokal bortfaller *d*

vanligen (se nedan § 206), men bibehålles dock stundom: *ledr* ledig, *redr* redig, *stadr* stadig med flere slutande på *-dr*. *d* bibehålles vanligen i förbindelserna *dj*, *dr*: *nådja* ett slags klubba (jfr isl. *hnjóða*), *smédja* smidja, *medja* midja, *vedja* vidja, *stødja* (l. *stø*) stödja, *slådra* sladdra, *pådra* smattra, pladdra. I några fall är en konsonant bortfallen före *d*: *høde* hade (fsk. *hafpi*), *høde* hufvud (dock *høadyndy* hufvuddyna), *tøde* teg (isl. *þagði*). I flere ord har troligen inflytande från nsv. bidragit till att uppehålla *d*: *gud* gud (men *nægú* nej vid gud), *hud* hud (men *hva* se läkas), *tid* tid (men *hyti* högtid), *våd* våd i en klädning, *bad* l. *ba* bad, *mod* mod, *klæ* l. *klæde* kläde (men alltid *klæ* kläda).

I afledning -*ad* bibehålles det korta *d*: *sånad* saknad, *mårkad* marknad, *hærad* härad o. s. v.

§ 205. Kort *t*-ljud efter en vokal, öfvergår i slm. vanligen till *d* (om undantagen se § 199), t. ex. *fjød* fsk. *fiat*, *liden* fsk. *liti*, *vid* fsv. *hviter*, *heda* fsk. *hetæ*, *lærad* fsk. *læret*, *krogad* fsv. *krokotter*.

§ 206. *d* har bortfallit:

1) uddljudande i *valen* frusen (jfr Rydqv. II, s. 402, IV, s. 365), *vale* i uttr. *hga* i *vale* (fsv. *dvali*). I de till samma röt hörande *dolma* halfsofva, *dolsk* sömnig har *v* bortfallit ock *d* bibehållits. På samma sätt har *d* bortfallit i förbind. *dj*: *jyv* djup, *jur* djur, men bibehålles när *j* bortfaller: *dæval* djäfvul (se § 241), *dævla* tvista (se § 8).

d har bortfallit i suffigerade pron. *-ad* det.

2) Mid- och slutljudande bortfaller *d* efter föregående lång vokal ock efter *r* (om undantagen se § 204), t. ex. *lê* fsv. *leper*, *fræ* fsv. *fradha*, *sal* fsk. *sapul*, *bæ* fsk. *bipæ*, *hyæ* fsk. *hirpe*, *gaur* fsk. *garp*. Ånskönt *ð* ej finnes i slm., torde det med hänsyn till förhållandet i fornspråken (jfr Lyngby, Udsagnsord. s. 10) ock i nda. (jfr Möbius, Dän. formenl. s. 33, 34) ej vara för vågadt att antaga, att ej *d*, utan *ð* i här afhandlade ställning bortfallit (jfr § 193).

3) I ordförbindelserna *nd* ock *ld* bortfaller *d* (assimileras med *l* ock *n*), t. ex. *vænæ* fsv. *vande*, *lan* fsk. *land*, *stog* fsk. *stund*, *æl* fsk. *eld*, *hæla* fsk. *haldæ*. Jfr Mach. s. 26.

Stundom bibehålles *d* i detta fall när det följes af *r*: *and-
rnf* l. *anrnf* ankbonde, *tindra* l. *tinra* tindra, *hondra* l. *honra*

hundra, *aldri* l. *alri* aldrig, samt i adj. på *-di*, t. ex. *hændi* händig, *földi* skyldig.

4) *d* assimileras med följande *s*, *n*, *l*: *goš* gods, *leš* ledas, *leşun* ledsen, *lys* lyssna, *sila* sent (fsv. *sipla*), *męnkasgęva* marknadsgåfva (af *męnkad* marknad), *lęnasjorta* lärftskjorta (af *lęrad* lärft), *tefręš* till freds, *teręš* till reds. •

§ 207. Ett mot ursprungligt *t*-ljud svarande *d* har bortfallit i: *a* ock *o* att (Frostamål. *ęd*), *va* hvad, *ęa* det (svagt betonadt, starkt betonadt *ęęd*), *lę lę lęd* låta, *jęęla* kittel (nda. *kiedel*), *arbę* arbete (nda. *arbeide*).

§ 208. Särskildt bör framhållas begagnadhet af *d* i verbalböjningen. I 1:a konj. bortfaller *d* i impf., t. ex. *kęla* kallade, *bęga* bakade, men bibehålles i part. pret., t. ex. *kęlad* *bęgad*. *d* motsvarar *t* i neutr. af part. pret., hvilket äfven begagnas som sup., t. ex. *kęlad*, *bęgad*, men kan i passiv skärpas till *t* före *s*, t. ex. *kęlats* l. *kęlads*, *aręats* l. *aręads* retats. I 2:a konj. öfverensstämmar slm. i allmänhet med nsv., t. ex. *bręnda* *bręnd* brände bränd, *lęvęda* *lęvęde*, *bęvęda* *bęvęd* byggde byggd, *kvalęda* *kvalęd* kvalde kvald, *smęręda* *smęręd* smorde smord. Dock bortfaller *d* i: *lę* lade, *sę* sade, *ęęa* dog (af **ęędę*), *jęęra* gjorde (men *jęęrd* gjord), *tęęra* tordes, *kęęna* kunde. *vęla* öfverensstämmar med nsv. *vęlle*. I 3:e konj. är öfverensstämmelsen med nsv. fullständig, t. ex. *snęda* *snęd* snodde snodd, *sęda* *sęd* sådde sådd. I 4:e konj. motsvaras *t* af *d* i neutr. af part. pret., t. ex. *bęęęd* bitet l. bitit, *skęęvęd* skrifvet l. skrifvit, *bęęd* bjudet l. bjudit o. s. v.

I adj.-böjningen har neutr. sing. vanligen *t* (§ 201). Dock hafva adjektiv på *-ęd* neutr. = mask. ock fem., t. ex. *kęęęd* krokig -t. *ęn* annan har i neutr. *ęęęd*, *nęn* någon neutr. *nęd*.

s.

§ 209. *s*, svarande till fsk. fsv. *s*, isl. *s*, förekommer i framljud före vokaler ock i förbindelserna *sp*, *sm*, *sv*, *st*, *sn*, *sl*, *sj*, *sk*, *skr*; i mid- ock slutljud både långt ock kort mellan ock efter vokaler samt i förbindelserna *sp*, *sm*, *st*, *sn*, *sl*, *sj*, *sk*, *ms*, *vs*, *ns*, *ls*, *js*, (*ks*, *gs*, *ęs*) *ęs*, t. ex. *sęda* fsk. *sitię*, *sęęa* fsk. *sękię*.

spæ fsk. *spæpær*, *sme* fsk. *smedh*, *svarja* fsk. *sværiæ*, *sten* fsk. *sten*, *snæl* fsv. *snældær*, *slot* fsk. *slott*, *skøv* fsk. *skogh*, *skuda* fsk. *skude*, *løs* fsk. *lös*, *disa* fsk. *pæssæ*, *asp* nsv. *asp*, *besmår* fsv. *bismari*, *festa* fsk. *fæstæ*, *jusna* fsv. *liusna*, *vøsla* fsv. *hvisla*, *søskan* fsk. *sysskini*, *vøska* fsv. *hviska*, *slams* nsv. *slams*, *høvsæ* nsv. *rafæ*, *høns* fsk. *høns*, *hals* fsk. *hals*, *vøjsa* fsk. *vaxæ*, *hørs* fsk. *hors*.

Förbindelsen *gs* finnes i *prys* pingst, *ks* ock *gs* blott då *s* tillhör böjningsändelsen, t. ex. *laks* gen. af *lak* lack, *tags* gen. af *tag* tak.

§ 210. Den stundom förekommande öfvergången af t l. d till s har slm. gemensam med nsv. ock nda.: *traska* traska (jfr isl. *troða*), *mask* (jämt *mark* § 259) fsv. *mapker*, *grysma* l. *grysna* l. *grýsan* l. *grýs'n* kornsmör, *grysmad* kornig (af fsv. *gryt*), jfr *væst* vrist af *vrida*, *besk* besk af *bita*.

n.

§ 211. *n* förekommer i framljudet före vokaler ock i förbindelserna *fn*, *sn*, *kn*, *gn*; i mid- ock slutljud både långt ock kort mellan vokaler ock efter vokal samt i förbindelserna *nt*, (*nd*,) *ns*, *nj*, *nr*, *mn*, *vn*, *sn*, *ln*, *jn*, (*fn*, *gn*, *kn*, *gn*,) *nn*, t. ex. *ngd* fsk. *nöt*, *nau* fsk. *na*, *fnysa* nsv. *fnysa*, *snyda* nsv. *snyta*, *knæ* fsk. *knæ*, *gnistra* jfr fsv. *gnista*, *bræna* fsk. *brænnæ*, *gan* fsv. *gagn*, *alan* fsv. *aldin*, *vanta* fsk. *vanti*, *hønsa* fsv. *rensa*, *vænja* jfr fsv. *siþvænja*, *tindra* nsv. *tindra*, *næmna* fsk. *næfnæ*, *høvna* fsv. *kofna* *kufna*, *ausna* fsv. *asni*, *fsølna* fsv. *qvildna*, *vøjn* fsk. *vagn*, *kværn* fsv. *qværn*.

Förbindelsen *nd* finnes vanligen blott då *d* hör till böjningsändelsen (jfr §§ 206, 208); *fn*, *gn*; *kn*, *gn* finnas blott i yngre bildningar, t. ex. *ræfna* räkna, *fugna* sjukna, *krogna* krokna.

§ 212. *n* har uppkommit af *m* genom assimilerande invärkan af följande *t* i: *hænta* fsv. *hæmta* *hænta*, *skrønta* stor kropp, stort hus af *skrymma*, *grønta* l. *grømta* grymta nda. *grynte* (mlt. *grummen*), *fønta* l. *fømta* skymta (§ 181).

Slm. har *blæna* blemma (fsv. *blema* *blæna*), *vina* vara virrig (isl. *hvima*, no. dial. *vima*; jfr isl. *hvimsa*); angående denna växling se Rydqv. IV, s. 316. Äfven växla *m* ock *n* i afledningen:

gnysna l. *gnýsan* l. *gnýs'n* jämte *gnysma* kornsmör, *gnysmad* l. *gnysnad* kornig.

Om *nuna* rom se §§ 41, 196 ock Nn Fåröm. s. 18 (300), om *fan* famn se § 134 ock Nn Fåröm. s. 40 (322).

§ 213. Likaledes invärka *t*, *d*, *s* på föregående *g* så att detta öfvergår till *n* i: *lant* långt, *trant* trängt, *tranda trant* trängde trängt, *trand* trängd, *bænt* l. *bænt* Bängt, *bænta* l. *bænta* Bängta, *lonta* lunka, *rant* rank (om dessa två senare se § 200), *knst* l. *hrgst* hingst.

§ 214. *n* i *ni* Ni, i slm. nyttjadt såsom tilltalsord till en eller flere i st. f. *i* I, har uppkommit af ändelsen i 2 pers. plur., se Rydqv. II, s. 540. *n* i *van* förklaras på samma sätt som *n* i nsv. *lekamen*, se § 155 ock Rydqv. II, s. 181.

§ 215. *n* har bortfallit:

1) *n* har assimilerats med *t* i: *fjata* tafatt karl (nda. *fante*, jfr no. dial. *fant*, *fante*), *fata* (med samma betydelse, jfr da. dial. *slatte*, blm. *skjante skjatte* enligt Möller); med *l* i *møla* kvarn (fsv. *mylna*) ock *tilø* vidja eg. *telning* (§ 11).

2) midljudande *i*: *ån* annan, *fån* fan (fsv. *fandin*), *koø* konung, *pæø* pänning; samt i impf. ock part. pret. af *næmna* nämna ock *stæmna* stämma: *nænda næmd næmt*, *stænda stæmd stæmt*; vidare i *næmdaman* nämndeman, *i jatas* i går afton, *i mænes* i morse (jfr § 63), *albúa* armbåge (fsv. *albugi albughi*), *båsel* barnsöl (fda. *barnsöl* nda. *barsel*), *spæktør* inspektor.

3) slutljudande *i*: *mā* man, *frāu* (fsv. *fram fran fra* fsk. *fran*), *dyø* dygn, *næsta* nystan (som är ombildadt i analogi med *jarta* hjärta, *ga* öga o. s. v.), *præka* predikan (ombildadt efter fem. på *-a*). Är isl. *hásin* pl. *hásinar* den äldre formen till nsv. *has*, slm. *has*, så torde *-an* l. *-en* hafva bortfallit, emedan det uppfattats som best. artikeln. Jfr Nn Fåröm. s. 27 (309).

§ 216. Att *n* uppträder vokaliskt, kunna vi blott uppvisa i ordet *gnýs'n* (§§ 210, 212).

l.

§ 217. *l*, motsvarande fsk. isl. *l*, finnes i framljud före vokaler ock i förbindelserna *pl*, *bl*, *fl*, *sl*, *kl*, *gl*, t. ex. *læga*

fsk. læggiæ, *pløja* fsk. pløghiæ, *blo* fsv. bloþ, *flau* fsk. fla, *slet* fsv. slætter, *klø* fsv. klo, *glog* fsv. glugger.

§ 218. I mid- ock slutljud förekommer *l* både långt ock kort mellan ock efter vokaler samt i förbindelserna *lp*, *lm*, (*lv*), *lt*, (*ld*.) *ls*, *ln*, *lj*, *lj*, *lk*, *ml*, *vl*, *sl*, *jl*, (*kl*.) *gl*, *nl*, t. ex. *ul* fsk. *eld*, *fela* fsk. stialæ stielæ, *gol* fsv. golf gulf, *spæjal* fsv. spegil spöghil, *stalpa* fsv. stolpi stulpi, *halm* fsk. halm, *salt* fsk. salt, *hals* fsk. hals, *jsølna* fsv. qvildna, *felja* fsk. skiliæ, *bjelja* fsv. bialki biælki, *mælk* fsv. miolk miölk mielk, *hamla* fsv. humbli, *navla* fsv. nafli, *sysla* fsv. sysla, *sæjla* fsv. sighla, *kræjla* fsv. kringla.

Om *lv* se § 196 mom. 5, om *ld* §§ 206 mom. 3, 208. *kl* förekommer blott efter annan konsonant, t. ex. *skryggkla* skrynkla.

§ 219. *l* ersätter ett äldre *d*-ljud i *valmal* fsv. vapmal *valmal* — troligast är väl, att i detta ord det första *l* uppkommit genom inflytande från det andra (jfr Rydqv. IV, s. 314, Nu Fåröm. s. 77 f. (359 f.) — ock i *entrilsk* nsv. trilsk tredsk (jfr Rydqv. II, s. 386, IV, s. 314).

§ 220. *l* bortfaller:

1) I förbindelsen *lj* i framljud bortfaller *l*, om *j* bibehålles: *jus* jfr fsk. dags lius, *juva* jfr fsv. liughari, *jæc* fsv. lögh, *jævad* fsv. lughin, *juna* jfr fsv. liugn elder. Men *l* kvarstår då *j* bortfallit: *ly* fsv. liup, *hurahol* fsv. liuri.

2) *l* har assimilerats med *k*-ljudet i *vihan* hvilken ock *sihan* se hvilken.

3) i *kar* karl, *jsæny* käring (fsv. kærling), *vard* värld, *te* till, *skæ* skall.

§ 221. Vokaliskt förekommer *l* efter *v*, *s*, *n*: *gøv'l* (l. *géval*) gafvel, *høv'l* (l. *hóval*) hyfvel, *shøv'l* (l. *shéval*) skofvel, *éjs'l* (l. *éjsal*) axel, *hás'l* (l. *hásal*) hassel, *hán'l* handel.

js.

§ 222. Denna ljudförbindelse motsvarar regelbundet fsk. fsv. *ti* l. *þi*, isl. *tj* l. *þj*, t. ex. *jsyn* jfr fsk. tiupræ, *jsena* fsv. þiana þiæna, *jsæra* fsv. tiæra, *jsog* fsv. tiugher, *jsok* jfr fsv. thiokna, *jsyv* fsk. þiufær.

I *ʃʒarna* fsv. thörni beror *ʃʒ*, såsom den nda. formen *tiörn* visar, på ett inskjutet *ʒ* (jfr § 240).

§ 223. *ʃʒ* motsvarar ett äldre *kj* l. *ki*, t. ex. *ʃselʒa* fsv. *kialki kælke* (i sammansättn.), *ʃʒarna* fsv. *kiærni*, *ʃʒævt* fsv. *kæpter kæfter*, *ʃʒega* nsv. *käke*, *ʃʒortal* fsk. *kiortell*.

§ 224. *ʃʒ* svarar till ursprungligt *k*-ljud framför *ɪ, ɪ, y, y, e, ø, æ, t*. ex. *ʃʒila* fsv. *kælda*, *ʃʒyʒka* nsv. *kinka*, *ʃʒyl* fsv. *kyld*, *ʃʒela* fsv. *kætil*, *ʃʒæn* fsk. *kyn kön*, *ʃʒæna* fsk. *kænnæ kiænnæ*. Redan i fsk. finnas mellanformer, t. ex. *kiæræ* ock *kæræ*, *kiænnæ* ock *kænnæ*.

I *ʃʒænka* kyrka beror uppkomsten af *ʃʒ* på äldre i l. *y* (fsv. *kirchia kyrkia* fsk. *kirkiæ*) ock i *ʃʒara* på äldre *æ* (fsk. *kærræ*).

Såsom exemplen visa, stämmer slm. med nsv. däri, att denna öfvergång blott äger rum i framljudet. Rätteligen bör man väl dock hvad slm. beträffar säga, att den äger rum, då *k*-ljudet stått framför en »mjuk» vokal i starkt betonad stafvelse, ty målet har *stafjæt* l. *stafʒit* för nsv. *stakét*.

ʃ.

§ 225. *ʃ* står i framljud: 1) före *ɪ* uti ordet *ʃɪs* lockord till en katt nsv. *kisse*; 2) alltid före *u* ock *ø*, t. ex. *ʃulæd* kullig, *ʃul* kull, *ʃkul* skuld, *ʃyuda* skuta, *ʃævna* domna, *ʃhøv* skog.

§ 226. I mid- ock slutljud har slm. *ʃ* efter *ɪ, y, æ, ø, ø*, t. ex. *ʃkʒ* fsk. *flk*, *ʃyʒka* fsk. *pykkiæ*, *bæʒ* fsk. *bæck*, *bøʒara* fsk. *bøtkere*. Sällan förekommer *ʃ* i detta fall kort: *præʒa* predikan. Slm. har *ʃk* motsvarande nsv. *f*-ljud i *kånska* kanske (fsk. *skø*), beroende på stafvelsens svaga tonvikt.

ʃ förekommer mellan *s, l* ock *a*, t. ex. *hʒʒala* hisklig, *harsʒan* härsken, *bjelʒa* bjälke, *ʃselʒa* kälke.

Förbindelsen *ʒt* förekommer blott i neutr. af adj. på *g*, t. ex. *ʒyʒt* af *ʒyʒg* *ʒyʒg*, *ʒyʒt* af *ʒyʒg* *ʒyʒg*. Om öfvergången af *ʃ* till *ʒ* i annat fall se § 238.

§ 227. Ett *ʃ* har assimilerats med *t* i *lut* lukt, *ʒæta* skäkta (verb), *ʒyʒa* *ʒyʒt* tyckte tyckt; med *s* i *yʒa* yxa; med *l* i *ʒʒolʒ* kyckling.

g.

§ 228. *g* förekommer i framljud: 1) före *i* uti *gis* lockord på svin, eg. *gris*; 2) alltid framför *u* ock *ø*, t. ex. *gul* fsk. **gull guld**, *gud* fsv. *gup*, *gøva* fsv. **gava**, *gøvl* fsv. **gafi**.

§ 229. I mid- ock slutljud svarar *g*, vanligen långt, till ett ursprungligt *g*-ljud efter *i*, *y*, *u*, *æ*, *ø*, t. ex. *lga* fsk. **liggiæ**, *styg* fsv. **stygger stiugger**, *ugla* fsv. **uggla**, *læga* fsk. **læggiæ**, *væg* fsv. **væg vægg**, *gløga* jfr fsv. **glugger**.

§ 230. *g* motsvarar ett ursprungligt *k*-ljud efter de långa vokalerna *i*, *y*, *u*, *e*, *ø*, *æ*, t. ex. *figas* fsv. **fikia**, *leg* fsv. **løker**, *fyga* äldre nsv. **fyka fyka**, *eg* fsv. **øk**, *høg* fsk. **hök**, *dug* fsk. **dug**, *vræga* fsv. **vrækia**.

I förbindelsen *gt* bibehålles *g* efter lång vokal, t. ex. *figtas* *figtas* fikade fikat, *øgte øgt* ökade ökat, *vrægte vrægt* vräkte vräkt, *søgte søgt* sökte sökt, men öfvergår efter kort vokal vanligen till *j* (se §§ 226, 238).

§ 231. Anmärkningsvärd är öfvergången från *dj* till *g*: *fega* l. *feg* (jämte *fedja*) passma fsv. **fiti** ock *legarn* ledjärn (i ett tjuder). Ett analogt fall hafva vi antecknat från Frostam.: *væga* (impf. *vata*, sup. *vat*), i slm. *vædja* isl. *hvetja* hvässa. Denna öfvergång från *dj* l. *dj* till *g* är motsatt den i sydliga Skånemål vanliga från *g* till *dj*.

§ 232. Sällan bibehålles *g* efter föregående lång vokal, när det svarar till ett ursprungligt *g*-ljud: *ugla* fsv. **uggla**, *byg* fsk. **biug**, *øgla* nsv. **øgla**.

Vanligen öfvergår *g*-ljudet i detta fall till *v* (l. *w*) se § 194, eller till *j* se §§ 235, 236, hvilka stundom bortfalla (§§ 196, 242). Svårt torde blifva att afgöra, huruvida *g* öfvergått till *j*, innan det bortföll i ändelsen *-ig*, t. ex. *quri* årig, *qvi* afvig, *vel* villig, *dole* dålig, *heh* helig.

g (l. *j*) har assimilerats med *t* i *hyti* högtid.

j.

§ 233. *j* i framljudet är i de nordiska språken ej ursprungligt utan uppkommet af *i*. Slm. öfverensstämmar i all-

mänhet med nsv. i begagnandet af *j* i framljud ock förbindelserna *spj*, *bj*, *fj*, *mj*, t. ex. *jarn* fsk. *iarn iærn*, *jæmn* fsk. *iæmpn*, *jor* fsk. *iorp*, *jæpa* fsk. *hialpæ hiselpæ*, *jul* fsk. *hiughl*, *jur* nsv. *jufver*, *jyv* jfr fsk. *diup*, *spjælsam* jfr fsk. *spiallæ spillæ*, *spjelka* fsv. *spielka*, *bjæla* fsv. *biælla biella*, *fjed* fsk. *fiat*, *mjug* jfr fsv. *omiuker*.

Om bortfallandet af *j* se § 241; om behandlingen af de ursprungliga förbindelserna *tj*, *pj*, *kj* se §§ 222, 223, om förbindelsen *gj* se § 235.

§ 234. I verbal- ock subst.-afledningen har *j* blifvit behandlad ungefär som i nsv., under det att nda. har en annan utveckling. Sålunda förekomma konsonantförbindelserna *mj*, *tj*, *dj*, *nj*, *lj*, *sj*, motsvarande samma förbindelser i isl. fsv. nsv., under det att nda. vanligen har bortkastat *j*, vare sig med eller utan förlängning af föregående konsonant, ock fda. vacklar, t. ex. *tæmja* fsv. *tæmia*, *nylja* fsk. *nytiæ*, *medja* nsv. *midja*, *vænja* jfr fsv. *sipvænja*, *hølja* fsk. *hylia*, *smørja* fsv. *smyria*; på samma sätt i: *stødja* stödja, *fedja* passma (fsv. *fti*), *stønja* stöna, *følja* ungt sto (isl. *fylja*), *børja* börja. Om impf. ock sup. af hithörande verb se § 242.

I öfverensstämmelse med förhållandet i nsv. har *j* assimilerats med *t* i *sæta* sätta fsv. *sætia* ock *fløta* flytta fsv. *fytia*. Denna assimilation har slm. äfven utsträckt till *læma* slå (isl. *læmja*) ock *vela* vilja (fsk. *vilia*). I *sæda* sitta fsv. *sitia* har *j* bortfallit, under det att vokalen förlängts; i nsv. *sitta* nda. *sidde* har däremot *j* assimilerats med *t* (l. d).

I förbindelserna *kj* ock *gj* — den senare blott efter kort vokal ock *g* — bortfaller *j* i öfverensstämmelse med nsv. ock nda., t. ex. *tæja* fsv. *pækkia thækia*, *søga* fsk. *sökia*, *tægka* fsv. *pænkia*, *læga* fsk. *læggia*, *slæga* fsv. *slæggia slægja*, *hæga* fsk. *hæggia* (ock *uthenghæ*). Jfr fsk. *sighæ*, *sænkæ* jämte fsk. *sighia*, fsv. *sænkia*.

§ 235. I framljudet svarar *j* till ursprungligt *gj* äfvensom till *g* framför vokalerna *i*, *e*, *y*, *ø*, *æ*, t. ex. *jarna* fsv. *giarna* l. *gærna*, *jæl* fsk. *giæld* l. *giæld*, *jla* fsv. *gildi*, *jæra* fsk. *gøræ*, *jæra* fsk. *gærpæ* ock *giærpæ*.

Förbindelsen *gj* i fornspråket öfvergår i slm. liksom i nsv. till *j* efter (ursprungligen) lång vokal samt konsonanterna *l* ock *r*, t. ex. *fæja* isl. *fægja*, *tøja* fsv. *tøghia*, *ploja* fsk.

plöghia, *följa* fsk. **fylghia**, *bölja* fsv. **bylghia**, *sörja* fsv. **syrghia** **sörghia**. Att kvantitetsförändring äger rum i *plöja*, *föja* o. s. v., beror på benägenheten hos *j* att i midljud mellan två vokaler ock i slutljud efter vokal blifva långt (§ 273).

§ 236. När ett (ursprungligen) kort **g**-ljud (*g*) skulle komma att stå efter vokalerna *y*, *e*, *ø*, *æ*, öfvergår det till *j*, hvilket förlänges (se § 268), t. ex. *læja* fsk. **lēghæ**, *dæj* fsv. **degher**, *høj* fsk. **hōghær**, *bøjæl* nsv. **bygel bögel**, *væja* fsk. **væghæ**, *sæj* fsv. **segher**, *æja* fsk. **æghæ**, *dæja* fsv. **deghia** **dighia**, *spæjal* fsv. **speghil spöghil**, *læjal* fsv. **lēghil**, *væj* fsk. **vægh**, *tøj* fsv. **tygh**, *trøj* fsv. **trögher**.

§ 237. Liksom i nsv. har i slm. ett ursprungligt **g** efter *l* ock *h* öfvergått till *j*, t. ex. *barj* fsv. **biargh biærggh**, *farja* färga jfr fsv. **færggha**, *barja* fsk. **biærgghæ**, *hælj* fsk. **hælggh**. I denna ställning bortfaller dock ofta *j* (se § 242).

§ 238. I ljudförbindelserna *gd*, *gd*, *ht*, *kt*, *hs*, *ks*, *gn*, *gn*, *hn*, *kn*, *gl*, *gl*, *hl*, *kl* efter kort vokal öfvergå *g*, *g*, *h*, *k* regelbundet till *j* i följd af det assimilerande inflytandet af *d*, *t*, *s*, *l*, *n* på de nämnda konsonantljuden. Härvid förlänges vokalen, emedan *j* i målet ej kan vara långt före en annan konsonant (se § 271) ock om den föregående vokalen är *a*, bortkastas *j* (se § 244). Denna ljudöfvergång tillämpas i allmänhet äfven i de böjda verbalformerna impf. ock part. pret., t. ex. *bøjd* fsk. **bygd**, *højta* fsk. **rōktæ**, *vøjta* fsv. **vakta**, *løjta* fsv. **lukte**, *løjt* fsv. **lukter**, *vøjsa* fsv. **vaxæ**, *hæjn* fsv. **ræghn regn**, *søjn* fsv. **sykn**. Flera exempel finnas ofvan §§ 91, 100, 102.

§ 239. Den af NOREEN (Dalbym. s. 40 (198)) påpekade öfvergången *l* ($\rightarrow j$) $\rightarrow j$ har målet måhända i *pjæta* slå (svea- ock götadial. **plätta** enl. Rietz), *pjaska* vara tafatt, *pjasked* tafatt jämte *plaska* plaska. Ett sålunda uppkommet *j* har troligen bortfallit i *padra* (om rägn, hagel) jämte *pladra* pladdra (jfr nda. **pladdre piaddre**). På samma sätt skulle då sammanhöra: *padra* ock *plodra* porla, tala fort, *podermolja* ock *plodermolja* sammelsurium.

Omöjligt vore väl ej att tänka sig öfvergången *h* $\rightarrow j$ i nsv. **prassla**, Åsbomålets **psasla** (enl. Rietz), hvarur *j* bortfallit i slm. *påsla* prassla.

§ 240. I *jalp* hjälpte, *jolpad* hulpit, *jøved* ljög, *jøved* ljugit har *j* inträngt från pres. *jælpa* ock *jyva*. Däremot finnes ej

något *j* i *bu* bjöd, *böd* bjudet -it, *sköd* sköt, *skoden* skodad skjuten skjutet -it såsom i de nsv. formerna.

I *vjél* ibjäl, *vjéns* i äns (fsv. i *apans*), *nejél* reell, *jätas* i går afton har *j* inskjutits för att undvika hiatus. Ett *j* har blifvit inskjutet äfven i: *jørna* fsv. *hyrna*, *fjōsa* fösa, *fjata* nda. *fiante* (jfr isl. *fantr* fsv. *fanter* no. dial. *fant*), *fjamsa* ock *fjamla* fumla, *fjuska* fuska l. forska jfr nsv. *fjollig* med fsv. *foli*, *folska*.

§ 241. *j* bortfaller:

1) Ursprungligt *j* bortfaller, liksom vanligen i nsv. ock nda., efter vokal, t. ex. *blē* l. *blai* fsv. *blæia* *blöia*, *kle* *klia* isl. *klæja*, *dā* *dō* fsv. *dōia*, *jō* *skälla* isl. *geyja*, *tō* *tōa* isl. *peyja*.

2) ofta mellan konsonant ock följande *i* l. *y*: *djvla* *tvista* (se § 8), *flya* *flyga*, *bryda* *bryta* o. s. v. (se § 26), *by* *bjuda*, *sy* *sjuda*, *ly* *ljud*, *nysa* *nysa*, *byg* *bjugg*, *nyra* *njure* (se § 27), *sny* *snö* (se § 28).

3) i *dæval* *djävul*, *malka* *mjölka*, *lurrahöl* *rököppning* fsv. *liure*, *grud* *grus* fsv. *gryt* isl. *grjót*, *brusk* isl. *brjósk*. *smør* fsv. *smjor* *smör* förekom utan *j* redan i fornspråken.

Så vida följande ord hafva utgått från den brutna formen, har ett *j* bortfallit: *mēl* *mjöl* (se § 50), *mælk* *mjöl*k (se § 96), *snæl* *snäll* (§ 97), *sæl* *själf* (se § 90).

j har assimilerats med *m* ock *t* i: *læma* *slå* (isl. *lœmja*), *sæta* *sätta*, *flōta* *flytta*, *vela* *vilja* (se § 234), samt bortfallit i *sēda* *sitta* ock verb på *kj* ock *gj* (se § 234).

§ 242. Ett af *g* l. *gj* uppkommet *j* bortfaller:

1) efter *i*, *y* samt stundom *e*, t. ex. *blia* *bliga*, *kvra* *kviga*, *stia* *stig*, *lyn* *lugn*, *smya* *smyga*, *ēn* *egen*. Orsaken till att *j* bortfallit efter dessa vokaler är svårigheten att efter dem uttala ett fullt tydligt *j*. Visserligen hör man i flere Skånemål stundom ett svagare eller starkare efterslag af *j* efter dessa vokaler; men emedan detta äger rum äfven i de fall, då intet *j* någonsin funnits, utgör detta ej något bevis för att det varit *j* som bortfallit. De positiva bevisen härför äro: 1) den regelrätta öfvergången *g* → *j* efter vissa vokaler (se § 236); 2) att *j* konstant kan påvisas i sydliga Skånemål, som haft gången *k* → *h* → *g* → *j*, t. ex. *nyjan* *naken* från *Vemmenhögs* ock *Färs* härad.

2) stundom efter *r*, vanligen efter *l* (se § 237), t. ex. *byer* *fda*. *biærgh*, *maran* *morgon*, *tal* *tal*g, *bal* *balja*, *bæl* *bälg*;

3) Alltid bortfaller *j* i impf. ock part. pret. af verb, som i pres. hafva förb. *m_j*, *n_j*, *lj* ock *n_j*, vare sig att detta *j* är ursprunglig afledning ock sålunda efter fornspråkets lagar borde bortfalla eller är uppkommet af *gj*, t. ex. *tamda tamt* fsv. *tampder*, *vanda vant* fsv. *vander*, *svalda* nsv. *sväljde*, *svält* nsv. *sväljt*, *talda* nsv. *täljde* jfr fsv. *tælgia*, *tal* nsv. *täljt*, *holda* fsv. *huldi*, *hølt* fsv. *hulder*, *folda* fsv. *fylghpi fulghpe*, *følt* fsv. *fylght*, *sonda* nsv. *sörjde* jfr fsv. *syrgia sörghia*, *sørt* nsv. *sörjt*.

§ 243. Ett af ursprungligt *k*-ljud uppkommet *j* har bortfallit i *mên mēd* mycken mycket (se § 45), *stēs kök* fsv. *stekarabus* (i en yngre handskrift till SML. *stegers*), samt i pron. *me* mig, *de* dig, *se* sig. Det vanliga bildade talspråket har, hvad konsonantljudet beträffar, de mellanliggande formerna *maj*, *dej*, *sej*.

§ 244. Ett af *k* eller *g* uppkommet *j* bortfaller mellan *a* ock *t*, *d*, *s*, *n*, *l*, t. ex. *ata* fsv. *akta*, *tada* fsv. *thagdhe*, *asal* fsv. *axul*, *anør* fsv. *aghn*, *nai* fsv. *naghl*; jfr ofvan §§ 134, 139, där äfven de mellanliggande formerna, t. ex. *najl*, *ajta* o. s. v., anföras från närbesläktade dialekter. Att *j* bibehålles efter *æ*, *ø* (se § 238), men bortkastas efter *a*, beror därpå, att kontaktsläget för bildandet af *j* blott ligger något litet framom läget för *æ* ock *ø* (ock således detta ljud i denna ställning fordrar mindre ansträngning för att uttalas), men ligger mycket långt från läget för *a*, hvarför vid frambringandet af *ajt*, *ajl* o. s. v. tungan borde suksessivt närma sig gommen på tre ställen. Detta föll sig svårare, hvarför *j* såsom det minst starka ljudet försvann.

k.

§ 245. *k* ensamt ock i förbindelsen *sk* finnes i framljudet före vokalerna *o*, *æ*, *o*, *a*, *a*, *ø* ock i förbindelserna *kv*, *kn*, *kl*, *kr*, *skv*, t. ex. *køl* fsv. *kol kul*, *kam* fsv. *kamber*, *kørn* fsk. *korn*, *kat* fsv. *katter*, *skava* fsk. *skapæ*, *skora* fsv. *skarra*, *kvk* fsk. *qvikær*, *klud* fsv. *kluter*, *knæ* fsk. *knæ*, *skvæn* fsk. *skrin*.

§ 246. I mid- ock slutljud förekommer *k* efter de korta vokalerna *o*, *æ*, *a* (på dess förekomst efter *o* ock *a* finnas inga

exempel) ock i förbindelserna *sk, lk* i slutljud ock före *a* (jfr § 222), samt alltid i förbindelserna *gk, nk*, t. ex. *jsok* fsv. *piokker*, *klaka* fsv. *klokka klukka*, *blakad* fsv. *blakkotter*, *aska* fsv. *aska*, *malka* jfr fsv. *miolk miølk*, *ægkal* fsv. *ankul*, *mænke* fsv. *mærki*.

k förekommer mycket sällan i förbindelserna *kl, ks*, t. ex. *trakla* träckla, *flaks* (jfr isl. *flakka*); jfr § 244.

§ 247. **k** bortfaller:

1) alltid i förbindelsen *skv*: *svåla* skvala, *svadrón* skvadron, *svälpa* skvalpa, *svæt* skvätt, *svaba* skvabba, *stensvæta* sten-skvätta.

2) före *f* i *skafótas* med fötterna bredvid hvarandra (jfr isl. *skakkr* sned).

3) före *t* i impf. ock part. pret. af verb på *sk, gk*, t. ex. *røste* *røst* af *røska* ruska, *blæpte* *blæpt* af *blægka* blänka, *sægte* *sægt* af *sægka* sänka, samt i neutr. af adj. på *sk, gk*, t. ex. *frøst* af *frøsk* frisk, *færst* af *færsk* färsk, *blægt* af *blægk* blank.

Om öfvergången af **k** till *g* ock *j*, hvilka stundom bortfalla, se §§ 250, 251, 238, 244.

g.

§ 248. *g* finnes i framljudet före vokalerna *o, a, o, a, a, ø* ock konsonanterna *n, l, r*, t. ex. *gøl* fsv. *gulf, gay* jfr fsk. *adegang, gø* fsk. *gøpær, gaus* fsv. *gas, gorma* nsv. *gorma, gnava* fsv. *gnagha, glema* fsk. *glømmæ, græs* fsv. *græss*.

§ 249. I mid- ock slutljud motsvarar *g* ett ursprungligt *g* efter de korta *o, a* (för *α, o, a, ø* finnas inga exempel), t. ex. *hoga* fsv. *hugga hogga, vaga* fsv. *vagga*.

Änskönt *g* efter lång vokal vanligen öfvergår till *v* eller *j* eller bortfaller, finnas dock några exempel på att det bibehålles: *máger* fsv. *magher, tog* fsv. *tugh, jsog* fsv. *tiugher, plauga* fsv. *plagha, frauga* fsv. *fragha, stagra* ragla, *dagna* darra.

I förbindelsen *rg* öfvergår *g* till *j* (se § 237), men bibehålles dock i det sent i målet inkomna *márgal* mærgel.

§ 250. *g* svarar till ett ursprungligt *k*-ljud efter de långa vokalerna *o*, *ø*, *a*, *ø*, t. ex. *strøg* stråk, *knøg* fsk. *krok*, *ågon* fsk. *akær*, *tag* fsv. *þak*.

§ 251. Ett kort ursprungligt *g* bortfaller oftast i mid- ock slutljud, ofta efter att först hafva öfvergått till *v* (l. *w*) se § 196 eller *ɣ* se § 242, 244. En hel klass af ord återstår dock, i hvilka *g* bortfallit utan att en dylik föregående öfvergång kan visas hafva ägt rum i målet, näml. de ord, som hafva *a* i stamstafvelsen, t. ex. *dā* fsk. *dagh*, *dra* fsk. *draghæ*, *sa* fsv. *sagþi*, *slān* fsv. *slaghin slæghin*.

Ett af ursprungligt *k* uppkommet *g* har bortfallit i *ta to tån tād* *taga*, *nōn nōd nona* någon, *o* ock, *asa* också. Fastän *ɣ* lika litet som *ð* förekommer i slm., saknas ej skäl för antagandet, att *g* i ofvanstående fall först öfvergått till motsvarande spirant, hvilken bortfallit. *gh* i fornspråket skall väl beteckna detta spirantiska ljud (jfr Lyngby, Udsagnsord. s. 10), hvilket också finnes i nda. (jfr Möbius, Dän. formenl. s. 35), jfr § 206.

Liksom i nsv. bortfaller *g* alltid i förb. *gg*, t. ex. *dræg* dräng, *læg* lång (jfr Nn Färöm. s. 37).

2.

§ 252. *ɣ*, som blott står i mid- ock slutljud, motsvarar regelbundet ett ursprungligt *ɣ* (tecknadt *n*) före *k* ock *g* (detta senare bortfaller i målet), t. ex. *fiɣon* fsk. *fiŋgær*, *oɣ* fsk. *ungær*, *tay* fsv. *tang*, *sayka* fsk. *sanckæ* fsv. *samka* *sanka*, *hayk* fsv. *hanker* *hank*.

Märkas bör, att i starkt betonad stafvelse *ɣ* alltid är långt utom i *læya* länge.

Den i nsv. vanliga öfvergången af *g* före *n* till *ɣ* förekommer i allmänhet ej i slm., utan *g* har efter regeln öfvergått till *ɣ*, hvilket stundom bortfaller, se §§ 238, 244. Dock finnes *dyɣ* dygn med bortfallet *n*, se § 215.

§ 253. *m* öfvergår före *k* alltid till *ɣ*: *ɣayka* jämka af *ɣænn* jämn, *ɣyka* ömka af *øm* öm, *ɣayka* värma ock *ɣayka* värme af *ɣæm* ljum, *sayka* fsk. *sanckæ* fsv. *samka* *sanka*. *grayka* mulna till ragn förhåller sig till nsv. *grumla* som *sayka* till *samla*.

Likaledes öfvergår *n* före *k* alltid till *y*: *bygka* enträget *bedja* af *bøn* bön, *ayka* and af *æn* and; *fsygka* kinka isl. *kveinka* af *kveina*, *dayka* slå af isl. *duna*.

I dessa båda fall har det mediopalatala *k* värkat öfvergång af den labiala ock dentala nasalen till mediopalatal nasal.

§ 254. Långt *n*-ljud, äfven då detta är uppkommet af *nd*, öfvergår i mid- ock slutljud till *y*:

1) alltid efter *i* ock *y*, hvilka då blifva *i* ock *y*; ock

2) vanligen efter ett af *u*-ljud uppkommet *o*, t. ex. *mnye* fsk. *myne* *mindē*, *spnye* fsv. *spinna*, *stny* fsv. *stinner*, *bya* fsk. *bindæ*, *blny* fsv. *blinder*, *fyga* fsv. *skynda*, *syg* fsk. *synd*, *voyad* fsk. *vunnen*, *bloya* fsv. *blunda blundra*, *stoy* fsk. *stund*.

I det senare fallet bibehålles stundom *n*: *hun* jämte *hog* hund, *lun* jämte *loy* lund, ock så alltid *i*: *grun* grund subst. ock adj., *runa* rom.

Efter *æ* finnes *y* i *væya* i betyd. bläddra i en bok, annars *væna* vända. Angående denna öfvergång jfr Lll Alf. s. 61 (71).

§ 255. *g* bortfaller:

1) I öfverensstämmelse med *nsv.* har *y* assimilerats med *k* ock *g* till långt *k*-ljud *i*: *drjha* fsk. *drikkæ*, *sprjha* fsk. *springæ*, *stjha* fsk. *stingæ*, *gak* fsv. *gak*; men målet har denna assimilation äfven i *vjha* *nsv.* *vinka*, *brjha* *nsv.* *bringa* subst., *brjha* *nsv.* *brink*, *fojka* fsv. *siunka*.

2) *y* har vidare bortfallit *i*: *gau* fsk. *gangæ ga*, *fau* fsk. *fa* ock de genom analogi med pres. bildade part. pret. *fâud* fått, *gâun* *gâud* gången gått, jfr § 163.

f.

§ 256. *f*, som i målet vanligen blott står i framljud, motsvarar, liksom i *nsv.*, ursprungligt *sj*, *stj*, *skj* samt *sk* före vokalerna *i*, *ɛ*, *y*, *ɥ*, *e*, *ø*, *æ*, t. ex. *fug* fsk. *sjukær*, *faya* fsv. *siunga*, *farna* fsv. *stiarna* *stiærna*, *forta* fsv. *skiurta* *skyrta*, *fena* fsv. *skina*, *fæpa* fsk. *skæppæ*, *fæla* fsv. *skælla*. I *mæ'naská* människa har *j* (l. *i*) bortfallit, hvarför *f*-ljudet uteblifvit.

r.

§ 257. *r* står i framljudet före vokaler ock i förbindelserna *pr*, *sp*, *br*, *fr*, *vr*, *tr*, *str*, *dr*, *kr*, *skr*, *gr*, t. ex. *ru* fsk. **rough**, *resta* **rista**, *præst* fsk. **præst**, *spraga* nsv. **spraka**, *bræ* fsk. **bred**, *frø* fsv. **frö**, *vræg* fsv. **vranger**, *tryda* fsv. **pryta**, *stryga* fsv. **striuka** **stryka**, *dra* fsv. **dragha**, *kryva* nsv. **krypa**, *skrin* fsk. **skrin**, *græs* fsv. **græs**.

§ 258. I mid- ock slutljud förekommer *r* både långt ock kort samt i förb. *rp*, *rm*, *mr*, *fr*, *rv*, *vr*, *rt*, *dr*, *rs*, *rn*, *nr*, *rj*, *rk*, *gr*, *rg*, t. ex. *stora* fsv. **störri**, *færa* fsk. **skæræ**, *søstør* fsk. **systær**, *tørp* fsk. **porp**, *harm* fsv. **harmber**, *larma* nsv. **larma**, *sefna* nsv. **sifra**, *garva* nsv. **garfva**, *havra* fsk. **hafri**, *jarta* fsv. **hiarta** **hierta**, *slædra* nsv. **sladdra**, *hørs* fsk. **hors**, *tinna* nsv. **tindra**, *kværn* fsv. **quærn**, *sørja* fsv. **syrgja** **sörghia**, *mærka* fsk. **mærki**, *stægra* ragla.

§ 259. *r* har uppkommit af äldre *d*-ljud (öþ) i *bærk* fsv. **budhker** ock *mærk* fsv. **mapker**. Naturligtvis har ö närmast öfvergått till tungspets-r, men detta ersättes i slm. alltid af *r*; jfr Rydqv. IV, s. 328.

§ 260. Ett minne af den i fornspråken förekommande växlingen mellan *s*-ljud ock *r*-ljud har slm. i *glæræn* (jänte *glæsæn*) glasögon, jfr fsv. **glas glar** nda. **glas glar** isl. **glær**.

§ 261. I *tiger* matfrisk (se § 7) har *r* ifrån att vara kasus-tecken för nom. sing. mask. kommit att tillhöra stammen, jfr nsv. **saker**. Andra Skånemål hafva formen *tig*.

§ 262. *r* bortfaller:

1) I förbindelsen *rs*, *rst*, *rsk* efter *ø* nyttjas formerna med ock utan *r* bredvid hvarandra: *kørs* l. *køꝛ* **kors**, *tørsk* l. *tøꝛk* **torsk**, *børst* l. *bøꝛst* **borst**, *børsta* l. *bøꝛsta* **borste**, *tørst* l. *tøꝛst* **törst**, *tørsta* l. *tøꝛsta* **törsta**, *tørst* l. *tøꝛst* **törstig**, *førstu* l. *føꝛstu* **förstuga**, *tørska* l. *tøꝛska* **tröska** (jfr § 265) ock i analogi därmed *impf. tarsk* l. *task* **tröskade**, *tørskal* l. *tøꝛskal* **klappträ**; jfr §§ 158—160.

2) Framför *s* har *r* vidare bortfallit i: *bæsel* **barnsöl** nda. **barsel**, *æshol* **anus** isl. **ars**.

3) framför *l* i: *fæli* **farlig**, *ø'lævsædel* **orlofssedel**;

4) i *fáston* faster (eg. **farsyster*), *máston* moster (eg. **morsyster*), *fáfar* farfader, *máfar* (l. *márfar*) morfader, *hóðan* l. *hóðen* hurudan af *hór* huru, *dæmaso* därför eg. *där med så*;

5) i verbet *vara*: inf. *va*, pres. *e*, impf. *va*, sup. *vád*;

6) i pluraländelsen *-ar*, t. ex. *kara* karlar, *dræpa* drängar;

7) i *æta* efter fsv. *æptir* *æpti*, *fore* före fsv. *firir* *firi* o. s. v. fsk. *fore*, *oga* under fsv. *undir* *undi*.

r.

§ 263. Detta ljud ersätter stundom r ock kan förekomma i alla de fall, då detta förekommer. Visserligen är detta r-ljud ej vanligt, men man kan dock rätt ofta få höra detsamma. Författaren har hört personer, som aldrig begagna annat r-ljud.

h.

§ 264. h förekommer blott i framljudet före vokaler, t. ex. *hem* fsk. *hem*, *hø* fsk. *hö*, *han* fsk. *hand*, *hæ* fsv. *hipi*, *hara* fsv. *harva* *harf*, *hæla* fsv. *hælla*.

h bortfaller alltid, då det i fornspråken funnits framför en annan konsonant, som finnes kvar i slm., t. ex. *vád* fsv. *hviter*, *vifan* fsk. *hvilkin*, *jælpa* fsk. *hialpæ* *hiælpæ*. Härvid böra märkas de fall, då j inskjutes, t. ex. *jalp* *halp*, *jolped* *hulpit*, *jærna* *hörna* (se § 240). Om den mellanstående konsonanten bortfallit, bibehålles h, t. ex. *hór* fsk. *hvar*, *hór* fsk. *horo* *hvor*.

Om ett med h begynnande ord ingår såsom sista leden i en sammansättning ock första leden slutar med en konsonant, bortfaller ofta h: *månse* fähus (se § 133), *kámørs* kammare (§ 161), *sters* kök fsv. *stekarahus*, *husálara* hushållare, *husál* hushåll.

h har bortfallit i suffigerade prön. *-an* honom fsk. *han* ock *-na* henne fsk. *hana* l. *hanæ*.

Metatesis.

§ 265. Omställning mellan konsonant ock vokal har ägt rum i: *orna* orne fsv. *runi*, *kors* fsv. *kross* isl. *kross*, *hors* häst fsv. *hors* isl. *hross*, *parsa* prässa, *torska tarsk torskad* tröska nda. *tærse* jfr ang. *berskan* (impf. är dock stundom *trask*). Jfr sådana former som *hoda* hufvud, *jsela* kittel, *månse* fähus eg. *månhus* se § 72 mom. 8.

Omställning mellan konsonanter har ägt rum i: *jsalna* fsv. *qvindla* *qvildna* isl. *kynda*, *lámor* larm, *lamra* larma.

III. Kvantitet.

§ 266. Såsom hufvudregel för slm., liksom för de flesta moderna nordiska dialekter, gäller, att en stafvelse, som i exspiratoriskt hänseende har stark betoning, har antingen vokalen eller den därå följande konsonanten lång.

Vid den språkhistoriska förklaringen för kvantitetsförhållandet i slm. kunna vi hvarken taga nsv. eller nda. till utgångspunkt, emedan detta förhållande ej kan af dem förklaras. Bland fornspråken är i kvantitativt hänseende blott isl. så bekant, att en fast utgångspunkt kan erhållas.

§ 267. A. Isl. har kort vokal + enkel (kort) konsonant¹.

I detta fall har slm. vanligast fått lång vokal + kort l. ingen konsonant, t. ex. *le* isl. *liðr*, *leva* isl. *lifa*, *veda* isl. *vita*, *flad* isl. *flatr*, *græs* isl. *gras*, *jsela* isl. *stela*, *ru* isl. *rugr*, *væga* isl. *reka*, *fara* isl. *fara*. Härvid har slm., emot förhållandet i nsv. ock stundom i nda., följt regeln äfven i: *tava* isl. *tapa*, *jnda* isl. *geta*, *ved* isl. *vit*, *rødan* isl. *rotinn*, *vesan* isl. *visinn*, *mose* isl. *mosi*, *bløs* isl. *blys*, *jsela* isl. *ketill*, *beg* isl. *bik*, *uga* isl.

¹) Vi taga härvid ingen hänsyn till de former, i hvilka genom tilläggande af böjningsändelse två (l. dubbel) konsonanter följa på vokaler.

vika, *log* isl. **lok**, *loag* isl. **loka**, *negal* isl. **lykill**, *þora* isl. **bora**, *ðor* isl. **dyrr**.

§ 268. Ord, som hafva *m* efter vokalen, förlänga vanligen detta, ock vokalen förblifver kort, t. ex. *kama* isl. **koma**, *sama* isl. **sumr**, *tama* isl. **pumal-**, *soma* isl. **svima**. Dock har vokalen förlängts i *lam* isl. **lami** ock *tam* isl. **tamr**.

Ord, som i isl. hafva vokal + **g**, hafva i analogi med nsv. först haft lång vokal + **g**; men detta **g** har stundom blifvit *j* (se § 232), hvarefter kvantitetsförändring inträdt, så att vokalen blifvit kort, men *j* långt, t. ex. *væg* väg, *væja* väga, *spæjal* spegel, *tejal* tygel, *trøj* trög. En liknande utveckling har troligen också ägt rum i: *tabed* nda. **taabelig**, *jabed* sjäpig, *skraþa* kart jfr nsv. **afskrap**. Utvecklingsgången har varit, t. ex. **taped** → **tabed** → **tabed**.

I några enskilda ord har slm. kort vokal + lång konsonant, motsvarande isl. kort vokal + enkel konsonant: *dræpa* isl. **dropi**, *taka* isl. **poka**, *gat* isl. **gat**, *løn* isl. **hlynr**.

§ 269. Särskildt böra omnämnas de ord, som hafva afledning på *j*. Af dessa hafva de isl. förbindelserna **fj**, **dj**, **nj** i slm. blifvit *v*, *dj* (som stundom bortfaller), *nj* med förlängning af föregående vokal, t. ex. *hæva* isl. **hefja**, *kræva* isl. **krefja**, *fedja* l. *feq* fsv. **fiti**, *stødja* l. *stø* isl. **styðja**, *stønja* isl. **stynja**. Framför de öfriga förbindelserna bibehålles den korta vokalen, t. ex. *tæmja* isl. **temja**, *flæta* isl. **flytja**, *hælja* isl. **hylja**, *ræfa* isl. **rekja**, *smørja* isl. **smyrja**.

§ 270. B. Isl. har kort vokal + två konsonanter (eller dubbel konsonant).

I detta fall bibehåller slm. vanligast det ursprungliga kvantitetsförhållandet, t. ex. *tæpa* isl. **teppa**, *næmna* isl. **nefna**, *mæt* isl. **mettr**, *vænæ* isl. **vandi**, *jælpa* isl. **hjalpa**, *fæsta* isl. **fasta**, *væg* isl. **veggr**, *baka* isl. **bakki**, *barja* isl. **bjarga**, *tør* isl. **þurr**.

§ 271. När något af de frikativa ljuden *v* (*f*, *w*), *j*, *r* står före en annan konsonant (som efter *r* stundom bortfaller), förkortas i slm. dessa frikativa ljud, ock föregående vokal förlänges, t. ex. *løvt* isl. **lopt**, *gøv'l* isl. **gafi**, *vøjtá* isl. **vakta**, *vøjs* isl. **vax**, *ænta* isl. **ertr**, *kørn* isl. **korn**, *tørn* isl. **þarmr**, *þør* isl. **þorð**, *tør* isl. **torg**. Ytterligare exempel äro: *skøvt* skåft, *tøvt* tomt, *nævla* naffe, *þøjd* *þøjt* byggde byggt, *søjla* segla, *søjn*

söcken, *arm* arm, *fsærna* kärne, *jærna* hörn, *mark* mask, *jærna* gärda, *vær* värd.

I detta fall bortfalla stundom *v* (*w*) ock *j*, t. ex. *on* ugn, *ful* fogel, *sul* soffel, *lyn* lugn, *ata* akta, *lat* lagt, *nal* nagel (se ofvan §§ 196, 244).

Före förbindelserna *ns*, *nj* ock stundom *nv*, *nn*, *nk* är dock vokalen kort, d. v. s. ordet följer hufvudregeln, t. ex. *tørst* törstig, *sørj* sorg, *svarja* svärja, *arva* ärfva, *jærna* gärna, *børk* burk, *kørk* kork.

Då *v* l. *j* bortfaller i förbindelserna *lv*, *lj*, förlänges föregående vokal (se §§ 134 mom. 5, 196 mom. 5), t. ex. *gol* isl. *golf*, *kal* isl. *kalf*, *bal* isl. *balja*, *tal* isl. *tal*, *hal* isl. *halfr*.

s följer i förbindelsen *sl* de öfriga frikativornas böjelse att uppträda korta, t. ex. *úsal* isl. *vesall*, *ysle* isl. *usli*, *ysla* se jämra sig, *hásal* l. *hasl* isl. *hasl*, *tístal* isl. *þistill*.

Före förbindelserna *dr* ock *gr* är vokalen lång, t. ex. *padra* pladdra, *sladra* sladdra, *flagna* flaxa, *stagna* vackla, *egra* isl. *ekra*, *magor* isl. *magr*.

Lång vokal finnes äfven i orden: *ebla* isl. *epli*, *on* isl. *ogn* ofn, *malt* isl. *malt*, *luna* isl. *lund*, *ugla* isl. *ugla*, *hade* isl. *hafða*, *lęya* isl. *lęgi*.

§ 273. C. Isl. har lång vokal + ingen l. kort konsonant.

Slm. har vanligen bevarat det ursprungliga kvantitetsförhållandet oförändradt, t. ex. *ny* isl. *nýr*, *rev* isl. *reip*, *flyða* isl. *fljóta*, *nysa* isl. *hnjósa*, *ręg* isl. *reykr*, *kręuga* isl. *kráka*, *vęur* isl. *vár*.

§ 273. Från föregående regel afvika de ord, som efter vokalen hafva *m* ock *j*, samt några andra, t. ex. *glema* isl. *gleyma*, *jęma* isl. *geyma*, *dęj* isl. *deigr*, *lęja* isl. *leiga*, *ręsa* isl. *hrósa*; vidare: *sypa* isl. *súpa*, *byta* isl. *býta*, *svet* isl. *sveiti*, *jęfjótta* isl. *skjótta*, *grud* isl. *grjót*, *ręsa* isl. *rósa* *rós*, ock några sammansatta: *doh* isl. *dáligr*, *nabo* isl. *nábúi*, *fatr* isl. *fátękr*.

§ 274. D. Isl. har lång vokal + två konsonanter (eller dubbel konsonant).

Slm. har i detta fall regelbundet förkortat vokalen, t. ex. *sęka* isl. *seinka*, *yęka* isl. *aumka*, *besk* isl. *beiskr*, *vęsla* isl. *hvisla*, *nat* isl. *nátt*, *flęta* isl. *flętta*, *rętt* isl. *réttr*, *tętt* isl. *þętt*, *ręd* isl. *hręddr*, *tętt* isl. *þátt*. Pluralformerna *bęgon* böcker,

hådon rötter, *fådon* fötter hafva samma kvantitetsförhållande som singularformerna *bog*, *rod*, *fo*; däremot *nådon* nätter af *nat*.

IV. Expiratorisk aksent.

§ 275. Hvarje stafvelse tillkommer ett visst exspirationstryck, vare sig starkare eller svagare.

Den expiratoriska aksenten kan vara antingen enkel, då stafvelsen uttalas med en enda exspirationsstöt, eller sammansatt, då stafvelsen uttalas med tvänne exspirationsstötar.

A. Den enkla expiratoriska aksenten är i slm. af fyra slag:

1. Fortis¹ (hos Kock, Sv. akc. »akut») stark med fallande tonstyrka, jfr Sweet Handb. s. 58; tecknas med ´ öfver vokalen.
2. Plenus (hos Kock »gravis») stark med jämn (l. stigande) tonstyrka, jfr Sweet a. st.; tecknas med ` öfver vokalen. Denna aksent förekommer oss något, fast obetydligt, svagare än »fortis». Man skulle kunna karakterisera fortis såsom mera skarp, plenus såsom mera utdragen.
3. Levis medelstark; tecknas med ´ öfver vokalen.
4. Lenis, svag; lemnas utan beteckning.

I föreliggande arbete hafva vi för korthets skull ofta sammanfattat fortis ock plenus under benämningen stark, levis ock lenis under benämningen svag aksent.

Af bekvämlighetsskäl hafva vi utlemnadt aksentbeteckningen i sådana enstafviga ord, som hafva fortis, samt i sådana tvåstafviga, som hafva aksentföljden plenus + levis.

B. Den sammansatta expiratoriska aksenten är i målet blott af ett slag: plenus + levis; tecknas med ^ öfver vokalen.

Vid redogörelsen för dessa aksenters förekomst vilja vi så mycket som möjligt skilja mellan enkla ock sammansatta ord.

¹) Vi hafva ansett det alldeles nödvändigt att skilja mellan dessa båda aksenter. När vi behöfva termerna akut ock gravis för den musikaliska aksenten, hafva vi för den expiratoriska valt ofvanstående.

A. Enkla ord.

Enkla ord hafva i slm. den starka (hufvud-)akcenten på ordets första stafvelse.

Undantag göra:

1) verb på *-era*, t. ex. *vördéra* värdera, *halvéra* dela i hälfter, *plantéra* plantera;

2) substantiv på *-eri*, t. ex. *ba'geri* bageri, *präkeri* schackrande, *sv'pkeri* dröjsmål;

Anm. Dessa ord hafva på grundstafvelsen en akcent, som förekommer oss hafva ungefär samma styrka som levis (hos Kock, Sv. akc. s. 47, »biakut»).

3) I en mängd utländska ord bibehålles den utländska akcenten, äfven om nsv. med sin benägenhet att draga hufvudakcenten på ordets första stafvelse har förändrat densamma. Exempel på ord, som öfverensstämma med nsv., äro: *magasin* magasin, *vaslín* porslín, *jesél* gesáll, *dragón* dragon. Exempel på ord, som i nsv. dragit hufvudakcenten tillbaka, äro: *kvartér* kvarter (ett mått), *papér* papper, *rusín* russin, *dusín* dussin.

§ 277. Enstafviga ord hafva regelrätt fortis.

Undantag göra några ord, som från tvåstafviga sammandragits till enstafviga ock hvilka hafva sammansatt akcent. Merendels inträffar detta med sammandragna part. pret. af starka verb, t. ex. *bôn bôd* bjuden bjudet bjudit, *flôn flôd* flugen flugit, *gåun gåud* gången gått, *tân tâd* tagen taget -it.

Anmärkas bör, att i sammanhängande tal levis öfverflyttas på ett följande pron. eller adverb, t. ex. *han har bô'd me'* han har bjudit mig, *han e gåun did* han är gången dit. Detta förhållande förklarar bibehållandet af den sammansatta akcenten i dessa former; slm. är nämligen annars obenäget för sammansatt akcent.

En dylik akcent finnes utom i ofvan upptagna fall i några enstaka ord: *fâr* l. *fâr* fader, *môr* l. *môr* moder, *brôr* l. *brôr* broder, *fân* l. *fân* fan, *ân* l. *ân* annan, *ên* l. *ên* egen, *sâ* l. *sâ* sade, under det att de flesta från tvåstafviga till enstafviga öfvergångna ord blott hafva fortis, t. ex. *sâl* sadel, *târ* tager.

§ 278. Två- eller flerstafviga ord hafva plenus på första stafvelsen, hvarvid levis måste finnas på en följande stafvelse, t. ex. *tâla* tala, *stryga* stryka, *tægka* tänka, *têlja* tälja, *têmja* tämja, *væna* vända.

Undantag göra följande ord, som hafva fortis + lenis:

1) de flesta ord på *-er*, hvartill hör pres. ind. af verb efter 2:dra ock 4:de konjug., t. ex. *fiğer* finger, *bólster* bolster, *máster* mästare, *svóğer* svåger, *áðer* åter, *táter* tattare, *skojare*, *sóster* syster; *stáler* ställer, *fsáner* känner, *kámer* kommer, *bíðer* biter. Orden *máster* moster ock *fáster* faster äro ursprungligen sammansatta. *dáler* daler ock *na'vor* navare följa hufvudregeln.

Följande pluralformer på *-er* hafva fortis + lenis: *bráðer* bräder, *béğer* isl. *bókr*, *býler* bölder, *bóner* isl. *bóndr*, *fáðer* isl. *fótr*, *glévor* isl. *glóðr*, *gnéðer* gnetter, *háner* isl. *hendr*, *jeðer* isl. *geitr*, *néğer* neker, *néğler* isl. *negl*, *náðer* isl. *nætr*, *náðer* isl. *hnetr*, *ráner* isl. *randir*, *róðer* isl. *rótr*, *stráner* isl. *strendr*, *stáğer* isl. *stengr*, *táner* isl. *tennr*, *táğer* isl. *tengr*, *éner* isl. *endr*. De flesta pluralformerna på *-er* följa dock hufvudregeln, t. ex. *marker* isl. *markir*, *sager* isl. *sakir* l. *sakar*, *tóser* töser, *bóner* bönor. Särskildt framhålles, att *æta* efter, *oga* under, *æla* eller följa hufvudregeln.

2) Följande ord på *al* l. *l* hafva fortis + lenis: *dóbal* dubbel, *fiğkal* finkel, *bémpal* bimpel, *bíbal* bibel, *drámal* drummel, *gáfal* mlt. *gaffel*, *gnéfal* griffel, *kákal* kakel, *knépal* skálm, *knágal* mödosamt arbete, *kráğal* krångel, *káğkal* dröjsmál, *márgal* märtgel, *stéval* mlt. *stovel*, *úsál* isl. *vesál*, *géval* l. *gév'l* isl. *gaf*, *hévál* l. *hév'l* hyfvel, *hán'l* handel, *brésál* l. *brés'l* bresilja, *hásál* l. *hás'l* isl. *hasl*, *hársál* l. *hárs'l* hörsel, *klámsál* l. *kláms'l* kolik, *klásál* l. *klás'l* klädsel, *résál* l. *rés'l* rissel, m. fl. på *-sál* l. *s'l*.

Öfriga förekommande ord på *-al* följa hufvudregeln, t. ex. *skáğal* isl. *skökull*, *aykal* isl. *økla*, *asal* isl. *qxull*, *torskal* isl. *preskjöldr*, *dróval* tungspene.

3) Af ord på *-an* har *ógan* undan fortis + lenis, *túsan* l. *túsan* båda aksentföljderna, samt alla öfriga plenus + levis, t. ex. *átan* isl. *aptan*, *átan* isl. *áttján*.

4) Af ord på *-an* hafva följande fortis + lenis: *bórjan* isl. *borgan*, *lágan* isl. *lakan*, *tégan* isl. *teikn*, *vásan* fht. *wesanti* l. *wesenti*, *túsan* tusen, *víğan* hvilken, *síğan* af *se víğan*. De två sista äro egentligen sammansatta.

De flesta på *-an* hafva dock plenus + levis, t. ex. *máran* isl. *morginn* morgunn, *gálan* isl. *galinn*, *óan* isl. *opinn*, *jóvan* isl. *gaupn*.

5) Af ord på *-ort* finnas i målet *pófort* puffert ock *kófort* koffert. På *-ast* finnes *tígast* tingest. På *-ika* finnas *néjlika* näjlika ock *édlika* ättika.

6) I ofvan upptagna subst. på *-or*, *-al*, *-en*, *-ort*, *-ast*, *-ika* bibehålles i plur. samma aksentföljd i de flesta utländska samt i ett ock annat inhemskt ord, t. ex. *fádra* faddrar, *stývra* styfrar, *svógrá* svågrar, *sóstra* systrar, *táttra* tattare, *vintra* vintrar, *mástra* mostrar, likaså *bémpla*, *drámpla*, *bíbla*, *knépla*, *víka*, *síka*, *póforta*, *kóforta*, *tígasta*, *néjlihor*.

De öfriga, som kunna taga pluraländelse, hafva *plenus + levis*, t. ex. *fývra* fingrar, *gøvla* gaflar, *høvla* hyflar, *òjstør* axlar.

7) Några adj. bibehålla i böjd form (äfven i komp. ock superl.) aksentföljden *fortis + lenis*: *tígor* matfrisk: *tígna*, *tígna tígna* *tígnara tígna* *tígnast*, *dóbel* dubbel: *dóbla* *dóbla* *dóblara* *dóblast*, *úsel* usel: *úsla* *úsla* *úslara* *úslast*. De öfriga få i böjda formerna *plenus + levis*, t. ex. *séhor* säker: *sèhra* *sèhra* *sèhrara* *sèhrast*, *mágor* mager: *mágra* *mágra* *mágrara* *mágrast*.

Anmärkas hör, att de *nsv. superl.* på *-ørst* motsvaras i målet af sådana på *-ast*, hvilka aksentueras efter hufvudregeln, t. ex. *bagast* bakerst, *hødast* hiterst, *ogast* underst, *udast* ytterst.

8) oböjliga komp. på *-ra*, t. ex. *vára* värre, *stóra* större, *mígra* mindre, *yúgra* yngre hafva *fortis + lenis*; hvaremot de böjliga hafva *plenus + levis*, t. ex. *høgra* högre, *væ'nstra* vänstre, *sønra* *sønra* södre södra, *nøra* *nøra* norre norra.

9) Aksentföljden *fortis + lenis* har målet i verben: *háma* l. *háma* se flytta sig till sidan (om hästar), *fóba* l. *fóba* se flytta sig till sidan (om nötkreatur), *ny'ga* l. *ny'ga* se köra tillbaka. Denna aksentföljd är i verbalböjningen rätt egen. Orsaken därtill är väl, att dessa ord mest nyttjas i imper.: *háma* l. *háma* de o. s. v., hvarvid hufvudsakliga vikten fästes vid första stafvelsen. Från imper. har denna aksentföljd sedermera inträngt i hela böjningen af dessa ord.

10) I en mängd fem. subst., nyttjade såsom benämningar på kvinnor ock uttryckande sjäpighet, våpighet, slarfvighet, hänsynslöshet finnes *fortis + lenis*: *drónta*, *drósa*, *drósla*, *fésla*, *fjénta*, *flánsa*, *gúsla*, *hámsa*, *hávsa*, *kláha*, *pyáska*, *ráspa*, *séha*, *sláha*, *skráha*, *slárva*, *sláska*, *sly'na* (l. *sly'ná*), *slévsa*, *stýga*, *fáha*, *fáska*, *snádra* m. fl.

För att förklara aksenten i dessa ord hafva vi tänkt oss följande. Måhända hafva i målet funnits sådana mask. subst. som: **slárvon*, **sláskor* o. s. v. Numera äro dylika former i slm. alldeles försvunna, om de än någon gång funnits. Härvid skulle den maskulina aksentföljden hafva inträngt i motsvarande feminina ord.

Man kan äfven jämföra dessa ord med de i föregående moment upptagna verben *háma* o. s. v. Den likhet hafva nämligen dessa subst. med nämnda verb, att de oftast begagnas i vok., då verben nyttjas i imp.

En omständighet stöter här till, att pron. poss. *dín* oftast står framför dessa ord, t. ex. *dý klápa*, *dý gúsla*, *dín slárva*, *dín slýna*. Enär i sammansatta ord med hufvudaksent på sista sammansättningsleden denna aksent alltid är fortis (se § 280), har måhända den senare förklaringen största sannolikhet för sig. Oanmärkt bör ej lemnas, att till dessa subst. vanligen finnas motsvarande verb med aksentföljden plenus + levis, t. ex. *drösa*, *fáska*.

§ 279. Särskildt behandla vi de artikulerade formerna.

1) Såvida ordet i obestämda formen har fortis på någon stafvelse, bibehålles denna aksent, ock artikeln får lenis, om den bildar en egen stafvelse, t. ex. *týsan* flickan, *bórad* bordet, *bóran* borden, *svógrana* svågrarna, *stývrana* styfrarna, *bíblana* biblarna o. s. v.

2) Har någon stafvelse plenus, bibehålles denna ock levis öfvergår vanligen till artikeln, om denna bildar en egen stafvelse (den mellanliggande stafvelsen har då naturligtvis lenis), t. ex. *páuganá* pojkarne, *tömaná* tömmarne, *hámraná* hamrarne.

3) Om ordet har sammansatt aksent (se § 277), öfvergår levis till artikeln: *fáran* fadren, *móran* modren, *bróran* brodren.

Angående platsen för levis kan vidare märkas, att när ordet är afledt, denna aksent faller på afledningens första stafvelse, t. ex. *lyfjálí* lycklig, *bågára* bagare. Hit höra äfven komparativ- och superlativändelserna, t. ex. *lyfjálára* lyckligare, *góra* bättre, *snælára* snällare, *lyfjálást* lyckligast.

B. Sammansatta ord.

§ 280. När tvänne ord ingå sammansättning, är det möjligt, antingen att det sammansatta ordet har två starka aksenter,

eller att den starka aksenten försvinner i någon af sammansättningslederna ock ersättes af en svagare. Härvid är att märka, att om sista sammansättningsleden bibehåller sin starka aksent, denna alltid är fortis, hvartill således plenus öfvergår, om ordet förut haft denna aksent.

§ 281. a) Ord med två starka aksenter.

I detta fall är det regel, att om första sammansättningsledens hufvudaksent i det enkla ordet varit fortis, denna öfvergår till plenus. Denna aksentföljd, plenus (+ lenis) + fortis + (lenis), har målet i en stor mängd ord. Bestämda regler kunna ej gifvas för de fall, då den förekommer. I allmänhet kan sägas, att båda sammansättningsledningarna böra vara gångbara som enkla ord. Är nämligen ett af de i sammansättningen ingående orden obrukligt såsom enkelt, sammansmälta beståndsdelarna närmare, ock blott en hufvudaksent finnes. Vanligen är första leden en bestämning till den andra, tjänande till att utmärka dennas art, beskaffenhet o. s. v., t. ex. *be'nme'l* benmjöl, *bonapáug* bondpojke, *fåurahóda* fårhufvud, *fje'lagol'* brädgolf, *bo'knív* bordsknif l. brödknif, *jærasgáur* gårdsgård, *præ'hestól* predikstol, *pivahóda* piphufvud, *våslapíva* hvisselpipa, *æ'navæna* kasta öfver ända.

§ 282. b) Ord med en hufvudaksent ock denna på första sammansättningsleden.

Ofta sammansmälta sammansättningsledningarna närmare, ock den starka aksenten bibehålles blott på första leden. Men härvid kunna två fall inträffa: 1) första sammansättningsleden har plenus, andra levis; 2) första leden har fortis, andra lenis.

1) Vanligen finnes aksentföljden plenus (+ lenis) + levis i sådana sammansatta ord, hvilkas ena led ej brukas som enkelt ord eller, om den brukas, i en annan form, t. ex. *brø'gemán* brudgum, *jy'ypalmæ'se* kyndelmässa, *le'gánn* ledjárn, *næ'bo* granne, *slæ'bo* slättbo, *pígso* igelkott, *kåkalon'* kakelugn, *liæ'sæ'm* liksom, *væ'lelø'* vändbord på en vagn. Dock finnes denna aksentföljd i många sammansatta ord, hvilkas beståndsdelar nyttjas hvar för sig, t. ex. *græ'sløg* gräslök, *hæ'lbros'* halfbroder, *jæ'mjso'k* jämntjock, *jø'mmø'n* jordmån, *ny'gstø'* ryggstöd, *stældræ'g* stalldräng, *tøn'lán* tunnland, *væ'jaláv* väglag. Märkas bör, att sista sammansättningsleden kan bibehålla sin längd, ehuru aksenten försvagas. Naturligtvis finnas otaliga öfvergångar

från stark till svagare aksent; det kan i många fall vara svårt att afgöra, hvilkendera som finnes, ock sällan brukas de jämte hvarandra. Vi hafva blott velat angifva hufvudarterna utan att kunna ingå på en uttömmande behandling af detta invecklade ämne.

2) För att aksentföljden fortis + lenis skall kunna finnas i ett sammansatt ord, fordras, att första leden såsom enkelt ord haft fortis; första leden är således vanligen ett enstafvigt ord, t. ex. *bágti* baktill, *básal* barnsöl, *dávra* dagvard, *fástor* faster, *fármor* farmor, *frámad* framåt, *fórkla* förkläde, *mésamar* midsommar, *mánda* måndag, *trétri* trettio, *ámtyt* omtyckt.

§ 283. c) Ord med hufvudaksenten på sista sammansättningsleden.

Ofta har målet i sammansatta ord hufvudaksenten, hvilken då alltid är fortis, på sista sammansättningsleden. Detta bruk är dock i målet ej på långt när så ofta förekommande som i sydligare Skånemål. Vanligast är detta aksentueringssätt, då första leden är en preposition eller negativprefixet *o-*, men äfven ofta annars, t. ex. *bekláva* beklaga, *akróg* afkrok, *ambýta* ombyte, *tebága* tillbaka, *odéjd* odygd, *ovær* oväder; *jærvédan* nyfiken, *stefár* styffader, *stenón* stenläggning, *storhódad* storhufvad, *storvém* högmodig, *trovárdi* trovärdig, *snyfó'g* snölopp, *fræppáls* skinnpäls, *trælafína* tre eller fyra. Merendels är första leden enstafvig.

V. Musikalisk aksent.

§ 284. Den musikaliska aksenten är antingen enkel eller sammansatt.

a) Den **enkla musikaliska aksenten**, då stafvelsen under sin uttalstid bibehåller samma tonhöjd, är i målet af tre slag:

1) Gravis är den lägsta tonhöjd, hvilken en person i vanligt tal använder; tecknas med \sim öfver vokalen.

2) Hög gravis ligger i målet en ton öfver gravis; tecknas med \ast öfver vokalen.

3) Akut ligger i målet en sekund öfver gravis; tecknas med ⁷ öfver vokalen.

b) Den sammansatta musikaliska aksenten är i målet blott af ett slag, fallande cirkumflex, som är sammansatt af akut + hög gravis; kan tecknas med ⁷ öfver vokalen.

§ 285. En stafvelses musikaliska aksent står alltid i ett visst förhållande till dess expiratoriska aksent.

A. Enkla ord.

a 1) Enstafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva fortis, hafva i musikaliskt hänseende gravis (⁻), t. ex. *gäu* gå, *hem* hem, *täm* tam.

2) Däremot hafva de enstafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva sammansatt aksent (se § 277), i musikaliskt hänseende fallande cirkumflex (⁷), t. ex. *bön* bjuden, *böd* bjudit, *flön* flöd flugen flugit, *gäun* gaud gången gått, *tän* täd tagen tagit, *fär* fader.

b 1) Tvåstafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva plenus + levis, hafva i musikaliskt hänseende akut + hög gravis (^{7 +}), t. ex. *mårn* morgon, *nåvør* nafvare, *skagel* skakel, *tåser* flickor, *fårn* fadren, *gövla* gafflar.

2) Tvåstafviga ord med expiratoriska aksenten fortis + lenis hafva i musikaliskt hänseende gravis + hög gravis (^{- +}), t. ex. *fiğør* finger, *søstør* syster, *næglør* naglar, *dræmel* drummel, *fåba* flytta sig, *fåba* sjäpiget fruntimmer.

3) Tvåstafviga ord med expiratoriska aksentueringen lenis + fortis hafva i musikaliskt hänseende hög gravis + gravis (^{+ -}), t. ex. *papper* papper, *russin* russin, *kwarter* kvarter.

c 1) Trestafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva plenus + levis + lenis l. plenus + lenis + levis, hafva i musikaliskt hänseende akut + hög gravis + gravis (^{7 + -}), t. ex. *mårnarna* morgnarna, *galena* galna, *bagara* bagare, *snælaste* snällaste.

2) Trestafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva fortis + lenis + lenis, hafva i musikaliskt hänseende gravis + hög gravis + hög gravis (^{- + +}), t. ex. *doblare* dubblare, *næglørna* naglarna, *hænderna* händerna, *guslørna* de sjäpiga fruntimmen.

3) Trestafviga ord med i expiratoriskt hänseende lenis + fortis + lenis, hafva i musikaliskt hänseende hög gravis + gravis + gravis (^{+ - -}), t. ex. *vøderne*, *halvøne*.

4) Trestafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva levis + lenis + fortis l. lenis + lenis + fortis, hafva i musikaliskt hänseende akut + hög gravis + gravis (˘ ˘ ˘), t. ex. *bageri*, *söcker* dröjsmål, *magasin* magasin.

d) Mångstafviga ord, som i expiratoriskt hänseende hafva plenus + lenis (+ lenis) + levis (+ lenis), hafva i musikaliskt hänseende akut + hög gravis (+ hög gravis), + gravis (+ gravis), t. ex. *lyckelara* lyckligare, *lyckelast* lyckligast.

B. Sammansatta ord.

§ 286. De ord, som i expiratoriskt hänseende hafva tvänne hufvudaksenter ock således hafva aksentföljden plenus + fortis eller plenus + lenis (+ lenis) + fortis (+ lenis), hafva i musikaliskt hänseende akut + gravis eller akut + hög gravis (+ hög gravis) + gravis (+ gravis), t. ex. *benmel* benmjöl, *bordkniv* bordknif, *jærsgård* gårdsgård, *bonapåug* bondpojke, *piphuva* piphufvud, *væslæpva* hvisselpipa, *ænævæna* kasta öfver ända.

2) Sammansatta ord, som i expiratoriskt hänseende hafva blott en hufvudaksent, öfverensstämma i musikaliskt hänseende med de enkla ord, som hafva motsvarande expiratoriska aksentföljd, t. ex. *nabo* halfbror halfbroder, *brögaman* brudgum, *væjalvæd* väglaget, *davna* dagvard, *bæsal*, *mesamar* midsommar; *beklava* beklaga, *ækrog* afkrok, *størhødad* storhufvad.

Såsom föregående redogörelse visar, har en stafvelse, som i expiratoriskt har plenus, i musikaliskt hänseende alltid akut, ock en stafvelse, som i expiratoriskt har fortis, i musikaliskt alltid gravis.

UNIVERSITY OF CALIFORNIA LIBRARY
Los Angeles

This book is DUE on the last date stamped below.

--	--	--

Form L9-42m-8,'49 (B5573) 444

UNIVERSITY of CALIFORNIA
AT
LOS ANGELES
LIBRARY

PD Olseni -
5847 Södra Luggude-
S205 målets ljudlära.

UC SOUTHERN REGIONAL LIBRARY FACILITY

A 001 354 638 7

PD
5847
S205

LIBRA DEMO
1

